
TRANSILVANIA

Organul societății culturale „Astra“.

Spre noi orientări.

În publicistica noastră au apărut, de-o vreme, nume noi, cari debutează militând pentru necesitatea unei concepții asupra lumii și vieții mai proprie sufletului omenesc, decât cea materialistă și pozitivistă de până azi. Nu se poate lămuri până acum îndeajuns dacă preponderența spiritualității pe care o arată ca un nou imperativ al sufletului național, este concepută în spirit tradițional și dogmatic creștin, deși cei câțiva tineri din noua generație vorbesc mereu de Biserică, de Dumnezeu-Fiul, de inspirația Duhului sfânt. Atitudinea lor se va lămuri, credem, în curând, în mod definitiv. Se va vedea dacă religia pe care o vestesc este cea autentică, propagată și apărută de Biserică, sau este o tendință firească a sufletului neliniștit de probleme, care se va cristaliza în forme proprii, individuale.

Desigur că rodnic ar fi să se oprească la întâia soluție, contribuind, din partea elementului laic, la regenerarea vieții etice, dând ajutor Bisericii în marea luptă ce o așteaptă. O credință și o morală pur individuală, chiar când e vestită de o mare personalitate cum a fost Tolstoi, nu poate avea puterea de convingere și de constrângere morală pe care o are totdeauna Biserica, atunci când ea își desfășoară, trezită la viață, întreaga ei forță de regenerare morală în sinul unei societăți.

În istoria creștinismului au fost adeseori cazuri când, în lipsa preoților adevărați, s'au ridicat apostoli dintre laici, dar prea puțini dintre ei au rămas între marginile învățaturii oficiale a Bisericii până la capăt. Să nădăjduim că tinerii apostoli români ai creștinismului vor rămânea până la sfârșit elemente folositoare, ajutor prețios Bisericii în lupta uriașă ce o așteaptă pentru regenerarea vieții noastre etice, și prin ea și a celei publice.

Manifestările din timpul din urmă ale câtorva tineri publiciști români, le încreștam însă cu bucurie, ca pe niște semne bune.

Este adevărat că o răscolire adâncă a sufletului omeneș, răscolire din care să pornească o nouă atitudine în fața lumii și vieții, nu se poate produce de obicei decât printr'o mare creație în domeniul gândirii, al simțirii sau al pildei vii, dată de omul mare, de sufletul de elită care într'un moment daș ne aruncă în lumină nu numai elementele fundamentale constitutive ale sufletului, ci este, prin sensibilitatea lui deosebită și un fin receptacol al neliniștii contemporane generale.

Revoluțiile spirituale și-au avut în toate vremile filozoful, poetul, artistul, prorocul sau sfântul. E adevărat că până azi nici unul din noua generație care militează pentru spiritualizarea vieții, nu are pretenția de a fi unul dintre cei amintiți pentru epoca sa.

Și totuși nizuința lor e laudabilă. Preocupările de cari dau dovadă în scrisul lor, rămân semne bune pentru viitoarea noastră regenerare spirituală. Cu zece, cincisprezece ani înainte, dacă ar fi scris cineva cum scriu ei azi, ar fi căzut sub disprețul public. Azi sunt o seamă de cetitori cari îi urmăresc cu atenție, cu surprindere și adeseori cu aprobare.

Și, ceea ce e mai mult decât scrisul, se afirmă că avem în generația nouă tineri, cari, constituiți în societăți, în tovărășii, își întocmesc viața după principiile unei concepții creștine asupra lumii și vieții, nizuind spre aprofundarea spiritului, spre fapta pură, simțindu-se bucuroși să lucreze sub constrângerea ordinei etice, din convingere și nu din impunere oficială, nici din imitarea unei atitudini de import.

Am avea o deosebită bucurie să știm că cei ce au luat condeiul sa militeze pentru spiritualizarea vieții, fac parte din astfel de tovărășii, că, înainte de a scrie, au înșiși o experiență sufletească, trăind în intimitatea lor după credința profesată.

Ar fi drumul cel firesc, cel adevărat, ar fi dovada unei depline sincerități a atitudinii publice, sinceritate fără de care, în materia dată, nu se poate face nimic, chiar dacă ai avea glas de Arhanghel.

Facem, în treacăt, o singură observație: unui dintre tinerii militanți pentru spiritualizarea vieții, pentru ieșirea din țarcul

strâmt al agnosticismului, folosesc cuvinte grele pentru osânda generației crescută în concepția materialistă asupra lumii și vieții.

În „Manifestul Criului alb”, publicat în „Gândirea” și iscălit de trei tineri publiciști, citim :

„Ne-am smuls o clipă din atmosfera în care am crescut și privind cu ochi cântăritori, ne-a îngrozit lipsa de gânduri a înaintașilor noștri. Ne tutelează și ne boscorodește o generație în care nime nu a gândit cu adevărat. În capul lor domnește golul, un gol etern și iritant, măscat de o vitrină de împrumut și împăingent de colbul vechimei, al neaerisirii din casele parăsite”.

Dacă aici ar fi numai o constatare a faptului, am iscăli și noi, dar nu cu conștiința deplin liniștită. Am avut și în trecut oameni cari au gândit, cari au fost frământați de marile probleme ale existenței. N'am avut o întreagă societate, care să se resimță de acest sâbucium șufletesc.

Dar în citatul de mai sus ni-se pare că întimpinăm și un dispreț vădit față de cei... fără gând.

Și, observația ce voim să facem, e următoarea : Cel ce s'a coborît până în adâncurile din el însuș, cel ce se simte pe el și pătrunde în imensitatea fără hotar a spiritului, nu mai poate disprețui pe deaproapele său care e încă în întuneric. Nu mândrie ci umilință deșteaptă aprofundarea în tainele din tine ; nu dispreț, ci o nesfârșită milă și o dorință arzătoare de a-l trezi la viață pe cel ce-l crezi mort.

Totuși însemnăm cu bucurie preocupările șufletești ale tinereii generației. Vedem în ele un început al drumului care duce la trezirea și formarea conștiinții de om, temeiul oricărei alte conștiinți : a celei naționale bine pricepute, a celei de cetățean. După realizarea idealului național, conștiința de om și de cetățean intră pe întâiul plan al necesităților naționale. Nu mai suntem un popor în stare de defensivă, de așteptare, de nădejde ; suntem o nație în pragul creației. Imperativele de ordin național pe viitor nu mai pot fi indicate de cauze externe, ele trebuie să pornească din autonomia noastră șufletească, din ea izvorite, de ea supraveghiate, de ea impuse și executate. Această autonomie nici nu se poate închipui fără o bine stabilită concepție asupra lumii și vieții. Ea nu se poate compune din fraze mari, din vorbe goale, din lozinci împrumutate de la alții : ea trebuie să fie născută

din elementele sufletului propriu, aprofundat până în adâncurile lui, cunoscut pe toate fețele.

Dar ea nu poate naște nici dintr'o concepție materialistă asupra lumii și vieții. Aceasta nu te situează în adevăratul tău rol, ca cetățean, de dependență față de deaproapele, de societate, de neamul din care faci parte. Toate aceste legături sunt de ordin spiritual. Când negi spiritul și te închini numai materiei și legilor ei, când nu crezi în obligamente etice, când nu crezi în răsplata conștiinței, când nu aspiți la nemurirea sufletului — nu ai nici un obligament față de societate și neam. Vei fi un trup insuflețit numai pentru rosturile tale și atât cât e nevoie să-ți faci aceste rosturi.

Lipsa gândului profund, care să te arate a fi parte întregitoare din societate și neam, necunoscându-te pe tine însuși decât în apetiturile materiale și în cele mai apropiate de materie ale spiritului, lipsa simțirii imateriale, a dragostei, a milei, a respectului față de omul-frate, te va călăuzi la o viață ca și când ai trăi *singur pe pământ*, ca și când tu ai fi lumea întreagă.

A crede numai în ce poți pipăi și demonstra și a nu avea nici un simț care să prindă undele misterului, ale adevărilor celor mari și vecinice în care ne mișcăm și suntem, însemnează a popula viața cu existențe deșarte și nefolositoare pentru colectivitate, cu a oamenilor cari nu au nimic sfânt, ci activează în temeiul egoismului și individualismului feroce.

Concepția materialistă ne poate da oameni harnici pentru ei, neîmpiedecați de nici un scrupul, de nici o muștrare de conștiință, dar nici odată nu ne va da autonomia sufletească creia toare pentru societate și neam.

Și dacă ne lipsește în mare grad conștiința cetățenească, aceea care să reglementeze viața publică, să o purifice, să oprească fapta infamantă, să dea sancțiuni cu promptitudine, este că nu avem o conștiință profund omenească. Cine nu e om adevărat, care să se respecte pe sine însuși în toate elementele constituției sale sufletești, nu ar fi niciodată nici un cetățean adevărat.

Iar acest respect nu poate naște dintr'o concepție materialistă asupra lumii și vieții, ci numai dintr'una spiritualistă.

Iată pentru ce salutăm nizuințele tinerei generații spre o nouă concepție la viață: e cea mai arzătoare nevoie de ordin național pentru neamul nostru de după unire; numai prin ea

se poate pune temeiul unei conștiințe cetățenești care să elimine răul public de azi.

Și, în al doilea rând, numai dintr'o concepție spiritualistă poate naște autonomia noastră sufletească, cu toate elementele sufletești general omenești, ca și acele specific naționale, autonomie indispensabilă în pragul epocii de creație românească în care ne aflăm.

E vorba de creșterea și îmbogățirea unei vieți, în concordanță cu umanitatea și cu specificul național și după indiciile din afară, nu după idei și lozinci de împrumut, ci după îndemnul sufletului propriu, în tot ce are uman, în tot ce are național.

Dar nu agnosticismul ne va face să ne cunoaștem propriul suflet sub aceste două aspecte ale sale, nici să ni-l aprofundăm, nici să ni-l lărgim prin gând nou și simțire nouă. Ci credința în ființa noastră deasupra materiei; în unicul ce-l reprezentăm în Cosmos, în ordinea etică superioară, în înduioșarea și entuziasmul, deci în spaima de noi înșine, în noi cei imateriali și nemuritori, în vederea tragicului în care ne sbatem, în necesitatea inexorabilă a perfecțiunii, spre care vom nizuși mereu și nu vom atinge-o niciodată pe pământ.

Pe acest drum mergând se va naște omul nou și cetățeanul nou de care avem nevoie în pragul epocii de creație a românismului; gândul nou, fecund și simțirea nouă imbolditoare la faptă nouă în funcție de umanitate și de nație. Și nu putem întâmpina decât cu bucurie pe cei ce înseamnă cu întâile pietre de margine acest drum nou.

SEVASTIAN VOICU,

Mi-au căzut în suflet...

Mi-au căzut în suflet zile reci de iarnă,
Pustiindu-mi toate ce împodobii!
Vifornite aspre au pornit să 'și cearnă
Fulgii argintii.

*

Gânduri, ce 'mi făcură nopți din albe zile
Dărâmate-s toate de atât prăpăd!
Am rămas o carte, ale cărei file
Azi nu se mai văd.

*

Singurul ce 'n mine vajnic stăpânește
E sângele!... Iată-!!... îl aud cum muge,
Cum se 'naripează, tumultos cum crește
Și din mine smulge!

*

Nu-i mai stă în cale azi nici o podoabă,
Mi 'ncleștează pumnii, văzul mi-l destramă
Și ființa-mi toată fiindu-i o roabă,
Încenează-o dramă!

*

Mi-au căzut în suflet, peste albe zile,
Nopți de iarnă rece, pustiiri de vânt!
Am rămas o carte, ale cărei file
Nu știu unde sânt!

AL. NEGURĂ.

Un proces feminist din Roma veacului al II-lea a. Chr.

Aristotel făcea undeva observația că femeile, la popoarele răsboinice, sunt voluntare, imperioase și inclinate spre destrăbălare. Motivul acestei paradoxale stări de lucruri — căci e un paradox ca eroul de pe câmpul de luptă să stea acasă la el sub papuc — va fi fost mai marea libertate de care se bucură femeile într'un stat de răsboinici. La triburile dorice, la Spartani în special, femeia era mult mai emancipată, și deci mai voluntară, decât la triburile ionice. Iar cât privește pe Romani, nu ne spune Corneliu Nepos, că femeile, chiar în vechea epocă a Republicii, erau mult mai libere decât la alte popoare, la Greci de pildă? O explicație psihologică a acestui lucru s'ar putea găsi și în faptul că puterea de reacțiune a bărbatului, la el acasă, față de femeia lui, e mai slăbită, când el își cheltuiește toată energia lui în afară, fie în războiu, fie în viața politică.

Observația aceasta se poate aplica mai ales în lumea romană. Că în epoca imperială, multe, foarte multe femei, își conduceau indirect bărbații, se poate vedea din numeroasele stări istorice, care pentru această perioadă istorică abundă. Fenomenul e natural și se întâmplă în toate timpurile și în toate locurile, însă poate nu într'o măsură așa de mare ca la Romani. Destinul imperiului italic — se știe — a fost nu arare-ori în mâna femeilor. Nu puține împărătese au condus imperiul sub numele soțului lor, nu puține iarăși au avut o parte hotărâtoare în conducerea treburilor publice. Chiar marele împărat August, se lăsa adesea sfătuit de înțeleapta sa soție, *Livia*, „acest Ulise în haine femeiești” cum o numea Caligula. Eusebia, soția lui Constantinus, Plotina, văduva lui Traian, Julia Domna, împărăteasa lui Septimiu Sever au avut deseori o influență puternică asupra vieții de stat.

Documentele privitoare la lupta femeilor pentru emancipare în epoca republicană, sunt mult mai puțin numeroase, dar totuși există câteva, care ne pot da o idee despre aspectul pe care-l lua această luptă în vremea aceea îndepărtată. Ele se păstrează la marelă istoric Titu-Liviu, care ne-a conservat piesele unui proces foarte caracteristic pentru a arunca lumină asupra năzuinței constante a femeilor de a-și aroga cât mai multe drepturi. Evident că ele întâlneau o opoziție crâncenă, căci în aceste vremuri de

conservatorism, emanciparea femeii era socotită ca un simptom al decăderii statului. Ele găseau totuș sprijinitori puternici pentru revendicările lor, cum vedem din cele expuse mai jos.

În epoca critică a celui de-al doilea războiu punic, pentru a pune un frâu risipei și luxului femeilor, căci statul trebuia să facă economii și să întrebuițeze toate resursele sale pentru lupta pe viață și moarte împotriva Cartaginezului năvălitor, după propunerea tribunului C. Oppius se votase o lege somptuoasă care interzicea femeilor să poarte veșminte colorate, să poarte mai mult de o semiuncie de aur și să se arate în Roma sau în împrejurimile ei, într'un car cu cai.

„Când primejdia se părea că trecuse și că timpurile s'au îmbunătățit, tribunii M. Fundanius și L. Valerius propuseră să se abroge legea Oppia. Atunci femeile romane, văzând că opiniile sunt împărțite și șovăitoare, s'au dat la o manifestație tumultuoasă ca să-și reclame vechile lor podoabe”¹⁾.

Titu-Liviu ne zugrăvește în chip plastic această răscoală a matroanelor. „Matroanele asediau toate drumurile orașului și toate intrările spre For, săcăiau pe bărbații lor când se scoborau spre For și rugându-i să redea femeilor dreptul de a purta vechile lor podoabe, acum, când statul e înfloritor și crește din zi în zi atât averea publică cât și cea individuală”.

În desbaterile, care au avut loc în For, cel mai înverșurat adversar al lor fu — firește — vestitul lor censor, M. Porcius Cato, care în anul acela (195) era consul. Prin o cuvântare, al cărei text în traducere îl dăm mai jos, el cerea energic ca să fie menținută în vigoare vechea lege a lui Oppius.

Iată argumentele sale :

„Dacă fiecare din noi, cetățeni, ar fi fost hotărât să păzească față de soția lui dreptul și prestigiul bărbatului, n'am avea atât de furcă cu toate la un loc. Ci acum libertatea noastră, înfrântă *acasă* de capriciul tiranic al femeii, e călcată în picioare și aici *în For*, și fiindcă n'am știut să ținem piept fiecăreia în parte, acum le purtăm frica, fiindcă s'au strâns la un loc. Eu credeam că era doar un basm că odinioară, într'o insulă oarecare²⁾, întreg neamul bărbătesc a fost prăpădit de istov de pe urma unei răsvrățiri femeiești. Nu există lighioane mai primejdioase ca femeile când le lași să se întrunească și să se sfătuiască în taină între ele.

„Trebuie să vă mărturisesc că a trebuit să roșesc când am fost nevoit să-mi fac un drum în spre For prin acest regiment de femei. Și dacă nu m'ar fi reținut respectul meu pentru demnitatea și onoarea fiecăreia în particular, mai mult decât teama de ceata lor, ca să n'aibă prilej să spună că un consul a catadixit să le

¹⁾ M. Braunschwig, la *Femme dans la litt. latine*, p. 37.

²⁾ Herodot povestește că, în timpul Pelasgilor, femeile din insula Lemnos, din răsbunare și-au ucis bărbații.

agrăească, le-aș fi spus: „Ce modă e asta să ieșiți în public, să țineți calea oamenilor și să cereți sprijinul unor bărbați străini? N'ați putut fiecare acasă să rugați pe bărbații voștri acest lucru? Oare vă credeți mai seducătoare în public decât acasă și mai vărtos față de bărbați streini, decât de ai voștri? Cu toate că, dacă cuviința femeiască dar ține în limitele dreptului ei, nu s'ar cădea nici acasă să vă interesați ce legi se fac sau se desfac aici în For.

„Străbunii noștri nu le-au îngăduit femeilor să pună la cale nici măcar o afacere privată fără ajutorul unui epitrop; ele erau sub tutela părinților, a fraților, a bărbaților lor. Noi, cu ajutorul zeilor, mai că le dăm voie să pună mâna pe frânele guvernului și să se amestece — aci în apropierea Forului — la discuțiile și hotărârile noastre. Căci ce alta fac acum pe străzi și la răspântii, decât să sprijine proiectul de lege al tribunilor plebii și să ceară abrogarea unei legi. Lăsați voi numai frâu slobod capriciului nestăpănit al acestei lighioane neimblânzite și trageți doar nădejde că o să pună ele un hotar desmățului lor, dacă nu veți ști să li-l puneți voi?! Știrbirea de drepturi de care se plâng e cea mai mică dintre acelea, pe cari, pentru că le sunt impuse de tradiție și de lege, femeile le supoartă cu necaz. Ele doresc libertatea, sau mai degrabă, dacă vrem să vorbim pe șleau, desmățul în toate lucrurile. Căci ce n'or să încerce, dacă vor izbuti în această cerere a lor? Ia numărați toate restricțiile drepturilor femești, prin care străbunii noștri au stăvilit svăpăiala lor, și prin care au căutat să le facă supuse bărbaților. Ei bine, cu toate că sunt încătușate de atâtea restricții, vedeți că abea puteți să le stăpâniți. Ce? Dacă le lăsați să smulgă în fiecare zi câte un avantaju ca să ajungă la sfârșit egale bărbaților, credeți că le veți mai putea face față? Cum vor ajunge să vă fie egale, îndată vă vor fi stăpâne.

„Are cel puțin vreun pretext cinstit această răsvrătire femeiască? „Ca să strălucim prin aur, prin purpură”, va răspunde una din ele. Ca să ne plimbăm prin oraș, și în zile de lucru ca 'n zile de sărbătoare, în trăsuri, ca un simbol al triumfului nostru asupra acestei legi desființate și asupra votului pe care vi l'am smuls”.

„Deseori, când m'am plâns de risipa femeilor, a bărbaților, și nu numai a privaților, dar chiar a slujbașilor, m'ați auzit spunând că statul nostru suferă de două patimi opuse, care au adus ruina atâtor mari imperii: goana după bogății și luxul...”

„Dar sunt patroni al căror motiv nici măcar nu ajunge să-l înțeleg. E firesc ca să te revolți sau să te rușinezi, că ceea ce-i permis altuia, ție să nu-ți fie îngăduit. Dar acum, dacă portul vostru e la toate la fel, de ce se teme fiecare din voi, că nu va bătea la ochi? E un semn foarte trist să vă fie rușine de sărăcie

sau economie. Dar legea v'a luat motivele amânduror acestora, de vreme ce n'aveți, ceace nu vă e permis să aveți. O bogătașă imi va răspunde: „Tocmai egalizarea aceasta nu o pot suferi. De ce să nu atrag atenția prin juvaerurile și vestmântul meu de purpură? De ce sărăcia altora să se ascundă sub paravanul acestei legi, astfel încât să dea impresia că, dacă le-ar fi îngăduit, ar avea și ele luxul pe care de fapt nu pot să-l aibă?”

„Cetățeni, aveți să aruncați zizania aceasta în mijlocul soțiilor voastre? Cereți ca cele bogate să dorească luxul pe care nu și l-ar putea permite nici o altă femeie, iar cele sărace să ajungă să facă un lux peste puterile lor, tocmai ca să nu fie desprețuite de celelalte? Luați seama să nu le faceți ca, îndată ce vor fi început să le fie rușine de ceia ce trebuie, să ajungă să nu le fie rușine de ceia ce trebuie să le fie rușine. Aceia, căreia îi va da mâna, va face lux din averea ei; cea care nu va putea, va ruga pe bărbatul său. Vai de acel bărbat! . . . Îndată ce legea nu mai pune un hotar cheltuelilor soției tale, tu nu vei mai fi în stare să i-l pui . . .”

Dar iată acum și argumentele prin cari tribunul Valerius, partizanul matroanelor, căuta să demonstreze, că legea trebuie abolită spre a li-se da iar femeilor dreptul de a fi luxoase:

„Consulul M. Porcius a numit răzvrătire și chiar bejanie murească întrunirea pe care femeile au ținut-o în public spre a vă ruga, acum că Statul e înfloritor și fericit, să desființați legea adusă în vremuri grele de războiu: Știu că și acestea și altele multe sunt vorbe mari ce se întrebuintează pentru a exagera lucrurile, și știm toți că M. Caton e un orator grav, uneori chiar cumplit, deși are o inimă bună. Căci, la urma urmei, la ce noutate s'au dedat femeile când s'au întrunit în public pentru o chestie care le privea? Oare până acum nu s'au mai întrunit în public? Voiu întrebuinta împotriva ta Caton, chiar „Originile” *) tale. Ia ascultă de câte ori au mai făcut lucrul acesta și încă spre binele obștesc. Chiar la întemeierea statului nostru, când, după luarea Capitolului de Sabini, se întetise lupta între ei și noi în mijlocul Forului, nu a fost oare încăerarea potolită prin intervenția matroanelor între cele două fronturi ale luptătorilor? Iar după alungarea regilor, când legiunile Volscilor, sub conducerea lui Coriolan, tăbărăseră la cinci mile de oraș, nu oare matroanele au îndepărtat această oaste care ar fi prăpădit Roma? După cucerirea orașului nostru de către Gali, cine oare a răscumpărat Roma? Tot matroanele, cari spontan au jertfit unanim aurul bijuteriilor lor, pentru mântuirea noastră obștească. În al doilea războiu punic, așa de aproape de noi, ca să nu citez cazuri mai vechi, când era nevoie de fonduri, nu oare banii văduvelor au ajutat visteria, iar când se ceru sprijinul unor zei noi,

*) *Origines* era o carte de istorie în care Cato povestise începuturile diverselor cetăți din Italia.

ca să ajute situația critică a țării noastre, nu oare tot matroanele s'au dus cu toate la mare (Ostia) ca să iasă în întâmpinarea zeiței Cybele, adusă din Frigia? Vei spune că împrejurările de atunci nu se potrivesc cu cele de azi. Nici eu n'am de scop să le identific. Dar mi-e de-ajuns să dovedesc că ceea ce s'a întâmplat acum nu e un lucru nou . . .

„Timpul însuși ne arată de ce a fost adusă această lege. Hannibal era în Italia și câștigase victoria dela *Cannae*; cucerise Torantul, ținutul Arpilor. Capua se părea că avea de gând să înainteze asupra Romei; aliații ne părăsiseră. Nu mai aveam soldați pentru a umple cadrele de rezervă, nu mai aveam echipagii să păzim flota, iar vistieria era goală. Toți eram nevoiți, după inițiativa corpului senatorial, să aducem toate rezervele metalice în aur și argint spre a le pune la dispoziția tezaurului public. Văduvele și minorii își cedau averea statului. Se fixase cuantumul monedelor de aur și argint pe care aveam voie să-l ținem pentru noi. Nu e evident că mizeria și sărăcia statului au dictat această lege, când toată averea particulară trebuia pusă la dispoziția vistieriei publice? Și e oare îndreptățită să mai existe această lege acuma când pricina ei a dispărut?

„Toate categoriile sociale, toți oamenii resimt schimbarea în bine a stării statului nostru: oare numai soțiile noastre să n'aibă dreptul de a gusta roadele păcii și liniștei publice? Noi bărbații, cu togele noastre praetexte, ne slugim de purpură ca magistrați, ca sacerdoți, copiii noștri se folosesc de toge tivite cu purpură; oare numai femeilor le vom interzice folosința purpurei?

„Și pe când ție, bărbat, ți-e îngăduit să te slujești pentru calul tău de o pătură țesută cu purpură, soția ta să n'aibă voie să poarte o bluză de purpură? Oare se cade să-ți fie calul mai gătit ca nevasta? Femeile n'au parte de magistraturi, de sacerdoții, de triumfuri, de decorații, de daruri sau de profile din războiu. Decorațiile lor sunt eleganța, șodoaba, găteala; de acestea se bucură și cu acestea se mândresc ele . . .

„Ce? Vă e teamă că dacă abrogați legea Oppia nu vă va mai sta în putere să le interziceți, ceea ce le interzice acum această lege? Credeți oare că fiicele, soțiile, surorile voastre vor fi mai puțin în puterea voastră? . . .

„Ci voi datori sunteți să le țineți mai degrabă sub puterea și tutela voastră, decât în robie, și să preferați să vă numească părinți sau bărbați, iar nu stăpâni. Cu cât puterea voastră e mai mare, cu atât se cade să vă slujiți de ea mai cumpătat”.

Tribunul Valeriu a câștigat de data asta marele proces pe care îl pleda. Dar lupta dintre „femeniști” și „antifemeniști” la Roma a durat încă multă vreme. Ecourile ei se pot urmări dealungul secolelor.

S. BEZDECHI.

Lupta pentru organizarea asigurărilor agricole în Franța.

I.

Istoricul asigurărilor agricole în Franța este deosebit de instructiv.

Zeci de ani în șir chestiunea asigurărilor agricole a fost discutată cu pasiune, în toate cercurile. Fiecare legislatură numără cel puțin un proiect de lege pentru organizarea asigurărilor agricole. Cele mai multe propuneri au venit din inițiativă parlamentară, unele au fost însă făcute chiar de miniștri de agricultură. Economisți, publiciști de seamă au discutat în numeroase cărți, articole de reviste, sau articole de ziar chestiunea asigurărilor agricole. Unele din aceste studii tinzând la îmbunătățirea situației țărănimei franceze și la dezvoltarea agriculturii, altele apărând interese economice sau politice, uneori chiar în desacord cu interesul general. Discuțiile au fost totdeauna aprinse, fiecare și-a apărât punctul său de vedere cu pasiune și preocuparea pentru această chestiune a fost generală.

Nu se urmărea prin această reformă numai binele unei clase sociale. Franța și acum este o țară agricolă. Oricât s'ar industrializa, pământul ei este bogat și niciodată nu se va renunța la cultivarea lui. O mare parte a bogățiilor Franței sunt rezultate din munca agrară, din grânele sale, din vinurile sale, din vitele sale. Agricultură franceză ține un loc însemnat în economia națională a Franței. Prin organizarea asigurărilor agricole se urmărea ridicarea agriculturii, propășirea ei. Dar nu era numai atât. Din cauza nenumăratelor greutăți pe cari țăranul le întâmpina în munca lui și cari îi făceau grea existența și-l duceau la decădere economică, câmpurile se depopulau, puterea agricolă scădea, și în schimb se ridicau: problema suprapopulației orașelor, problema sporirii proletariatului orașenesc, problema decăderii rasei.

Problema asigurărilor agricole devenea astfel o problemă vitală și de neconținută actualitate.

Dar cu toate că plângerile micilor agricultori se ridicau fără încetare, cu toate că riscurile agricole distrugeau regulat, ruinând fără putință unei de ridicare, pe micii agricultori, cu toate că pagubele agriculturii se ridicau în fiecare an la sute de milioane franci aur, și aceste pagube agricole ruinătoare erau suportate în primul rând de cele trei milioane de mici agricultori, cu toate că agricultura stagnează, fiindcă averea țărănimei supusă la atâtea riscuri nu era o garanție suficient de sigură, pentru a putea găsi creditul necesar, Franța nici până astăzi nu are o lege care să organizeze asigurările agricole.

Legile cari s'au votat în legătură cu această chestie nu rezolvă în chip complet problema.

Legea din 24 Iulie 1867 și decretul din 28 Ianuarie 1868 privitoare la întemeierea societăților de asigurări mutuale în general, prin formalitățile administrative și judiciare impuse, nu pot fi de nici un folos unei organizări întinse și sistematice a asigurărilor agricole.

Legea din 21 Martie 1884 nu dă decât permisiunea de a se întemeia sindicate agricole, cărora, în chip explicit, numai legea modificatoare a acesteia din 12 Martie 1920, le-a dat voie să organizeze mutualități mici agricole.

Legea din 4 Iulie 1900 prin care se simplifică formalitățile de întemeiere ale micilor mutualități agricole și li se acordă scutiri de impozite și taxe, iarăș nu organizează asigurările agricole.

Aceste sunt toate și singurele legi, cari au putut fi votate în legătură cu asigurările agricole. Dacă ele ajută intrucâtva dezvoltarea liberei mutualități agricole, când ea este organizată pe baza ajutorului reciproc, fără administrație salariată și limitată la o acțiune restrânsă, nu țintește la o organizare unitară, centralizată și privind riscurile agricole în întregul lor, singura cale care poate rezolva în chip complet greaua și importanta problemă a asigurărilor agricole.

Explicația acestei situații ar putea fi dată, în chip simplist, prin sterilitatea luptelor politice ce au avut loc în jurul tuturor chestiunilor mari ale Franței. Orice reformă socială în Franța a fost obținută cu penibile eforturi și după discuții cari au urmat în Parlament și în afară de Parlament, zeci de ani. Discuțiile subtile, uneori dialectice, au trecut totdeauna înaintea urgenței unei chestiuni vitale. Dar cauzele acestei neputințe de legiferare a Franței în ce privește chestiunea asigurărilor agricole, pot fi desprinse din nenumăratele discuții urmate, iar expunerea lor poate fi de mare folos pentru alții. Învățămintele ce pot fi deduse din aceste cauze ne pot servi în lupta pentru organizarea asigurărilor agricole în țara noastră.

Cauzele, cari au făcut ca toate propunerile de organizare a asigurărilor agricole în Franța, să cadă, și rezultatul aprinselor discuții ce-au avut loc, să fie nul, pot fi grupate întâi în două și anume: cele rezultate din acțiunea de apărare a asigurărilor agricole și cele rezultate din acțiunea de combatere a lor.

Întâia categorie ar cuprinde, între altele: lipsa unei cunoașteri depline a chestiunii; lipsa seriozității în propuneri; urmărirea unor scopuri străine de scopurile asigurărilor agricole.

A doua categorie ar cuprinde între altele: influența luptei de clasă; rigiditatea principiilor sociale și economice ale burgheziei franceze; interesele egoiste ale societăților comerciale de asigurare.

Desigur că aceste cauze sunt specifice situației din Franța și deci învățămintele ce se deduc din studiarea lor nu pot fi aplicate *tale quale* în altă țară, totuș prin analogii și contraste se pot trage concluzii folositoare și pentru alții.

În cele ce urmează ne vom strădui să tragem astfel de concluzii și pentru țara noastră.

Întâia cauză a nereușitei luptei pentru organizarea asigurărilor agricole este după părerea noastră aceea, că, propunătorii diferitelor proiecte de legi și susținătorii organizării asigurărilor agricole în publicistică niciodată nu au cunoscut deplin problema asigurărilor agricole, cel puțin nici odată nu au prezentat-o în toată complexitatea și importanța ei.

Problema asigurărilor agricole are două părți. Una privitoare la riscurile agricole și la necesitățile de asigurare a acestor riscuri. Alta la posibilitatea de asigurare a riscurilor agricole și de organizare a acestei asigurări. Dacă prima parte este mai ușor de prins, fiindcă suferințele și pagubele sunt vădite; dacă riscurile agricole cad fără alegere pe rând asupra tuturor, toți le cunosc și pot fi ușor făcute să fie cunoscute și de alții, a doua parte cere cunoștința speciale, cari sunt mai greu de câștigat.

Orice agricultor, sau orice om, fie el publicist, economist sau om politic, care vine în legătură cu agricultorul și munca sa, va putea cu ușurință număra toate riscurile agricole cari nimicesc bunurile și averile sătenilor. În orice țară, în orice parte a unei țări vor fi, totdeauna și ușor, constatate ca riscuri agricole, calamități agricole: variațiile brusce de temperatură, furtunile, grindina, înghețul, inundația, seceta, umiditatea, boalele criptogamice, insectele și animalele stricătoare, mortalitatea vitelor, accidentele de muncă, incendiile de grâne, de instalații, mașini, sau de locuințe, și așa mai departe. Nu există întreprinzător mai supus riscurilor ca agricultorul, nu există avere care să fie mai supusă întâmplării ca aceea a agricultorului, nu există muncă mai puțin sigură ca aceea a muncitorului de pământ. Ușor pot fi cunoscute și riscurile agricole și suferințele ce lasă în urma lor sinistrele agricole. Oricine poate fi, iarăși, ușor convins de necesitatea asigurării muncitorilor de pământ contra acestor calamități, care dacă îi pot oricând ruina, totdeauna îi împiedică de a avea curaj în întreprindere, de a-și îmbunătăți întreprinderea, de a progresa.

Puțini însă vor ști cari din aceste nenumărate riscuri pot fi asigurate, cari sunt riscuri asigurabile, și cum se poate organiza mai bine asigurarea fiecărui risc. Nu orice risc este asigurabil. Acel risc care nu are o producere regulată, acel pentru care nu se poate stabili o lege de producere, oricât de generală ar fi ea, acel risc care nu este independent în spațiu și în timp, acel risc care nu este ferit măcar în parte, de intervenția voinții omului, nu este asigurabil.

Unele riscuri agricole ca variațiile brusce de temperatură, furtunile, înghețul sunt în afară de orice lege de producere, altele ca inundația, seceta, umiditatea sunt regulate în anumite regiuni unde sunt determinate de împrejurările geografice, ele lovesc în întregime acele regiuni. Unele riscuri agricole sunt independente de orice influențe subiective, ca grindina, altele întovărășite de un puternic risc subiectiv, ca mortalitatea vitelor sau incendiile.

Asigurarea tuturor riscurilor agricole pentru complecta siguranță a agriculturii nu este cu puțință. Întâiu fiindcă jerttele pe cari le-ar cere din partea asiguraților, în prime sau cotizații, sunt aproape tot atât de mari, — și uneori mai mari — ca pagubele însăși, și apoi fiindcă riscurile cari nu au nimic aleatoriu în ele, cume ar fi inundațiile pe malurile joase și în depresiuni, sau seceta în regiuni despădurite și puțin înalte, nu pot fi asigurate.

Credința că asigurarea este leacul tuturor relelor de care suferă agricultura, că ea ar înlătura toate riscurile agricole, sau cel puțin ar acoperi toate pagubele agricole, este mult exagerată.

Asigurarea nu împiedică riscurile de a se produce, nici nu creiază valurile distruse de sinistre. Asigurarea poate lua măsuri de îndepărtare a cauzelor cari produc riscurile, de pildă: asigurarea preventivă poate construi diguri

acolo unde apele produc regulat inundații, poate face canale de irigații acolo unde lipsește regulat apa sau ploaia, poate lua măsuri contra epizodurilor, dar nu poate să împiedice inundația întâmplătoare, seceta neobicinuită, sau îmbolnăvirea întâmplătoare a vitelor. Tot astfel, asigurarea reparatoare poate să împiedice întinderea unui incendiu, sau prin îngrijire medicală să limiteze consecințele, uneori mortale, ale unui accident de muncă, sau să nimicească insectele sau animalele distrugătoare, înainte ca acestea să fi distrus cu totul recolta.

De asemenea, asigurarea nu creiază valori noi în locul celor distruse. Fiindcă, niciodată nu se poate crea ceva din nimic. Despăgubirile pe cari le achită asigurarea sinistrărilor nu sunt născocite din nimic, nici din venituri ascunse, aceste despăgubiri sunt achitate din fondurile adunate de la toți membri asigurați. Pagubele, prin urmare, tot aceiași asigurați le suportă, numai că ele sunt împărțite între toți. Și paguba, în loc să o supoarte fiecare dintr'odată, atunci când s'a produs, o supoartă repartizată într'un șir de ani. Asigurarea ajută la ușoara suportare a pagubei suferite, ea însă nu poate scuti pe nimeni de suportarea pagubei pe care o are de suferit pe urma unui sinistru.

Asigurarea nu este un panaceu.¹⁾

Propunerile de legi pentru organizarea asigurărilor agricole au fost în cele mai multe cazuri, lipsite de seriozitate, tocmai fiindcă propunătorii proiectelor de legi nu cunoșteau destul de bine principiile asigurărilor.

Acei deputați, aleși în cercuri electorale agricole, cari voiau să și păstreze popularitatea, trebuiau să facă propuneri favorabile intereselor agricole. Acei aleși în regiunile viticole, mai ales, erau cu insistență îndemnați să propună asigurarea contra grindinei. Acei aleși în regiunile de pășune, erau siliți să propună asigurarea vitelor. Mai în toate cazurile deputații, cari propuneau organizarea asigurărilor agricole, își îndeplineau o făgăduință pe care o făcuseră alegătorilor lor. Poate și din această cauză propunerile făcute, în mare majoritate, nu erau destul de studiate.

Vom expune mai departe diferitele proiecte aduse din inițiativă parlamentară în Parlamentul francez, aci ne vom mărgini să dăm în scurt câteva exemple de superficialitate.

În 1894 deputatul Bourgeois (din Jura) propune un proiect de lege pentru asigurarea contra incendiului. Neputându-se mărgini numai la asigurările agricole, fiindcă riscul de incendiu agricol e foarte mare, a propus monopolul general al asigurărilor de incendiu. Asigurarea de incendiu devenea obligatorie, primele trebuiau să fie fixate prin buget și percepute de agenții fiscului după legea de percepere a impozitelor către Stat, comisiuni de funcționari de stat aveau a supraveghea serviciile de organizat în vederea evaluării averilor mobile și imobile supuse asigurării, precum și aprecierii despăgubirilor datorite sinistrărilor după constatarea pagubelor în expertize contradictorii.²⁾

Proiectul Bourgeois nu confisca averea și dreptul societăților de asigurare, ci le despăgubea cumpărând pe un curs, ceva mai scăzut decât cursul zilei — media valorilor în ultimii zece ani — acțiunile acelor societăți. Lăgând

1) Alfred Thomereau. L'assurance-panacée. Paris 1895.

2) Alfred Thomereau op. cit. p. 5.

la o parte faptul că într'o lichidare echitabilă despăgubirea trebuie făcută asupra pagubei reale, mai ales când acel păgubit nu e întru nimic vinovat, dar și așa în 1894 — nu într'un an revoluționar când s'ar fi putut confisca avutul societăților de asigurare — prețul pe care Statul ar fi trebuit să-l plătească acționarilor societăților pentru acțiunile lor ar fi fost aproape de 400 milioane franci aur. Deosebit de aceasta, mai erau societățile mutuale cari iarăși trebuiau despăgubite și apoi zecile de mii de funcționari cari nu puteau rămâne pe drumuri fără o indemnizare, sume mari cari adăugate despăgubirilor datorate societăților pe acțiuni, făceau sume fantastice pe cari Statul ar fi avut datoria să le achite înainte chiar de vre-o organizare. Este limpede pentru oricine că Statul neputând să supoarte această cheltuială, nici dintr'odată, fiindcă bugetul său nu o îngăduie, nici prin amortizare, fiindcă organizarea mutualistă a asigurărilor agricole niciodată nu va fi capabilă să dea beneficii atât de mari — ceea ce nu poate fi nici scopul ei — pentru achitarea anuităților de amortizare, organizarea asigurărilor agricole pe această cale era imposibilă. Și aceasta cu atât mai mult cu cât într'o organizare de Stat cheltuielile de administrație sunt cu mult mai mari decât cheltuielile de administrație într'o întreprindere particulară; sinistrelle, din lipsă de control și conștiință cetățenească, vor fi mai numeroase — incendiile ar deveni chiar o primejdioasă armă în mâinile partidelor politice*) —; Statul nu ar putea refuza anumite riscuri de incendii prea mari, nu ar putea respinge dela asigurare pe nimeni și riscurile subiective ar inflori; Statul având obligația să reducă primele de asigurare pentru a putea fi accesibile la toate pungile și deci încasările în monopol vor fi cu mult mai mici — relativ — ca în asigurarea liberă și vor acoperi cu greu cheltuielile asigurării, oricum vor da beneficii extrem de mici.

Statul, prin urmare, nu ar fi avut, pentru organizarea asigurărilor agricole, de unde scoate acea jumătate de miliard franci aur pentru despăgubirea societăților de asigurare și funcționarii ei și legarea organizării asigurărilor agricole de monopolul asigurărilor era o mare greșală.

Dar propunerile de legi pentru organizarea asigurărilor agricole nu numai că au fost mai totdeauna făcute pentru câștigarea simpatiilor electorale sau satisfacerea unor cercuri electorale de către deputații lor — fie în regiunile muntoase pentru asigurarea vitelor, în regiunile de vii pentru asigurarea contra grindinei, fie chiar, în regiunile cotate cu risc de incendiu uscat, pentru asigurarea contra incendiului — și uneori chiar fără sinceritate, proiectele nefiind în urmă susținute, dar alteori, au urmărit chiar alte scopuri decât acel al satisfacerii trebuințelor de asigurare ale întreprinzătorilor agricoli.

Nu mai departe proiectul Bourgeois, de care am vorbit mai sus, nu urmărea prin monopolul asigurărilor decât sporirea veniturilor Statului, prin primele de asigurare cari ar fi fost luate din mâna societăților de asigurare și așezarea impozitului pe venit pe baze sigure, în baza evaluărilor pe care asigurarea de incendiu de Stat le-ar fi făcut asupra tuturor averilor și veniturilor contribuabililor. Autorul proiectului nu s'a sfiit să facă public această mărturisire, iar preocuparea lui pentru ajutorarea țărănimei manifestându-o prin trecerea a o parte din riscurile acestora și deci din prime,

*) Alfred Thomereau op. cit. pg. 11.

asupra oraşenimei. Urmărirea unor scopuri străine de asigurare în organizarea asigurărilor agricole nu poate fi decât dăunătoare acestora.

S'a urmărit apoi organizarea asigurărilor agricole pentru organizarea creditului agricol. Propunătorii însă nu s'au gândit că organizarea unui credit fără capital nu e cu putinţă, iar la asigurările agricole unde capitalizarea e minimă, unde riscurile sunt anuale, unde toate socotelile sunt făcute pentru o perioadă de un an şi rezervele pentru acoperirile de eventuale pagube excepţionale anuale sunt de obicei foarte mici, nu se vor putea lua banii de care creditul agricol are trebuinţă. Trebuie bine să se priceapă că capitalizarea pe care o face asigurarea de viaţă şi rezervele pe care le adună această asigurare, unde riscul e întins pe o perioadă mijlocie de 20 de ani, nu se găsesc în asigurările agricole.

Tot astfel, nu trebuie să se aştepte prea mult dela asigurările agricole pentru garantarea creditorilor agriculturii. Dacă, fireşte, asigurările agricole dau putinţă agriculturilor de a garanta creditul asupra cerealelor sau vitelor sale, creditorul putând fi sigur că debitorul îi va plăti banii datorăţi, fie din vânzarea recoltei, fie din despăgubirea dela asigurare în caz de nimicire a recoltei de către o grindină puternică, sau a vitelor sale din cauza unei boale, agricultorii, prin aceasta, nu sunt mai asiguraţi că vor căpăta creditul de care au trebuinţă.

Calamităţile de cari suferă agricultura nu sunt numai acelea cari pot fi asigurate — incendiul, grindina, mortalitatea vitelor, accidentele de muncă — şi deci creditorul, prin aceste asigurări, nu e cu mult mai sigur de solvabilitatea debitorului său agricultor. Afară de aceasta, nu garanţia împiedică creditul agricol de a fi la îndemâna agriculturilor, ci greutatea şi în special cele judiciare, de a se intra în capitalul împrumutat în cazul când debitorul devine insolvent, sau de rea credinţă şi apoi chestiunea ipotecării sau amanetării averilor agricole (vite, cereale) nu este atât de simplă, ea pe lângă că cere mari cheltuieli de administraţie, nu prezintă destulă garanţie în afacerile de împrumut. Băncile mari refuză din principiu creditul ţărănesc, creditul agricol şi acolo unde îl acordă nu sunt luate în consideraţie decât solvabilităţile personale.

Nu intrăm aci în discuţia creditului agricol, care are, în definitiv, cu totul altă tehnică decât creditul industrial sau comercial şi care trebuie organizat în chip deosebit. Aci voim numai să tragem două scurte concluzii.

Din experienţa oficială şi din aceea a băncilor mari se deduce că cea mai nepotrivită organizare a creditului agricol este întemeierea unui mare institut de credit, unei mari bănci agricole, care să aibă putinţa de a satisface toate trebuinţele de credit. Acest credit, şi în special creditul ţărănesc nu poate fi bine organizat decât prin ajutorul cooperaţiei. Problema se simplifică mult, ea se reduce la întrebarea de unde să se procure credit cooperativelor de credit.

În al doilea rând, chestiunea creditului agricol fiind o chestiune cu totul străină asigurărilor agricole, este bine ca la organizarea asigurărilor agricole să nu se urmărească decât satisfacerea acestor mari necesităţi agricole. Dacă organizarea asigurărilor agricole se va ajuta reciproc cu organizarea creditului agricol, cu atât mai bine, dar nu această legătură, care poate fi destul de strânsă, trebuie să preocupe dela început.

A doua categorie de cauze cari au lucrat la nereușita organizării asigurărilor agricole în Franța, este aceea rezultată din combaterea organizării acestor asigurări de diferite categorii de interesați. Această a doua serie de cauze nu a avut un efect mai mic ca aceea rezultată din apărarea organizării asigurărilor agricole.

Întâia cauză, din această nouă serie, este specifică, firește, stărilor sociale din Franța, a luptei sociale surde, dar susținute, pe care clasa superioară o dă contra clasei muncitoare în această țară.

Cu tot democratismul Franței și poate chiar de aceea, în toate chestiunile mari apare în această țară în chip evident, o puternică luptă de clasă: lupta între clasa burgheză care nu voește să părăsească puterea pe care a câștigat-o în marea revoluție și clasa muncitoare care copleșește clasa burgheză ca forță numerică și chiar ca forță vie.

Această luptă socială, în ce privește problema învățământului în Franța a descris-o în chip strălucit la noi dl prof. Emil Racoviță^{*)}. Lupta contra clasicismului în Franța, e lupta pentru „școala unică”, e lupta democrației muncitoare pentru schimbarea actualei organizări școlare, care permite numai fiilor de burghezi de a intra în școlile secundare și superioare cari dau elementele clasei diriguitoare. Burghezia, temându-se de a nu pierde acest privilegiu, s'a transformat în apărătoarea clasicismului, pentruca copiii muncitorimei cari urmează școala primară unde nu se învață limbile clasice, să nu poată intra în liceu și de aici la Universitate; ea luptă astfel de a împiedica fiii muncitorimii de a ajunge în clasa diriguitoare.

În chip asemănător, această luptă de clasă apare în toate problemele în care interesele burgheziei sunt amenințate.

Este cunoscută acțiunea de denigrare a țărănimii franceze, de ridiculare a ei, dusă de majoritatea literaților francezi. Din această literatură, în care țăranul — majoritarul social — apare destul de rar, muncitorul pământului francez apare egoist, sgârcit până la avariție, înapoiat, greoiu, cretin. În aproape nici o bucată literară țăranul francez nu este privit cu simpatia cu care e privit țăranul în literatura noastră. Și aceasta fără dreptate. Acei cari au avut prilejul să aibă contact cu țăranul francez i-au putut găsi eminente calități intelectuale și morale și nimic asemănător cu caricatura în care apare în literatura franceză. Burghezia franceză urăște țărănimea. Acelaș lucru l'am putea spune despre ura burgheziei contra muncitorimei în care ea vede un dușman mare din cauza politicii socialiste și democratice a acesteia.

S'a dus lupta contra creditului agricol pe cuvântul că agricultorul nu merită credit, fiindcă el, spre deosebire de industriaș, cere banii gheață pentru produsele sale, și toți având nevoie de pâine, se supun condițiilor producătorului de grâu oricât de grele ar fi ele. Agricultorul nu capătă și nici nu va căpăta credit, ca industria, pe scontarea polițelor debitorilor săi, fiindcă el are mai mult decât atât, el are plata în numerar a produselor sale, de către cumpărător. Și de a căpăta credit pentru recolta viitoare nu are nici un drept, intrucât el și-a vândut recolta trecută pe bani gata. În acest raționament apare în chip clar întreaga ură a burgheziei industriale și bancare contra țărănimii și voința de a nu o ajuta să se ridice.1)

^{*)} E. G. Racoviță. Liceul național-științific. Cluj, 1928.

În acelaș fel s'a dus lupta contra asigurărilor agricole. Raționamentul era similar. Asigurările agricole nu pot fi de folos agriculturii fiindcă ele nu-i pot acoperi toate riscurile. Dintre toate riscurile agricole sunt asigurabile vre-o 3—4 și agricultorul, asigurat sau nu, este tot atât de supus calamităților agricole. Apoi pagubele produse de sinistrele agricole sunt atât de mari încât primele necesare pentru acoperirea lor ating cifre fantastice. Aceste prime puse numai în sarcina cultivatorilor fac ca asigurarea agricolă să fie mai mult o povară decât o ușurare, în orice caz să i se ia cu o mână ce i se dă cu o altă; iar puse și în sarcina necultivatorilor, adică asupra tuturor locuitorilor țării, ar fi o nedreptate mare fiindcă necultivatorii ar participa la paguba cultivatorilor fără ca să participe și la profitul lor. În fine, agricultorul nici nu are dreptul să pretindă organizarea publică a acestor asigurări, fiindcă deși întreprinderea agricolă e cu mult mai aleatoare ca întreprinderea industrială, totuș cea dintâiu e mai rentabilă ca cea de a doua. Agricultură a viețuit totdeauna, și chiar prosperând, și atunci când nu existau asigurări, nici măcar din nume. Clasa agricolă, și astăzi, are trebuință de asigurare mai puțin ca oricare altă clasă socială. Și cauzele nu sunt prea greu de ghicit. În cursul timpurilor și sub povara riscurilor și sinistrelor, agricultura s'a acomodat circumstanțelor. Prețul pământurilor, sau acel al arendeii, s'au stabilit forțat ținându-se seama, în chip natural, de riscurile mai mult sau mai puțin amenințătoare în fiecare localitate. Sunt unele localități unde recolta este distrusă la trei ani odată și până acum nu s'a văzut agricultor care să-și părăsească proprietatea sau să nu-și mai cultive pământul. Agricultorul s'a aranjat ca cei doi ani să-l răsplătească din plin pentru cel rău; și niciodată nu iasă în pagubă.²⁾

Este evident o ură neimpăcată a burghezului contra țărâniei care, desigur, nu se va stinge cu victoria țărâniei asupra burgheziei, fiindcă populația agrară devine din ce în ce mai rară, câmpurile se despoplează și în societate victoria finală o are acel care are de partea sa și numărul.

În țara românească situația este ceva mai deosebită fiindcă burghezia românească nu are meritele burgheziei franceze, locul pe care burghezia noastră îl are în societate, nu l'a câștigat prin energia și jertfa sa, precum l'a câștigat burghezia franceză care a făcut Marea Revoluție și Comuna. Până acum burghezia noastră a fost mai modestă în pretenție, mai puțin îndrăzneată și a pierdut terenul în folosul celorlalte clase. Dealtfel burghezia românească nu este nici de valoarea națională a burgheziei franceze, burghezia noastră nu reprezintă națiunea română, reprezentată în chip strălucit de țărâniea noastră care ne-a păstrat ființa națională dealungul tuturor veacurilor, pe când burghezia franceză, de naționalitate curat franceză, cu un trecut strălucit și meritos, poate revendica pentru sine meritul întregii culturi și civilizații franceze. Și totuș nu rareori vedem tendințe de subjugare economică și socială a țărâniei din partea burgheziei noastre. E prea târziu, conștiința țărâniei despre valoarea ei națională și despre puterea ei economică și socială nu va mai putea fi cu nimic înfrântă.

1) A. Thomereau. L'assurance-panacée. Paris, 1895. pg. 33.

2) Alfred Thomereau. Pourquoi l'assurance ne doit jamais être obligatoire. Paris, 1897 pg. 17.

A doua cauză care a făcut ca asigurările agricole în Franța să nu aibă nici până astăzi o rezolvare, este în legătură tot cu opunerea burgheziei franceze, de data aceasta din punct de vedere principal.

Organizarea asigurărilor agricole pe baza mutualității mici și a obligativității, apărea ca o atacare a principiilor democratice. În ea burghezia franceză vedea pieirea Franței.

„Franța din 1789 e în pericol. Părinții noștri au întemeiat, în acel timp unitatea și măreția națiunii; ei au distrus actele, au nimicit privilegiile și au proclamat drepturile omului. Opera lor este astăzi amenințată din toate părțile de dușmani, a căror îndrăzneală ține loc de tot. Societatea modernă suferă un asediu în toată regula. La antica tiranie a unui singur, socialismul vrea să substituie tirania mulțimei, căreia îi va fi el însuși tiranul. El vrea să revie vechile diviziuni și să stabilească privilegiile; el întoarce pentru folosința sa personală vechea haină a vechiului regim.

„Socialismul respinge și descurajează spiritul de fraternitate care nu cere decât să înflorească; el îi opune lupta de clasă, a clasei care nu trăiește decât printr-o tactică odioasă și pentru satisfacerea unor ambiții monstruoase. El respinge orice reformă și orice progres pentru a ajunge mai sigur la războiul social. Dușmanul public e el; mai de temut ca dușmanul din afară. Când am ajuns aici, când în fiecare zi vedem frenezia unui pumn de descreețați și turburarea aruncată în spirite, sarcina cea mai grabnică a bunilor cetățeni nu este oare de a lucra prin toate mijloacele la restabilirea păcii sociale și la menținerea cuceririlor Revoluției?“¹⁾

Și aceste cuvinte mari erau aruncate în calea propunerilor de organizare a asigurărilor agricole. Deputații și miniștrii cari susțineau asemenea propuneri erau socotiți de către „bunii“ cetățeni ca *inconștienți*, ca *dărâmători ai Republicei* prin întărirea socialismului, propunând sau susținând legi cu tendințe socialiste. Dovada era în aprobarea compromițătoare a proiectelor din partea socialiștilor adevărați. Prin organizarea obligatoare a asigurărilor agricole se anunța începerea erei colectiviste și înmormântarea libertății. Se credea că este o imprudență de a se ceda ceva din principiile burgheze, de a se lăsa să se apropie momentul în care, libertatea amenințată de toate părțile și în toate felurile, ar muri definitiv și Franța împreună cu ea.²⁾

Bunii cetățeni, bunii francezi s'au mișcat, propunerile aduse sub presiunea cultivatorilor de pământ cari nu mai puteau suporta, în noile conjecturi economice din ce în ce mai apăsătoare, greutatea riscurilor agricole, au fost, una câte una, trecute comisiunilor și respinse sau depuse în cartoane. Franța a fost salvată, principiile Marelui Revoluții au fost respectate, burghezia a rămas stăpână pe situația politică și economică, numai economia agricolă franceză, o neprețuită bogăție a acestei țări, a fost ruinată.

În sfârșit, ultima cauză pentru nereușita asigurărilor agricole, rezultată din acțiunea de combatere a asigurărilor mutuale agricole, poate fi socotită lupta capitalismului contra mutualității cooperative, mai exact apărarea intereselor egoiste ale societății comerciale de asigurare.

1) *Alfred Thomereau. L'assurance-panacée. Paris, 1895 pg. 33.*

2) *idem. idem. pg. 4.*

Societățile comerciale de asigurare încercaseră încă înainte de prima jumătate a secolului trecut să facă operații și de asigurarea riscurilor agricole.*) Activitatea lor în această direcție nu a fost prea întinsă niciodată. Societățile comerciale niciodată nu au fost în măsură să acopere toate necesitățile de asigurare a riscurilor agricole, nici măcar o mare parte din ele. Societățile comerciale de asigurare, au avut o activitate mai mare în asigurările de incendii, totuși și astăzi dacă ele asigură un procent destul de mare al clădirilor și bunurilor franceze, la țară activitatea lor este destul de redusă.

Societățile de asigurare și oamenii lor combăteau organizarea asigurărilor agricole din mai multe puncte de vedere. În primul rând ele combăteau principiul asigurărilor publice fiindcă pe această cale se ruina principiul liberei mutualități pe care se întemeiază comerțul asigurărilor. Aceste societăți, în general în cartel, dețin, dacă nu de drept, dar fără discuție, de fapt, monopolul asigurărilor și se tem de o eventuală concurență a unui institut public de asigurări, pe care nici nu l'ar putea combate în chip eficace, nici nu l'ar putea atrage în cartel. Deosebit de aceasta un institut public de concurență ar pune în discuție primele pe cari le percep societățile comerciale, câștigul lor, contractul de asigurare, condițiunile desdăunerii, ceea ce ar face un imens rău întreprinderilor comerciale de asigurări, bazate pe încrederea absolută a asiguraților și în necunoașterea deplină a principiilor asigurărilor, condițiunilor de asigurare și a tehnicei asigurărilor.

În al doilea rând ele combăteau monopolul asigurărilor. Societățile comerciale de asigurare erau interesate mai puțin de riscurile agricole, greu de organizat și puțin remuneratoare, ele însă se temeau că ideea organizării obligatoare a asigurărilor agricole să nu ducă la ideea monopolizării tuturor asigurărilor. Fiindcă dacă ele nu aveau de pierdut mare lucru în pierderea riscurilor agricole, pierdeau foarte mult luându-li-se riscurile de viață, de unde câștigă mai mult, fapt care ar fi atras chiar lichidarea întreprinderilor comerciale de asigurare.

În al treilea rând societățile comerciale de asigurări combăteau organizarea în sine a asigurărilor mutuale agricole, fiindcă întâiu li-se restrângea câmpul de activitate, pe care dacă nu-l aveau acum sperau că mai târziu, după pătrunderea educației mutualiste în masse, să-l aibă, și apoi, fiindcă riscul de incendiu nu putea fi exclus dintr'o completă organizare a asigurărilor agricole și prin pierderea acestui risc, societățile comerciale pierdeau o parte a portofoliului lor, precum și contactul cu asigurații rurali și deci și diferite prilejuri de a contracta și asigurări de viață.

Lupta societăților comerciale contra organizării asigurărilor agricole nu a fost poate cea mai puțin eficace, fiindcă având la îndemână capital, elemente tehnice bune, cunoscătoare a chestiunilor de asigurare, și elemente politice, oameni de mare influență, pe cari ca consilieri advocați, sau interesați la capital, îi folosesc în păstrarea unui loc foarte favorabil în viața economică națională, ele au putut duce o luptă susținută în presă, în parlament, în ministere. Și poate chiar influența lor ascunsă a avut un efect mai mare decât acțiunea de presă și cea parlamentară, desigur mai rezervate, întrucât ele luptau contra unui interes public și național evident.

(Va urma.)

N. GHIULEA.

*) Prima societate de asigurări agricole franceză a fost „Ceres”, întemeiată în 29 Ianuarie 1823.

In slujbă nouă.

VII. Înormântarea lui Mihuj.

Părintele Dumitru citea din „Propovedaniile la îngropăciunea oamenilor morți” de Petru Maior, istoricul cel bătrân, care se gândise, protopop la Reghinul-săsesc fiind, să vină și în ajutorul preoțimei dela sate cu predici potrivite.

Părintele Dumitru nu era dintre preoții cari să învețe pe dinafară o predică din carte, ba, mărturisind adevărul, nici nu avea răbdare să citească o propovedanie până la capăt. Ahea începea să citească, ahea sfârșia o pagină, și predica-i părea seacă, moartă, veche, nepotrivită pentru ceea ce-i trebuia lui. Citind i se trezeau o mulțime de imagini, de idei, cu totul altele decât cele din carte, și acestea erau pline de căldură și viață. Astfel se pomenea că, urmărind șirele tipărite, în mintea și imaginația lui se infiripa o altă predică și aceasta îl robea cu totul.

Totuși în după amiaza aceasta de August deschise „Propovedaniile” lui Petru Maior și se silea să citească, cu băgare de seamă să predice pentru un om bătrân, frunțas în sat.

Nu prea avuse până acum noroc cu predicile ce le ținuse la înormântări: băgase de seamă, simțise că oamenii nu-l ascultă cum se aștepta el, și nici nu rămăneau impresionați după cum ar fi dorit. Părintele Dumitru urmărea îndrumările din seminar cu prilejul cazaniilor dela înormântări: fiind atunci creștinii mai impresionabili, se silea să nu spună vorbe goale asupra durerii, asupra deșertăciunii vieții, silindu-se să mângăe pe cei din jurul sicriului, ci desvolta totdeauna un adevăr de credință ori de morală creștină, potrivit învățătura cu starea sufletească a ascultătorilor. Peste „iertăciuni” trecea în grabă. Oamenii veniau mulți la înormântări, uneori n'ar fi încăput în biserică, veneau creștini cari în casa Domnului rar puneau piciorul și părintele Dumitru se simțea la largul lui în fața unei astfel de mulțimi.

Totuși băgase de seamă că propovedaniile lui nu prea erau ascultate, deși își punea tot sufletul și nu era simțitor din fire, adeseori ochii i se înlăcrămau.

Întâi credea că lungește prea mult predicile dela înormântări și oamenii nu-l pot urmări. Le scurtă cu zece minute, apoi cu douăzeci. Înțelese însă că alta trebuie să fie greșala: oamenii nu ascultau nici acum cu băgare de seamă până la sfârșit.

— „Poate nu știu vorbi poporului la astfel de prilej” își zise el, și se hotărî să citească predici scrise de alții. Frunzări vre-o două-trei volume și se opri la propovedaniile lui Petru Maior. Erau bine încheiate, pe înțelesul poporului, cu multe pilde și citite din scripturi. Dar' înțelese că nu le putea lua de model nici pe acestea. Un simțământ adânc îi spunea mereu: „Oamenilor de azi altfel trebuie să le vorbești”. Altfel! Dar cum! N'a încercat el în fel și chip și totuși nu-i pe placul poporului?

Întristat citea în cartea bătrână, când în ușe se auzi un ciocănit ușor, și diacul Precupaș intră, roșu ca racu, nădușit, cu cămașa udă n spate. Se coborâse din turn unde înlocuise pe clopotarul care era la secere.

— Cald, părinte, zise el intrând și ștergându-și fruntea cu măneca largă a cămășii.

— Acum i-e vremea, diece!

— Acum, da' mă gândesc că mâne dup'ameazi o să țe fie greu.

— Par'că n'am mai făcut înmormântări pe năduf!

— Am făcut, da' nu ca asta. Mâne vom avea îngropăciune cu douăsprezece evanghelii. Nu ți-a spus Măriuța?

-- Care Măriuța?

— D'apoi văduva lui Mihuț!

— Nu mi-a spus, că încă n'a fost pe la mine.

— Hm! Mă gândeam eu... bolborosi diacul.

Preotul închise cartea, și privi în gol.

— Ce gândeai?

— D'apoi ce să gândesc, că tot pe mine cade povara. Așa sunt oamenii! Bat din gură între ei, fac planuri, dar' când e la adică nime nu îndrăznește. Tot eu să fac, tot eu să dreg. Iată și Măriuța asta: nu putea veni să-ți spună? Doar' se lăudase între mai mulți...

— Că vrea să facă îngropăciune cu douăsprezece stări? Dar' o să vină, o să-mi vestească dacă aceasta-i este dorința. Nu va fi avut vreme până acum. Câtă învârteală! Vrea să facă îngropăciune mare, cu pomeană pentru tot satul. Am văzut eu ce-i pe la ei când am fost cu cădelnița și i-am citit mortului.

— De, asta o să-ți spună, părinte, că n'oi citi eu evangheliile. Asta e ușor să-ți spună, pentru că înmormântări cu douăsprezece evanghelii se mai fac, e lucru obișnuit. Dar dacă n'a venit până acum e semn că cutează să-ți împărtășească ce-i zace pe suflet, ce mi-a spus mie și altora.

Preotul nu înțelegea.

— Vorbește deslușit, diece, zise el supărat.

— Apoi vezi că tot pe mine cade greutatea. Tot eu să spun. Și Precupaș se suci pe scaun, uitându-se în pământ. Îi venea greu să spună.

— D'apoi e vorba de cazanie, părinte, să nu fie cu supărare. Măriuța s'a lăudat că va veni să-ți spună cum să-i ții cazania lui Mihuț. Zice, și asta-i adevărat, că mortul a fost frunțaș în sat și că se cade să-i spui căzanie adevărată.

Dumitru simți o tresărire și deveni deodată foarte atent. Vedea că diacul vorbește cu mare silă și voi să-i ajute.

— Cazanie adevărată! Adică cele ținute de mine până acum, n'ar fi adevărate?

— Oameni proști, părințele, nu te supăra sfinția ta pentru că nu le plac. Cine să înțeleagă? Ei așteaptă cazanii ca dela popa cel bătrân, și de când se tot frământă să vie să-ți spună. Dar', pe semne, simt ei că nu se cade să se amestece în treaba asta, e slujba dumnitale, nu e slujba lor! Cei cariau îngropat decând ești Sfinția ta în sat, s'au lăudat pe rând că vor veni să-ți spună ce cazanie să le ții; m'au îndemnat și pe mine. Eu, le-am zis, altă slujbă am, eu vă cânt *versul*, același pe care l-ați apucat din bătrâni. În slujba popii nu mă amestec. Dacă nu vă face, spuneți-i voi. Da' să băgați de seamă că dumnealui e om învățat și știe ce cazanii trebuesc la înmormântare.

Părintele Dumitru, ascultându-l, simțea cum se liniștește și se înseninează, bănuelile lui erau acum întărite. Și-i păru că a scăpat de o povară. Simțea că nu din vina lui se întâmplă așa, știa din scurta lui experiență că nu-i ușor să afli gustul ascultătorilor, cuvântul și forma care să le intre la inimă.

— Ei, diece, zise el înveselit, nu te laud pentru întârzierea asta. Dacă oamenii n'au îndrăznit să-mi spună, era datoria dumnitale. Nu-i diacul mâna dreaptă a preotului?

Precupaș ridică ochii, văzu că părintele nu se supără și se îndreptă spre scaun.

— Așa este, părinte, mâna lui cea dreaptă. Dar' drept spunându-ți mie-mi mai plac propovedaniile dumnitale decât ale preotului celui bătrân. Și dascălului îi mai plac, că auzi ceva. Părintele răposatu', Dumnezeu să-l ierte, spunea aceeași căzanie la toți morții. Le înflorea el, le potrivea la sfârșit cu starea mortului, dar cine avea cap să înțeleagă vedea că același lucru este. Pe când Sfinția ta spui tot lucruri nouă la fiecare mort. Poate o singură greșală era la început: erau prea lungi predicile.

— Dar' acum le-am mai scurtat, diece!

— Le-ai scurtat și bine ai făcut! Însă cu oamenii proști, n'o scoți la capăt. Ei știu cazania popii celui bătrân, și asta o vreau. Zadarnic le-am spus eu că predica nu e ca *versul* ce-l cânt eu, care e neschimbat. Ei vreau să audă ce-au mai auzit.

— Dar, bine, diece, eu de unde să cunosc o predică pe care n'am auzit-o niciodată? Care n'a rămas scrisă nicăiri? Bucuros aș spune-o, dacă oamenilor asta le place.

Precupaș clătină domol din cap, și ochii mici îi sclipiră:

— Pentru dumneata e floare la ureche, părinte!

Dumitru zâmbi.

— Da', bine omule, de unde să știu ce spunea răposatul?

— Nu-i lucru mare, Sfinția ta! Și eu aș putea!

— Dumnitale ți-e ușor. I-ai auzit de nenumărate ori.

Precupaș păru că se dumirește.

— Nici zece minute nu ținea, zise el. Și nu spunea învățături nici pilde din scripturi. Ținea *iertăciuni* părinte, asta era propovedania fieertatului. Iertăciuni și dela al șaptelea neam, și pe urmă dela tot satul. Ba-și lua rămas bun și dela casă, și dela curte și dela vite și dela ogoare și dela cărarea din grădină.

Dumitru se uita înseninat la bătrân. Ca o rază luminoasă de soare îi mângăia sufletul. Îi părea că înțelege acum ce propovedanii ținea răposatul.

— Ai putea să mă ajuți, diece, zise el. E mare lucru obiceiul. Ai putea să-mi spui cum începea fieertatul?

Precupaș se șterse din nou de sudori, că nădușia și aici, își netezi părul și zise:

— D'apoi cum să începă? Iată așa începea: „Viața omului ca suflarea vântului și ca floarea câmpului; dela spate o alungă moartea și negrul mormânt la toți ni-e soartea. Adame-Adame de ce-ai greșit, și tu Evo de ce-ai păcătuit? Moartea dușmană de ce s'a ivit și în lume s'a pripășit?” Ș'apoi începea să blesteme moartea cu grele înfruntări, pânăce arăta că, veșnic nesăturată, s'a apropiat și de casa asta. Iacă așa începea fi'ertatul! Apoi lauda vrednicia celui mort, după starea lui din viață, pe urmă-și punea ochelarii, lua hârtia cu însemnările și începea iertăciunile, pomenind cu numele pe fiecare dintre neamuri, și rugându-se cu vorbe dulci și amare de iertare la fiecare pe rând. Trebuia să-și facă însemnări că nu-i putea ținea în minte pe toți. Apoi își lua ziua bună dela casă și dela curte, dela boi și dela oi, și dela toate lucrurile dragi din lume.

— Și cum încheia propovedania, diece? întrebă Dumitru, mereu înseninat.

Diacul se mișcă pe scaun, își duse mâna la ochi, părea înduioșat însuș de toate câte le spusese și de amintiri.

— De încheiere avea vorbe pline de lacrimi, părinte, zise el privind din nou în pământ.

— N'ai putea să-mi spui?

Precupaș clipi dintr'un ochiu, se uită pe-o clipă la preot, apoi, cu capul frânt în piept, cu glasul scăzut:

— Zicea: „Și acum, mamă și tată, frați și surori, prieteni și cunoscuți buni cari rămâneți în lumina soarelui, în verdeața pământului, în suflarea vântului, veniți și dați sărutarea din urmă celui ce merge în întunec și în umbra morții. N'oi mai cânta, n'oi mai ara, n'oi mai secera, nu mă vei mai vedea niciodată, mă

fură moartea blestemată și se surpă lumea toată. Iertați-mă, plângeți-mă și nu mă uitați”.

Apoi se făcea sărutarea mortului, și eu începeam versul. Da' ști, părinte, că de multe-ori nu se auzea nimic din ce cântam? Așa plânset și jelanie stârnea cazania răposatului.

Părintele Dumitru îl văzu pe diac înduioșat, și chiar el simțea o căldură în suflet. Iși zicea: „Avea dreptate părintele cel bătrân: asta-i cazania potrivită, cazania cea adevărată”. Și se gândi iarăș la adâncimea așa de simplă a sufletului celor păstoriți de el. Acestora trebuia să le vorbească!

Înspre seară veni și Măriuța, plină toată de pulbere fină de făină, și-i vorbi de cele douăsprezece evanghelii. Mai voia să-i spună ceva, cu mare incunjur: despre mort, despre vrednicia lui. cât a trăit de bine cu el: patruzeci de ani în șir nu i-a zis nici fă-te 'n colo. Arată că Mihuț fusese fruntaș între frunțași, și că tot satul va veni la înmormântare. Că s'ar cuveni să fie o îngropăciune vrednică de cel răposat.

Îi puse pe masă o listă lungă cu numele rudeniilor pentru iertăciuni, dar' de cazanie nu cutează să pomenească.

Dumitru vedea că e nemângăiată din pricina asta și-i zise: — Fi pe pace, mătușe. E întâia înmormântare pe care o fac în sat. Voiu spune acum cazania cea adevărată, c'a fost om vrednic. Fi liniștită, că vor fi și iertăciunile toate.

— Să ți-ajute Dumnezeu, părinte, zise mătușa înduioșată. Nu poftim pe nimic. Avem de unde, că răposatu' a fost om strângător. Și eși plângând potolit din cancelaria parohială.

Iar în ziua următoare, la îngropăciune, după evanghelie, când se începu cazania, diacul Precupaș rămase cu gura căscată și-l asculta pe Dumitru mut de admirație: tinărul preot spunea cazania popii celui bătrân, dar' mai înflorită, mai caldă, mai plină de lacrimi. Când începu să-și iea rămas bun dela casă și dela curte, dela vite și dela moșie, se porni un plânset și o jelanie cum nu se mai pomenise. Că popa cel tinăr lua iertăciuni vechi cu vorbe nouă, proaspete, și din cuvântarea lui plouau asemănările arzătoare, și cuvintele muiate 'n lacrimi.

I. AGĂRBICEANU.

Sub umbreluța japoneză...

*Ne furișarăm amândoi de-acasă,
Pornind, cuminți, pe drumul din ogradă.
Lăsat-ai mâna ta 'ntr'a mea să cadă
Și, după primii pași, mi-ai spus ; nu-mi pasă*

*De drum întins și nici de glod, rămasă
În cui, e umbreluța mea de stradă...
Ai vrea s'alergi?... dar, vezi, să nu te vadă...
E soare ! umbreluța de mătasă !...*

*Mergând, apoi, spre neumblate lunci,
Din ochi ca de pisică siameză,
Simțiam mereu spre buze cum mi-arunci*

*Cea mai frumoasă lecție ăe sinteză...
Și par'că-mi pare rău c'am mers atunci
Cuminți, sub umbreluța japoneză...*

MARIUS ILIESCU.

Moș Costică.

— Amintiri. —

II.

După cele povestite în berăria „Azuga”, Vasile Raicu, mergând singur spre casă, se simți năpădit de amintiri. Și cum trecea pe strada Lăpușneanu, unde liniștea adâncă a nopții dă rezonanță de ecou pașilor săi apăsați, i se păru că din umbra compactă se desprinde Moș Costică. Viziunea ținu o clipă numai, dar lui Raicu îi rămase în pragul luminos al conștiinței figura lui Moș Costică așa cum era pe vremuri: scurt și indelat, cu pletele ieșind de sub bordurile uriașei pălării, cu fața luminată de seninătatea ochilor vii, cu musteața stropită de câteva fire albe și totdeauna lăsată neglijent. Câțiva ani, de trai aproape comun îi lăsase lui Raicu atâtea amintiri despre Moș Costică, izvorâte nu numai din aceleași convingeri științifice, dar și din viața de toate zilele. În laboratorul de morfologie unde amândoi se chiorau la microscop, până în colțul retras dela „Bolta rece”, unde Moș Costică venea în fiecare zi să-și ia masa, nu era locușor pe strada Carol sau Lăpușneanu care să nu-i trezească lui Raicu o amintire despre cel dispărut.

Vasile Raicu, ajuns în fața fostei cofetării Tufli, coti la stânga spre Râpa galbenă, în loc să meargă spre casă. Nici el nu-și dădu seama că se abate din drum. Ajuns la treptele de piatră strâmbe și deplasate, cari amenințau să se prăbușească sub pașii trecătorului grăbit, aruncă o privire distrată în fundul râpei, unde pe marginea stradei care cotește spre gară, mormanele de gunoi și alte necuviinți fac podoaba acestei opere de piatră, pe care gospodăria comunală o lasă să se ruineze. Raicu nu văzu nimic din murdăria orientală „oprită” pe diferite placarde și depozitate chiar în jurul lor, căci o amintire din trecut îl făcu să suradă. I se păru că-l vede pe Moș Octav cum fuge pe trepte în urma unui popă rural strigând:

— Stai puțin, să te fotografiez. Vreau să-ți dau mutra la gazetă.

Popa ajuns în vale sări din fugă într'o birjă care ducea la gară un călător. Moș Octav strigă dela mijlocul treptelor:

— Dă-l jos domnule, că-l urmărește poliția!

Călătorul speriat îl împinse jos pe popă, care o luă la fugă cu pulpanele antereului fâlfâind ca două aripi uriașe.

Raicu își aminti fulgerător întreaga afacere. Popa era un monstru cinic și pervers, un soi de Rasputin care cu stăruință și bani acoperea toate crimele săvârșite în sărăcia mohorită a unui nenorocit sat moldovenesc, în care era el preot și învățător. Fusese judecat la Conzistoriu cu ușile închise și hotărîrea nu s'a făcut cunoscută. Moș Costică și Raicu s'au învățit prin curtea Mitropoliei, ciondănindu-se cu fețele bisericești cari nu vroiau să sufle nici o vorbă despre hotărîrea dată de Conzistoriu. După o așteptare de câteva luni, Moș Costică îl convinse pe Raicu să facă o anchetă în satul popii, să adune documente și mărturii cu care să doboare monstrul ce trebuia judecat, ca învățător, de comisiunea dascălească. Dovezile adunate au fost spăimântătoare. Intre altele, monstrul făcuse, c'o femeie din sat, un băiat și cu altă femeie o fată. Pe fată a crescut-o el; că vădov cum se găsea, și-a bătut joc de ea și a măritat-o cu băiatul, propriul său copil. Când s'a întors Raicu cu lista martorilor și cu dovezile totale, Moș Costică fu cuprins de-o furie nemaipomenită și hotărît să ducă lupta de exterminare — Conzistoriul încă tot tănuia hotărîrea — tipări un manifest împotriva apărătorului popii.

La comisiunea de judecată, popa nu-și putea lua ca apărător — potrivit legii — decât pe un membru al corpului didactic. Și l'a găsit în persoana unui profesor de liceu, avocat și fost ministru al dreptății. Intra contra lui, Moș Costică a scris un manifest fulminant, de-o violență nemaipomenită, pe care, împreună cu Raicu, Moș Octav și câțiva studenți, l'au împărțit gratuit în toate localurile publice, și chiar în berăria unde se adunau partizanii fostei Excelențe. Datorită acestei răscoliri a opiniei publice și dovezilor zdrobitoare adunate împotriva monstrului, procesul, — care altfel s'ar fi petrecut în aceeași taină și banalitate ca și la Conzistoriu — a luat o față și-o amploare necunoscută în analele judecăților dascălești.

Cu o zi înainte de termen au început să sosească martorii. Moș Costică, împreună cu Raicu, organizase un serviciu de cercetare care să contrabalanseze organizarea fostei Excelențe, ce urmărea să rătească martorii ca să nu vie la judecată. În ziua procesului, care s'a judecat într'o sală dela Universitate, Iașul era într'o cumplită fierbere. Apărătorul popei, care făgăduise că-l scapă, își mobilizase partizanii și bătaușii și-i massase în fața Universității. În sala „pașilor pierduți”, la Universitate, se găseau studenții mobilizați de Raicu și Moș Costică. Din amândouă părțile se urmărea cu febrilitate desbaterea, care de-altfel era secretă. Raicu îl ținea la curent pe Moș Costică, rămas în laboratorul lui, ca să nu dea prilejul unei încăerări ce trebuia evitată cu orice preț. Partizanii fostului ministru al dreptății, vociferând sălbatic, forțau ușa care era închisă și păzită de studenți. Atunci,

unul dintre ei, Emanoil Soroc — devenit acum socialist și iubitor de dreptate, umanitarist și director de gazetă — s'a hotărît să curme răul dela sursă. A intrat în laboratorul lui Moș Costică, amenințându-l cu revolverul. Raicu se găsea din întâmplare în laborator, venit să-i spuie lui Moș Costică un episod interesant. Când a intrat Soroc în laborator, Raicu s'a ridicat de pe scaun răcnind :

— Ce cauți aici ? Tu ești la drept !

Și văzând revolverul, puse mâna pe scaun.

— Tu crezi că mă tem de *chistol* ? Te dobor cu pumnul.

Moș Costică, fără să se miște de lângă microscop îl domoli.

— Lasă-l în pace ! Tu nu vezi că el caută bătaie ? Dacă l'ai bate acum înseamnă că i-ai face o plăcere. Trebuie să-l bați când nu vrea el, ca să ai tu satisfacție.

După plecarea lui Soroc, Moș Costică întrebă :

— Cum merge ?

— Bestia e doborâtă, răspuse Raicu. Am ascultat în camera de lângă sala de unde se judecă. Dovezile sunt sdrobitoare. M'am uitat prin gaura cheii. Puturosul de apărător e zăpăcit. Se bâlbâie și nu poate lega o frază. Dar a fost, mă, un moment impresionant. O femeie cu un copil mic în brațe, după ce a spus o groază de porcării, despre monstru, a declarat că el nu vrea să-i dea nimic și că ea n'are cu ce să-l țină. A pus copilul jos în fața comisiei : — „Să și-l ia. Hotărâți dv. să-l crească”.

Comisia s'a ridicat în picioare emoționată. Cu greu a convins pe femeie să-și ia copilul, că această comisie de judecată nu poate hotări asemenea lucruri.

Se înțelege că în urma dovezilor de netrebnicie, monstrul a fost eliminat din învățământ. Comisiunea atât putea face.

Afară fierberea era cumplită. Partizanii fostului ministru se temeau cumplit să nu le fie brutalizat șeful. De altfel chiar Exce-lența era foarte îngrijorată și a cerut protecția rectorului. Raicu cobori treptele din laboratorul de morfologie când auzi comentându-se hotărîrea comisiei. Se opri la capătul scării, în fața aulei, și privea convoiul martorilor cari coborau tăcuți, cu sfială și mohoriți. În urma lor venea apărătorul popei, alături de rector. Un moșneag, care-l cunoștea pe Raicu de când fusese în sat să cerceteze faptele popei, zise amărit :

— Vezi mata, domnișorule, am venit până la capătul dreptății și nu știm ce s'o alege !

Raicu răspuse tare și repezit :

— Ce vrei să se aleagă moșule, dacă un fost ministru al dreptății apără pe tâlhari ? Boierul ista, care l'o apărat pe popă, împarte dreptatea potrivit arginților ce-i primește.

Avocatul își încruntă sprâncenile stufoase, rectorul avu un gest de îngrijorare și, foarte grăbit, se îndreptară spre ușa prin-

cipală. Afară, Moș Octav aștepta cu aparatul fotografic. Când a eșit apărătorul popii, se trudea să dea foc magnezului, dar fosta Excelență, văzând pericolul ce-l amenință, își puse capul în piept și alături de rector se repeziră în prima trăsură, urmăriți de huiduielile studenților. Vreo câțiva bulgări de zăpadă, aruncați de studenți în fostul ministru greșiră ținta și-l loviră pe rector. Trăsura plecă în goană.

— Stăi părinte să te fotografiez, zise Moș Octav, când apărură popa în ușă.

— Pentru ce? — întrebă el spăimântat.

— Ca să te dăm la gazetă. Ești o raritate în ticăloșie.

Popa o luă la fugă pe strada Carol, urmărit de Moș Octav, până la Râpa galbenă, când l'a scăpat.

Raicu își aminti în câteva clipe întreaga întâmplare, stând răzimat de balustrada masivă a treptelor. Luna din vârful Cetățuei argintă valea Bahluiului. Dinspre Ungheni se auzia huruital depărtat al trenului. Un fluierat strident din gară îl trezi din visare pe Raicu și, întorcându-se, porni grăbit spre casă.

Își găsi nevasta la birou, corectând tezele.

— Nu te-ai culcat?

— Nu, că am de lucru. Nu pot hoinări ca tine! Par'că-mi făgăduiseși să-mi ajuți!?

— M'am incurcat la vorbă. Ne-am adus aminte de Moș Costică.

— A, da, Moș Costică! E o adevărată obsesie! Nu-i ridicăți un monument?!?

Și pe când doamna, cu mișcări nervoase, își făcea pregătirile de culcare, Raicu se așeză la birou posomorit și deschise o revistă medicală. Se ținea din răspuțeri să nu zădărească nervii doamnei, care totdeauna și-a arătat aversiunea nestăpânită față de Moș Costică. Raicu încerca zadarnic să cetească, nu înțelegea nimic. Fără voia lui își amintea toate hărțuielile matrimoniale pornite totdeauna dela lucruri mărunte, de-o banalitate respingătoare, dar cari otrăviau aproape zilnic căsnicia lor. Și cum sta cu ochii în revistă, i se păru că aude râsul sonor al lui Moș Costică, drept răspuns la vestea ce i-o aducea el că: se însoară, și toată convorbirea lor îi reveni cu o claritate surprinzătoare.

— Ce-ai zis că faci?! întrebă Moș Costică râzând.

— Mă însor.

— Din ce motiv?

— Cum, din ce motiv?

— Păi da! Omul se însoară din interes, de frica procurorului sau din dragoste. Care-i motivul?

— Fata-i majoră și cinstită, prin urmare procurorul n'are nici un amestec. Nu-i mai bogată ca mine, deci interesul e nul. Prin urmare...

— A, ha! va să zică din dragoste! Pârlitule! hohoti Moș Costică, privind-l pe Raicu lung, ca pe-o dihanie rară. Ți-e dragă?

— Da.

— Pentru câtă vreme?

— Nu știu. Credeai că zic: pentru toată viața? Nu-romantic.

— Și te însori pentru toată viața?

— Dacă așa-s legile burgheze!

— Bine, nenorocitul, zise Moș Costică foarte serios, dacă nu ești sigur că vei iubi-o toată viața — și cred că ești destul de serios ca să nu spui așa aberație — ce-o să faci când dragostea saturată va sfâșia vâlul sentimentalismului dulceag și vei vedea lângă tine o femeie ca toate femeile, cu slăbiciunile inerente sexului și cu păcatele multiplicat de societate.

— Vor veni copiii, grija creșterii lor și prietenia reciprocă.

— Brânzoiule, brânzoiule! — zise Moș Costică, privind-l cu multă compătimire. Copiii? Cât ești de naiv! Pe cât știu, ea va fi profesoară. Pentru o intelectuală — cum zici tu, că eu nu cunosc femei intelectuale — copiii sunt un accident neplăcut, născuți dintr'o lipsă de prevedere. Pentru femeile din marea burghezie copiii sunt o nenorocire care le diformează formele și suplețea și fiecare are un doctor de casă care... corectează natura. Copiii? Când va avea unul, are să-și smulgă părul de bucurie! Și dacă, prin admiterea imposibilului, vei avea mai mulți, o să-ți dai tu cu pumnul în cap, pârlitule! Creșterea copiilor?! Ea profesoară, tu în laborator. Timpul vostru măsurat cu ora va aduce acasă numai pentru mâncare și dormit. Dacă munca intelectuală veți lua-o în serios vă întoarceți cu nervii sbârâind, ori flescăiți de oboseală. Doica și bona vor avea grija copiilor. În ce privește prietenia reciprocă, dă-mi voie să râd cu hohote. Vă luați din dragoste, zici tu — din satisfacerea instinctului etern, zic eu — nu din prietenie. Dorul tău de știință va fi în complect dezacord cu dorul ei de viață socială, respingătoare banalitate, urmărită de toate femeile, oricare ar fi gradul lor de cultură și inteligență. Femeia, tot femeia rămâne, chiar trecând pe la facultate. Zilele de primire, ceaiurile dansant sau... literare — adevărat flirt și hârjoneală escitantă — vor fi prilejul unor veșnice neînțelegeri dintre voi. Prietenie reciprocă?! Brânzoiule!

— Totdeauna vezi negru.

— Văd realitatea. N'am ochelarii sentimentalismului bolnav. I-am purtat și eu câteva zile, dar am avut norocul să mi-i pot smulge curând.

— Ai iubit? — întrebă Raicu râzând.

— Foarte scurt timp și tot o... intelectuală. Acum e docto-riță. Îmi era dragă și credeam că-i plac și eu. Mi-se părea că ne

potrivim, că privim viața prin aceeași prismă, că plăcerile idioate, mărunte și banale îi sunt străine, dar într'o seară — tocmai când termometrul platonismului nostru era mai ridicat — am întâlnit-o pe strada Lăpușneanul la brațul unui fasonel sclivisit. Strânși unul lângă altul să se contopească, îl privea cu un zîmbet lasciv și-l asculta c'o încordare care m'a scârbit. Îl știam de-o prostie genială. Ce putea să spue el atât de interesant, unei fine intelectuale cum o socoteam eu? Și ce fel de sentiment o îndemnă să se lipească de el cu atâta frenezie? Am simțit un profund desgust. O șguduire nervoasă m'a trezit din visul meu sentimental și... m'am vindecat.

— Cum? numai pentru atât de neînsemnat lucru ai părăsit-o? — întreabă Raicu.

— Tu crezi că-i neînsemnat? Ai putea să privești cu indiferență pe orice scârbă masculină să se apropie de femeia ce-o iubești? Să-i spuie grețoase prostii sentimentale? S'o mozelească în ritmul moale sau săltăreț al dansului? Și tu să stai impasibil și surâzător, privind asemenea porcării sociale? Și trebuie, dacă ții să nu fi socotit drept sălbatic, rău crescut sau... rural. Eu, mă, sunt fecior de popă dintr'un fund de sat moldovenesc. Din clasa a IV-a de liceu am trăit din munca mea. Viața pentru mine e studiu; numai studiu. Nu numai că sunt complect străin de conveniențele sociale, legi sfinte pentru marea burghezie, dar am o scârbă uriașă pentru aceste idioate diformări ale sufletului omenesc. Ea făcea parte din această mare burghezie. Această banală întâmplare îmi dovedi că, deși intelectuală și inteligentă, era complect otrăvită de obiceiurile clasei sale, ori poate era o femelă care urmărea să atragă în jurul ei cât mai mulți masculi. Ori una, ori alta, era ceva incompatibil cu firea și convingerile mele. Și cum eram convins că ea nu se va putea schimba decât sfâșiindu-și sufletul, iar eu nu puteam înghiți nodurosul hap al scârboșeniilor burgheze, am renunțat la... visul iubirei noastre. N'am mai văzut-o.

Raicu își aminti că Moș Costică avu o ușoară umbră de mahnire. Tăcu o clipă și aprinzându-și o țigară urmă:

— Familia, prietene, este în descompunere chiar la mica burghezie cu obiceiuri patriarhale și cinstite. Și asta din pricina capitalismului care otrăvește viața zilnică. Banul, mă, banul, face din om fiară! Zilele trecute am fost atât de desperat, că pe cât mă vezi de mare și de bătrân, am plâns cu hohote, ca un copil. Tata a lăsat câteva mii de lei, o casă părăginită și-o palmă de pământ la moartea lui. Inzestrase de altfel, pe cât a putut, toate fetele. Eu, bineînțeles, n'aveam nici o pretenție. Și zilele trecute am fost chemat să iau parte la împărțeală. M'am îngrozit! Ochi injectați de patimă, vorbe pline de ură, furii dușmănoase. Între surori, mă, din același sânge; între cumnați cari ar trebui să se iubească frățeste! Și dela ce? Câteva sute de lei, două-trei hâr-

buri gospodărești și câteva prăjini de pământ. E spăimântător! Popi și învățători cu oarecare spoială de carte și conducători morali ai satelor, se dușmănesc de moarte din pricina banului. Și sunt rude apropiate! Ce să mai zicem de țăran care ucide pur și simplu pe cel ce-i răzbește o brazdă din ogor?! Familia? O minciună respingătoare! Marea burghezie, otrăvită de imoralitate și perversiune, are o familie iluzorie. Mica burghezie otrăvită de lipsuri multiple se sbate în ură și dușmănie. În care categorie dorești să-ți plasezi viitoarea ta familie? Ești la mijloc, vei avea parte de toate nefericirile.

Raicu se ridică încet dela birou amețit de năvala acestor amintiri nu tocmai îndepărtate. Turti țigara în scrumieră, închise revista în care nu mai putea ceti și fără voia lui rosti în șoaptă:

— Moș Costică, Moș Costică, cinstit și înțelept prieten!

Scutură nervos capul, răscolindu-și pletele crețe, și cu mișcări leneșe începu să se desbrace.

— Nu toți oamenii au puterea și voința ta, dragă Moș Costică, gândi Raicu.

Stinse lumina și se hotărî să doarmă.

VLADIMIR NICOARĂ.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

H. G. Wells și creștinismul.

Celebrul romancier englez H. G. Wells e unul dintre reprezentanții cei mai tipici ai spiritului modern. Spirit, care, orientat științific și inzeștrată cu un simț rafinat pentru adevăr, nu-și mai găsește îndestularea în această orientare exclusivă, ci aspiră puternic la o sinteză, la o armonizare a năzuințelor omenești.

Tipul acesta și-a luat nașterea încă înainte de marele războiu, acesta din urmă i-a grăbit numai lățirea. Groaznicul dezastru al moralei în decursul și pe urma războiului, haosul complet pe terenul solidarității, ura nedomolită între națiuni și chiar în sânul aceleiași națiuni, trezi violent conștiința tuturora, cari jurau odinioară pe steagul propășirii și al fericirii rasei omenești. Nemaigăsind în știință sprijinul trebuincios, aceste spirite își îndreptară din nou privirile spre religie.

Călcând pe urmele unei metafizici așa-zise antiștiințifice, nu mai văd în religie o rivală pretențioasă a științei, ci centrul de gravitațiune al moralității.

Știința ne învață cu precizie cum să fabricăm arme, ne mai învață o mulțime de lucruri folositoare, nu ne face însă mai buni, mai morali. Ne destăinuie secretul atomilor și al electronilor, ne lasă însă în întuneric și nedumeriți referitor la ținta vieții și a trudei noastre. Ne apropie trupește, ne înstrăină însă, unul de altul, sufletește.

Cu toate acestea, din adâncul internului nostru se desprinde un dor tainic de ordine, se aude un glas autoritar de subordonare, de dependență, de solidaritate, se ridică imperios — legea morală. Ce era mai natural decât să luăm această lege drept călăuză în căutarea drumului de scăpare din haosul moral și social? Un șef al omenirii se arată cu siguranță. Individualismul fiind principiul desordinei și al descompunerii societății umane; principiul ordonator, principiul solidarității nu putea să fie decât o ființă supraindividuală, spiritul rasei însăși. Acest spirit fiind o realitate, o realitate încă palpabilă, o parte chiar din noi, religia modernă își creiașe un Dumnezeu înțeles, un Dumnezeu uman, care să luptă împreună cu noi, care crește și se perfecționează în noi și prin noi, din a cărui putere participăm cu toții, și — participând — suntem în stare de a ne depăși pe noi înșine.

Iată, pe scurt, esența concepției religioase a lui H. G. Wells. Distinsul literat era înainte cu 15 ani încă un ateist con-

vins. Nu jura decât pe știință. Era însă și un suflet deschis și un moralist din fire. Știința nu-l îndestuli mult timp. Ceeace nu-l mulțumi în primul rând, era faptul că, știința nu-i dete nici o normă sigură pentru conduita sa morală, nu punea capăt haosului intern. Din zi în zi se convingea mai mult, că știința nu e o putere ordonatoare, ci una care descompune. Idealul ei nu e unitatea și armonia, ci atomul indiferent. Incepu să-i scruteze temelile și găsi că acestea sunt tot așa de arbitrare ca și postulatele religiei. Ba o examinare serioasă și neprevenită îl asigură, că toate cunoștințele noastre sunt numai percepții deformate, că realitatea adevărată ne scapă din mână, că toate afirmațiunile sunt numai generalizări ilegitime, o aproximație spre adevăr, nu însă adevărul și realitatea însaș. O clasificare, spre exemplu, e posibilă numai cu condiția că neglijăm notele individuale, și așa mai departe.

Urmarea acestei priceperi a fost că s'a retras în interiorul său, scrutând tainele vieții. Primul fapt, care i se opuse în acest domeniu, fu conștiința libertății. Cu toată convingerea sa științifică, se simți liber și responsabil. O libertate responsabilă îi deschise un orizont nou, cu o perspectivă nețărnută. Legea morală era un principiu ordonator. Cui îi era însă responsabil? Cine să fie autorul acestei legi? Un legislator personal și transcendent nu intra încă în cadrele concepției sale științifice. Și, totuș, dacă există o lege universală, care constrânge pe toți, ea trebuie să-și aibă baza într'o ființă superioară. Dar nu există o asemenea ființă, aici, între noi, în cercul nostru? Nu există între noi indivizi singuratici, o comunitate reală, o legătură a sângelui, care să fie mai mult decât o închipuire, mai mult decât o simpatie sentimentală? Nu suntem frați în sensul cel mai realist al cuvântului? Nu există o specie a omenirii, o specie: *om*? N'am fost noi cumva orbiți până în ziua de azi de preocupățiunea nominalistă, să vedem în specie numai o concepție comprehensivă, un tip abstract, un nume fără realitate? Și nu e cumva acest nominalism mascat izvorul cel mai abundent al individualismului destructiv și atomizator din zilele noastre?

Dar atunci cum se explică universalitatea legii morale? Cum se explică faptul, că suntem în stare de a ne depăși pe noi înși-ne, cum se explică posibilitatea eroismului, a datorinței, a jertferei a propriei vieți? Trebuie deci să admitem realitatea speciei, care trăiește în noi și prin noi, care e mai mult decât o noțiune comprehensivă a tuturor indivizilor, precum o catedrală e mai mult decât suma cărămizilor din care e compusă. Specia e o realitate, care trăiește, sintetic, e esența noastră, iar noi numai episoade în viața fără de sfârșit a ei. Nu noi trăim, într'adevăr, ci Omul trăiește în noi.

Până în anul 1917 Wells evita cu intenția să designeze acest principiu al moralității sub numele de Dumnezeu. Și aceasta

dintr'un motiv îndoit. Mai întâiu concepția lui Dumnezeu cuprinde, în chip necesar, noțiunea personalității. Personalitatea însă însemna pentru autorul nostru o mărginire, o individualizare. Cuprins de o adevărată groază de orice principiu individualist, preferi expresiunile : „Ființa mare“, „principiul suprem“, etc. Al doilea motiv pentru de a ocoli numele lui Dumnezeu era frica de a fi înțeles greșit. Ideia comună de Dumnezeu e strâns legată de noțiunea Creatorului și Susținătorului lumii. Referitor la această concepție însă, Wells e un agnostic. Nu neagă existența unui Creator, dar susține că, o cunoaștere a Lui ni-e cu neputință.

A venit marele războiu și autorul volumului : „First and Last Things“ (Primele și ultimele lucruri) își schimbă radical părerea. În ediția a doua, din 1917, adăugă nota următoare : „Încă în anul 1908 am prelucrat concepția de subordonare a vieții omenești sub Ființa cea mare, care se desprinde din specie și care, de pe această planetă, își ia avânt, pentruca să încerce aventura, mereu nouă, în timp și spațiu. Dar vorbisem de ea mai mult ca de o ipoteză curioasă, de o atrăgătoare posibilitate intelectuală, decât de o întreprindere viie. În timpul acela în viața noastră de toate zilele, erau toate așa de bine orânduite și prevăzute, că aceste idei mari apăreau numai ca niște visuri. Le visam și apoi ne regăsim în patul nostru moale. Ne-au trebuit anii mari, prin cari trecem, ca să înțelegem că aventura omenirii e realitatea și că siguranța și comoditatea de o respectabilitate imobilistă, sunt iluziunea și visul... În 1908 descoperisem, la mine și la alții, pentru a înțelege această mare aventură; semănam unui om stând la marginea drumului, în întuneric, care își dă seamă, că un corp de armată trece pe lângă el, înaintând spre o țintă, simțită vag. Am căutat și mi-am găsit mântuirea, alăturându-mă de această trupă, abia întrezărită, și pe măsura ce înaintam, vedeam mereu tot mai clar. Nu știam, la început, nici măcar că aveam un șef. Știu acuma, că acela care conduce această armată este, într'adevăr, acela pe care marea majoritate a oamenilor religioși îl numiau : Dumnezeu.“)

După cele spuse mai sus, înțelegem, că Dumnezeul religiei moderne diferă radical de concepția creștină sau chiar de noțiunea obișnuită de : Dumnezeu. Wells stabilește o deosebire reală între Autorul lumii, „l'Être volé“, și între Dumnezeul adevărat, „le grand Être qui se dégage de l'espèce“. El e deci un aderent conștient al lui Arius și prima sa obiecțiune față de creștinism se ridică împotriva dogmei Sf. Treimi. Conciliul din Nicea e, în gândul lui, obârșia confuziunii complete în noțiunea de Dumnezeu. Numai amestecului filozofiei alexandrine în religia creștină i se datorește corupția fatală a concepției adevărate de Dumnezeu.

*) Citat in : „Dieu, l'invisible roi“. Prefață, pg. LXIV. Payot & Cie, Paris.

Primii creștini nu cunoșteau dogma Trinității, ci adorau pe Hristos, urmându-i preceptele.

Dar, cu toate acestea, să nu credem că Wells, vorbind de „Dumnezeul adevărat” vizează pe Hristos, așa cum ni-l prezintă evangheliile. „Ființa cea mare” a lui e un Dumnezeu uman, iar blândul Nazarinean, cu rugăciunea pe buze pentru cei ce-l răstignesc, nu e o ființă omenească, mai mult respinge decât atrage, e prea mult Dumnezeu și prea puțin „incarnat”. „N'a rămas niciodată scurt la vorbă, cu urechile roșii de rușine, nu s'a arătat niciodată vanitos, n'a uitat vreodată ceva, miracolele sale i-au reușit întotdeauna”.¹⁾

În opera sa ultimă reveni asupra concepției sale despre Mântuitorul, menținând numai obiecțiunea în contra răstignirii și a morții pe cruce. „Noi nu putem accepta crucea creștinilor, nici adora un Dumnezeu, demn de compătimire. Noi nu putem admite o reînviere, care ar fi un fel de revenire asupra unei morți, suferite cu amărăciune”.²⁾

Vedem deci că, cu toată evoluțiunea gândirii sale spre creștinism, concepția lui Wells e încă departe de a fi creștină. Pe când în legea creștină Tatăl și Fiul constituie o unitate nedespărțită, Dumnezeul lui Wells este „un Prometeu, un rebel”. Am putea spune și un aventurier, care-i dispută Creatorului stăpânirea asupra inimilor, fiind singurul „le Dieu du coeur”, Dumnezeul inimii. Wells ne lasă de-alcum în completă nedumerire în cece privește relația între aceste două ființe supreme. Dacă vrea să afirme o politeism real sau admite o subordonare, nu ne spune respectat nicăiri. Se mulțumește cu fraza, că există numai un singur Dumnezeu, restrângând această concepție, în mod exclusiv, la Mântuitor, la Dumnezeul inimilor.

Motivul acestui procedeu îl găsim în concepția sa despre criteriul adevărului. Wells e un discipol al lui William James. Adevărul se legitimează prin aplicabilitatea lui, în lumea fizică, ca și în domeniul moralității. O lege fizică devine definitivă dacă se potrivește, în chip constant, cu faptele; o lege morală, o credință, se adevărește dacă corespunde cerințelor inimii. Singurul criteriu al religiei e, prin urmare, experiența religioasă. Religia adevărată va fi aceea, care îndestulește atât intelectul, cât și simțul moral. Misterele propriu-zise nu intră în cadrele religiei moderne. Dzeul ei e, în chip necesar, un Dzeu înțeles, un Dzeu „finit”, „relativ” chiar.

Nu mai e lipsă ca să mai insist asupra aversiunii autorului față de orice taină, de orice revelațiune, de orice autoritate ecleziastică. Înțelegem cu toții, că „religia modernă” a lui Wells e

1) Din : „First and Last Things”, citat în „Dieu, l'invisible roi”. Prafață LXII

2) „Dieu, l'invisible roi”, pag. 240.

numai o *formă nouă, rafinată, a ateismului, o divinizare a ordinei morale*, un subiectivism desăvârșit, îmbrăcat în hainele, cari maschează colectivitatea și solidaritatea umană. Și aici zace tot *tragicul* acestei religiozități, așa de impunătoare de-altcum, precum și al oricărui pragmatism. Bazat exclusiv pe experiență, nu-i rămâne pentru verificarea lui decât apelul la viitor. Experiența religioasă va rămânea pe veci un criteriu individualist, care își primește sancțiunea numai prin concordanța experiențelor tuturora. Cine ne asigură însă de această concordanță? Cine sau ce ne garantează că concepția lui Wells va fi acceptată odată de lumea întreagă? Dar atunci unde rămâne criteriul adevărului? Wells ne confirmă, că religia sa va persista „fiindcă funcționează bine și fiindcă aduce servicii”. Probabil că și numeroșii adepți ai lui susțin același lucru. Ce numără însă aceste mărturisiri față de convingerile contrare, ale atâtor milioane de creștini, ale atâtor mii de atești, față de un miliard de păgâni? Sunt niște experiențe răslețe, cari, poate, nici când nu vor ajunge, nu spun, la gradul de certitudine, dar nici măcar la un grad mai înalt al probabilității.

Cu toate acestea nu se poate tăgădui: cărțile lui Wells exercită asupra cetitorului o putere fascinatoare. Nu cred că există vreun cetitor inteligent, care ar putea rezista neatins de sugestiunea aproape magică a acestui romancier și filozof. Poate că nu ne înșelăm, dacă atribuim această putere excepțională sincerității absolute a autorului.

În toate operele lui Wells asistăm la destăinuirile intime ale unui suflet mereu în luptă pentru adevăr. Ilustrul cugetător nu încearcă să ne convingă, nu demonstrează, nu discută, își expune părerile, credințele. Părerii și credințe de multe-ori arbitrare, o recunoaște fără înconjur. Dar sunt convingerile sale, și unicul scop al său este să-și exprime credințele. Cu zelul extatic al unui misionar pledează pentru cauza marelui șef al omenirii, „al Regelui invizibil”. Teocrația lui, preconizată cu atâta convingere, ne apare, poate ca o utopie, în realitate însă nu este decât consecința logică a unei religiozități vii, a unei credințe neclintite în Dumnezeu. Cuvintele sale: „A găsi pe Dumnezeu e numai începutul înțelepciunii”, ar trebui să fie meditate în toate zilele de oricine își reclamă dreptul la numele de credincios.

În sinceritatea sa nu ne ascunde nici îndoelile, cari l-au cuprins de multe ori după terminarea a câte uneia din operele sale. „Există în viața noastră — exclamă într'un pasagiu din cele mai frumoase — există o dualitate, pe care nu o pot exprima decât în imagini, ca și aceasta, o dualitate, care face din noi ființe, în același timp absurde și sublime, și cu atât mai absurde, cu cât ne silim să descriem splendoarea reală, care ne iluminează... Mi-am dat toată silința să expun cu sinceritate și simplitate

viziunea mea de viață și despre datorință. Nu mi-am îngăduit nici o restricție favorită, am descoperit, fără jenă, cea mai intimă cugetare a mea, și-mi dau seamă, că un surâs, care nu e al meu se joacă deasupra paginilor celor mai emoționante. Subt cecece este mai dramatic și mai serios în noi se ascunde un ușor fior de absurditate. Abia mi-am întors spatele, și frazele, pe cari le-am subliniat, taie la grimasse și privesc pe cetitori sclipind din ochi". *)

Cine n'ar fi experimentat acest dualism dureros în sufletul propriu, contrastul între viața curgătoare, mereu în progres, mereu creator, și impietirea ei în formele stereotipe ale cuvintelor? E chiar baza filozofiei bergsoniene. Există în noi o realitate, care își are legile proprii, o realitate a libertății, a progresiunii continue, a creațiunilor, în opoziție cu lumea necesității, a imutabilității, a relațiunilor cantitative. O reducere a uneia la alta, e cu neputință. Cadrele categoriilor obișnuite se sparg, îndatăce încercăm să punem în ele forțele vitale ale realității interne. Cu toate acestea, aceste forțe nu sunt numai inchipuiri, ecrescențele unei fantazii iritate, viața e realitate. Discrepanța începe de când încercăm să fixăm vitalitatea, să imobilizăm mobilitatea, să petrificăm viața. Și contrastul acesta privește nu numai sentimentele religioase sau concepțiile noastre morale, ci nu cruță nici chiar categoriile științifice cele mai reale.

Dacă, totuș, unii dintre reprezentanții științei sau filozofiei „pozitive” se cred ridicați deasupra acestui dualism, se dovedește astfel prin convingerea lor, numai faptul, că le lipsește sau seriozitatea sau sinceritatea necondiționată a autorului nostru. Siguranța absolută există numai la Dumnezeu; căci numai în Dânsul e gândirea: ființa și ființa: gândirea. Numai Dânsul e Tata și Fiul și Sf. Duh, o trinitate de persoane într'o nedespărțită natură. Deci dogma, care respingea, în primul rând, pe Wells de concepția creștină, dogma Sf. Treimi, e tocmai aceea, care i-ar fi putut inspira soluțiunea dificultății, simțite așa de dureros, i-ar fi putut deschide drumul scăpării din penibilul dualism.

Numai prin participarea la siguranța absolută a Ființei eterne ne clădim o bază într'adevăr reală a moralității.

O religie pur-umană, o credință fără dogme, fără revelații, fără mistere propriu-zise, e deci o întreprindere zadarnică. Experiința religioasă, individuală, fie ea cât de reală, cât de sinceră, nu ne asigură nici o bază fermă pentru credință. Wells și întreg pragmatismul, confundă două lucruri esențialmente deosebite, actul credinții, ca fapt psihologic și conținutul lui logic. Fie cel dintâiu ori cât de sigur, ori cât de real, el nu garantează, în mod

*) Din: „Last and First Things”, citat în: „Dieu, l'invisible roi”. Prefața LXXXIII-IV.

absolut exactitatea celui de pe urmă. *O astfel de garanție ne dă numai cuvântul lui Dumnezeu.* Acest cuvânt, odată constatat, ne aduce obligațiunea necondiționată de a-l respecta.

Biserica, deci, ca depozitara și administratoarea cuvântului dumnezeiesc, e tot așa o necesitate inevitabilă, ca și revelațiunea însăș. Criteriul exclusiv, că o religie funcționează bine și corespunde cerințelor individuale, nu e numai un criteriu arbitrar, ci înseamnă și o dejosire a adevăratei religiosități. Religunea nu e adevărată „pentru că funcționează bine și că aduce servicii”, ci pentru că se bazează pe cuvintele aceluia, care se simți îndreptățit să rostească, înaintea omenirii întregi, cuvintele: Cerul și pământul vor trece, dar vorbele mele nu trec. Numai o astfel de religie are în sine puterea de a atrage pe toți, cari caută adevărul și de a fascina pe cei cari l-au găsit. Numai ea asigură scăparea din dualismul sufletesc, numai ea aduce mântuirea.

H. G. Wells, cu toate aberațiile sale, cu toată opoziția, nici decum ofensătoare față de concepția creștină, e un îndrumător prețios spre adevăr, o documentare vie a convingerii tertuliane despre: „anima naturaliter christiana”. Nu știm dacă se va îndeplini vreodată ceea ce i s'a profețit, că se va converti într'o zi, atâta însă simțim de pe acum că sinceritatea-i absolută îl predispune, în primul rând, pentru această posibilitate.

Religiositatea n'are alți dușmani ineluctabili decât fudulia intelectuală și ipocrizia inimii.

prof. Dr. ȘTEFAN KLETT.

P. CERNA.

Cei de azi nu prețuesc îndeajuns poezia lui P. Cerna.

Însă ori care ar fi concepția actuală și cea de mâine a poeziei lirice; ori cât ar fi de streină sensibilitatea contemporană și cea de mâine de sensibilitatea lui Cerna; și de-ar fi poezia lui Cerna *numai* ceea ce-o numește E. Lovinescu (în „Evoluția poeziei lirice“) „poezie de substanță intelectuală ca fond și retorică, în ceace privește forma, depășind înlăuntru acestei formule tot ce s'a scris până acuma la noi, nu atât prin energia sentimentului, ci prin amploarea desvoltării lui în largi acorduri și în compacte construcții de strofe retorice . . .“; de-ar fi orice și oricum, totuș simțim că se face o nedreptate poeziei acestui poet, când conștiința estetică a celor de azi îl scoate tot mai mult și mai mult din cercul preocupărilor sale. Pentrucă poezia lui P. Cerna rezistă ori cărei concepții a poeziei lirice, și orice sensibilitate își poate găsi prilej de rară emotivitate în ea.

Poezia lui Cerna poartă în sine o formulă estetică a cărei valoare nu depinde de valoarea cutărui sau cutărui moment istoric, etic, etnic sau social, și valoarea ei nu este amenințată să dispară odată cu dispariția valorii momentului din care s'a inspirat; — poezia lui Cerna trăește prin sine, prin fondul său sincer, etern omenesc, pe care-l duce cu sine, și prin forma prin care se exprimă. Prin aceasta se integrează Cerna în șirul marilor noștri lirici și prin aceasta se și diferențiază de ei, prezentând nota sa individuală.

P. Cerna însă cere să fie cetit și recetit.

A apărut în atmosfera posteminesciană. După ce Vlahuță se străduise zadarnic să cheme pe visători pe alte drumuri; după ce Duiliu Zamfirescu, ostenit de povara eminesciană și-atingea degetul de gură și sufla 'n vânt o sărutare; după ce Coșbuc se încercase să pună stavilă tristeței eminesciene . . . atunci apare Cerna . . . și pe lângă toată *voința* pe care a avut-o poetul de-a ne înfățișa

viața altfel decât măestrul său, la început este eminescian în toată simțirea sa. Sufletul său se scăldase prea mult în parfumul florii albastre ofilite și-l purta cu sine pe toate cărările. Deaceea cele dintâi poezii ale lui Cerna sunt ecouri eminesciene, și prezintă mai mult *intenții* de-a prezenta o viziune nouă a vieții.

Ceeace n'a izbutit *la început*, nici ca fond, nici ca formă, întrucât este un credincios eminescian, a izbutit deplin ca fond, în *continuarea* activității sale poetice, — și într'o bună măsură și din punctul de vedere al formei.

Poezia lui Cerna este în întregime lirică. Și dacă se poate împărți în lirică-erotică, lirică-filozofică și lirică-patriotică (o singură poezie de acest fel: *După un veac*), totuș lirica lui este în cea mai mare parte erotică.

Iubirea în lirica noastră nu și-a găsit până la Cerna și după Cerna pe un altul care să fi îngenunchiat în fața templului ei cu suflet mai curat și mai sfințit. Iubirea e izvorul de lumină de unde își soarbe acest poet dragostea pentru viață, tăria în lupta vieții și încrederea în biruința finală :

Acest pământ bătrân, tăria toată,
Iubire! numai tu îl sprijinești. — (*Despărțire.*)

și :

„Alții vor pricepe odată
. după veacuri de mizerii,
Că'n iubire fără margini este marginea durerii”. (*Lui Leo Tolstoi.*)

Ori cari ar fi urmările iubirii, ea, iubirea, are un farmec nemăsurat, care e în stare să-ți dea tăria să înduri ori și ce :

„De-a fost păcat iubitul, mărire cui l-a scos;
El a făcut păcatul atâta de frumos:
Un farmec, o beție, ce'n veci în tine-o porți
Pe clipa rătăcirii, îndur și mii de morți. — (*Plânsul lui Adam.*)

Făptuitorul necunoscut, înțelegând destinul sărmanilor oameni, le-a plâns de milă, și le-a dăruit vrăjita clipă de *iubire* :

„Tot ce-a visat pământul vreodată
Tot ce-ar putea să dea viața toată
E'n clipa sfântă care vă 'nfioară”. — (*Șoapte.*)

Eminescu s'a apropiat o singură dată de această idee — în poezia *Inger și demon*, — și-atunci la tinerețe, fără să mai revină vreodată!

În poezia *Șoapte*, poetul schițează numai ideea ce o are despre iubire, ca să ne-o desfășoare în toată mărimea ei în poezia *Noapte*. Poetul tremură de fericire la amintirea clipelor de dragoste de *ieri* și cu conștiința desăvârșitei lui fericiri izbucnește în versuri unice de palmist al iubirii :

O, suflete, doinește și tresaltă!
Tu, tu ești fericitul din poveste!

Iar răzătorul chip cioplit de daltă
 E visul tău și-a ta domniță este...
 Tresaltă, suflete al meu și cântă!
 De azi n'ai să mai tremuri singuratic
 Și nu vei mai privi, plângând, la stele —
 Acum ești numai cântec și jăratie
 Ca ele viu, nemuritor ca ele . . .
 Tresaltă, suflete al meu, și cântă! . . . — (Noapte.)

În afară de acest mod direct de-a mărturisi credința sa despre puterea iubirii, Cerna o mărturisește aceasta și cu ajutorul poeziilor simbolice: La amintirea jertfelor iubirilor ce s'au aruncat în valurile de sub stâncă se 'nduioșează și marea neguroasă:

„Dar uneori se face lumină 'n slava toată.
 De pare c'ar surăde toți îngerii de-odată —
 Văzduhul, tot, visează iubire, cântec, stele . . .
 Și-atunci, înduioșată de zâmbetele firii,
 Și-aduce-aminte marea de jertfele iubirii.
 S'aprinde în adâncuri un cer și pentru ele“. — (Legenda unei stânci.)

Fericirea umană răsărită din acest sentiment al iubirii, înveselește întreaga fire. Firea, râde bucuroasă, când vede câtă fericire adună iubirea în sufletele îndrăgostiților. (April.)

Dacă, în sufletele unora, împrejurările vieții pot arunca umbrele durerii peste câmpul de lumină al iubirii, iubirea din poezia lui Cerna e de-o energie ce nici nu dă răgaz nădejdii să dispară:

„Puteri, ce puneți între noi hotare!
 Amenințați, loviți, răniți mai tare!
 C'un zâmbet în luminile privirii,
 Cu milă și blândețe Vă primim;
 Nu tremurăm la gândul nimicirii —
 Noi suntem mai puternici: noi iubim! — (Inseninare.)

Concepția aceasta atât de optimistă a iubirii l-a stăpânit pe Cerna așa de stăruitor, încât din ea face ideea fundamentală și în poezia „Șoimul“ —, singura poezie a lui Cerna cu formă curat poporană. Iubirea nu-l lasă pe poet să dea crezământ vorbelor viclene ale Șoimului, care-i hulește mândra. E semnificativ pentru concepția lui Cerna, despre iubire, faptul, că din mulțimea poeziilor erotice poporane, el a ales chiar una care e în armonie cu toate poeziile lui erotice.

Și nici că se putea să întâlnim în toată poezia lui erotică vreo notă străină de ceea ce formează concepția lui integrală despre iubire.

Concepția lui în această privință este dreaptă și limpede. Sufletul său nu trăește decât prin iubire și pentru iubire. Iubirea e totul! Ființa poetului este atât de mult stăpânită de puterea iubirii, încât ajunge să ne exprime în mod simbolic, dorul de a-și

nimici ființa proprie, pierzându-și-o în lumea ființei iubite. Este cea mai frumoasă formă de preamărire a iubirii :

„Să stingă setea mea de adorare,
Pe nimeni n'am... afar' de tine, soare !
O văd, o simt : tu singur m'ai iubit !
Pe tine te zăresc în înălțime —
Pe tine te aud din adâncime —
Și numai pentru tine m'am gătit . . .
De când m'am rupt din sufletul tău, tată,
Am cunoscut ce-i bine și ce-i rău —
La tine-i slava și iubirea toată :
Primește-mă 'napoi la sânul tău,
O soare, soare !
Auzi-mi ruga mea mistuitoare
Și stinge dorul meu nemărginit
.
.
.

O soare, soare
Dă-mi mai curând eterna 'mbrățișare !
Zdrobește-mă de tronul tău ceresc...“ — (Ruga pământului.)

Lirica noastră erotică nu cunoaște să mai fi străbătut cineva lumea iubirii cu vigoarea unui astfel de suflet. Cerna e un romantic în iubire. Iubirea lui pornește dintr'o iluzie și trăiește până la fine dintr'un ideal. El și când cântă clipa trecătoare de iubire, nu cântă iubirea sensuală pură, ci iubirea ce nu cunoaște formele pământului. Poeziile lui erotice sunt asemenea acelor albe flori domnești, cari cresc pe piatră și ca și acestea n'au nimic pământesc, pentru că nu se hrănesc din pământ, — dar ca și acestea sunt sortite să rămână veșnic aceleași : albe și'n forma de stele, lacrimi ale unui cer instelat, căzute pe creste de stânci . . .

Deci este Cerna un eminescian în poezia lui erotică ? este în anumite elemente ale formei poeziei, dar aceasta nu împiedecă pe nimeni să-și dea seama că are în față un alt suflet, c'o altă structură, c'o altă credință și c'un alt fel de a se exprima.

Acolo însă unde Cerna făgăduia să fie mai mare decât în poezia erotică, era poezia lui cu caracter filozofic. În acest ciclu se pot grupa poeziile : *Dura lex, Cătră pace, Floare și genune*, (aceasta cu vagi reminiscențe din Eminescu), *Isus, Poporul, Lui Leo Tolstoi*, dar mai ales cele dintâi două. Sunt două poeme cu caracter filozofic, a căror concepție caracteristică acestui poet a trezit atâtea nădejdi în sufletul celor ce priveau spre Cerna ca spre un emul al poeziei filozofice eminesciene. „*Dura lex*“ este concretizarea unui sentiment de îngrijorare, dar și de încredere, desprins dintr'o reală înțelegere a vieții . . .

. . . În lumea aceasta sunt și „făpturi neisprăvite“, de-asupra căroră apasă neîndurătoare, o lege de fier : „cei slabi să piară, să nu le dea viața nimic din câte-or cere“ (e concepția nietzscheană.)

Pe acești neisprăviți *fericirea* îi cheamă înzadar. Pertrucă ei n'au putere în sine să lupte și să biruiască. Iar *fericirea* :

„E o copilă dulce și curată
C'o lacrimă în ochii ei cerești,
De toți s'ascunde, rare ori s'arată
Atunci, când singur tu o cucerești”.

Da, nu toți sunt destinați să meargă pe *culmi*, unii sunt destinați să trăiască într'o lume mai puțin pretențioasă, pentru că *atăta pot ei*. Cine e de vină ? nime ! poate legea determinismului !

În strofa ultimă poetul ne înfățișează o nouă stăruință a *stelei* chemătoare de-a ridica spre sine pe cei destinați robiei, — deși poetul o rugase mai înainte așa :

„Zeiță, tu, eternă bunătate,
De-i întâlni în lungă ta cărare
Robi și nevolnici, suflete 'nserate,
Treci înainte, lasă-i în uitare ! . . .
Ființa lor, de când a fost creată
Robie și 'ntunec numai strâns-a ;
Dar este lină și neturburată,
Nici o dorință nu veghează 'ntr'ansa —
Să nu-i trezești ! . . .

Totuș steaua trimite o rază de chemare. Zadarnică însă. — Concepția poetului pare exprimată rotund și complet și fără strofă finală. Că poetul totuș a adus-o și pe aceasta, vrea să ne facă să cetim în ea o nouă completare a gândurilor sale.

Interpretarea ar fi aceasta: *Fericirea* e ceva ce nu poate să nu se ofere tuturor. Ea se oferă în *repetate rânduri*, chiar și celor ce nu pot să se înalțe până la ea. Încrederea acestui poet în triumful vieții pare a zice *celor isprăviți* : vedeți, cât de generoasă e *fericirea* cu cei slabi, cu atât mai mult va fi cu voi . . . , luptați, luptați ! — În felul acesta strofa finală sporește și lărgeste hotarele gândurilor acestei poezii, — cu viziuni ibseniene.

Întreaga poezie e o alternare de epicism, lirism și dramatism, păstrându-ți însă în totalitatea ei, desăvârșita culoare lirică-filozofică.

Mult mai clară în exprimarea gândirii și de-o arhitectonică mult mai impresionantă este poema *Cătră pace*, deși nici aceasta nu împlinește perfecțiunea formei din anumite poezii lirice-erotice. Adâncimea ideii ce-o caracterizează și lărgimea concepției ei, fac din această poezie, poezia cu adevărat caracteristică pentru lirica filozofică a lui Cerna . . . Toate aspirațiile poetului se îndreaptă către zeița păcii, dar, plin de-o rară energie, poetul invoacă pacea să nu vie până ce nu va vindeca toate rănilile *naționale* și cele *sociale* . . .

Pacea merită să fie cerșită numai după ce, în urma unei misterioase prefaceri, pe acest pământ va curge o viață nouă . . . O zee, *suferim* oricât în nădejdea minunii, că totuș vom putea

să te intrupăm cândva, așa, *deplin*, cum te visăm. Lacrimile noastre, trupurile noastre jertfite pentru tine, zee, nu sunt decât petre de altar. Fiecare *știm*, că prin suferința noastră făurim o altă lume, mai bună pe seama celor ce vin după noi...

Mărturisind deci, în partea I. idealul național; în partea II. idealul social umanitar; în partea III. poezia aceasta rezumă și concentrează întreaga concepție despre viață a lui Cerna. În special partea aceasta din urmă ne face să punem față în față — trecând peste asemănările dintre ea și *Anul 1840* al lui Grigore Alexandrescu — pe cei doi poeți cugetători ai literaturii noastre: Eminescu și Cerna și să subliniem concepția unuia și concepția celuilalt.

Eminescu, descifrând rostul vieții, zice :

„Când știi că visu-acesta cu moartea se sfârșește,
Că'n urmă-ți rămân toate astfel cum sunt, de dragi,
Oricât ai drege'n lume, — atunci te obosește
Eterna alergare . . . și-un gând te-ademeneste:
— Că vis al morții eterne e viața lumii 'ntregi". — (*Împărat și proletar.*)

Și lui Cerna i se arată viața așa cum este ea, plină de suferință, de luptă, dar :

„Ce este o durere și-o lacrimă ce 'nseamnă
Când tânăra nădejde la luptă te indeamnă?
Și ce-i să cazii, când viața n'o pierdem inzădar,
Când trupurile noastre sunt pietre de altar,
Când fiecare știm
Că făurim o lume ce-o vor primi ca dar
Acei ce nu sunt încă și totuși îi iubim?". — (*Cătră pace.*)

Din înălțimile lor, acești doi poeți îndreaptă asupra vieții două priviri, și formulează două convingeri tot așa de adânci, tot așa de sincere. Și unul și celalalt e convins de ceea ce spune și convinge și pe alții. Vorbele lor nu sunt părere, impresie desprinsă fugăr, ci rezultatul unei analize răbdătoare a rostului vieții...

„Când știi că visu-acesta cu moartea se sfârșește..."

zice Eminescu ;

„Când fiecare *știm*,
Că făurim o lume..."

zice Cerna.

Deci știință, *nu* părere !

Poeții merg paralel pe aceleași culmi, reprezentând două atitudini față de viață, dela aceeași altitudine. Cerna a izbutit să formuleze aici definitiv principiul său de a fi, înălțându-se până la treapta unui adevărat simbol al vieții creatoare, al vieții care luptă, care rezistă și care birue. *Birue* prin puterea *iubirii*, care *leagă* pe *ieri* de *azi* și de *măine*.

Astfel, împăcat în sine prin iubire, a putut acela, în sufletul căruia se ducea, surdă, tragică luptă a vieții și a morții, să pri-

vească c'o seninătate fără pereche ruinele vieții sale, visând din pragul morții o lume nouă :

„Al lumii geniu împăcat cu sine
Se odihnește-o clipă pe ruine,
Visând o nouă formă de viață”. — *(După furtună, sonet.)*

Viața-i scurtă l-a împiedecat să ajungă până acolo unde îl destinase geniul său, dar i-a dăruit în schimb recompensa vieții, făcând din el poetul speranței, al luptei și-al biruinței atot liniștitoare.

GEORGE ȘERBAN.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Aquarelă.

*...Mergeam alături prin semănături
Și 'n gunguritul verii pe hotare...
O dimineață proaspătă în care
Se scuturau, din frunze, picături...*

*Sărutului împătimatei guri
I se topia carminul, în uitare...
Cu linia negrului de fum ce-apare
Peste bisericăști și vechi picturi...*

*Îți neteziam, atunci, în taină, ochii
Și părul blond și marchizeta rochii
(Ce mâine o să-ți pară demodată).*

*Așa ca, pururi, să-ți ghicesc prezența
În apa și 'n culoarea încrustată
Cu trăiniciei de frescă din Florența...*

MARIUS ILIESCU.

Folklor medical român.*)

— Contribuțiuni. —

a) Leacuri folosite de poporul nostru.

I.

14. **CAMFORUL**. Se folosește la dureri de cap, la guturai, la *orbalt*, la *mijite*, la dureri de spinare. (Com. Zanoc, jud. Sălaj.)

15. **CĂRBUNELE** (*din vatră*). Pisat se pune pe răni, se dă în otrăviri, dar mai ales se întrebuințează la descântec, contra deochiului.

16. **CEAPA**. Caldă se pune pe buboi să spargă. Sub formă de ceai (cu pelin) e bună la dureri de piept. Foile de ceapă coaptă se pun la buboiaie.

17. **CARTOFI**. Felii simple sau muiate în oțet, se pun pe o cârpă. Cu ea se leagă capul, apoi se stropește capul cu oțet. Tratament în contra durerilor de cap. (Auzit dela Balașa Beldie din Jorăști, jud. Covurlui.)

18. **CLOCOTIC**. Se întrebuințează la descântat, la bube mici și dese. (Com. Zanoc, jud. Sălaj.)

În com. Hănești, jud. Dorohoi, se fierbe în apă. Cu acea apă se spală bubele sau coșurile de pe față.

19. **CICOAREA**. Se folosește la dureri de splină, dureri de stomac și de cap. Se face pruncilor baie de cicoare ca să se odihnească bine noaptea. (Com. Zanoc, jud. Sălaj.)

Frunza de cicoare se moaie în apă și se pune pe tăieturi la mâni și la picioare. (Com. Zanoc, jud. Sălaj.)

Floarea de cicoare plămădită cu vin, se bea în cazuri de friguri, pentru combaterea lor. (Com. Popești, jud. Vâlcea.)

*) Vezi și No. 7—8/928 al acestei reviste. La sfârșitul publicării acestei colecții vom publica și numele celor cari au binevoit a ne îmbogăți această colecție cu cunoștințele și culegerile lor.

20. *COADA CALULUI*. Se întrebuințează în tratamentul rănilor, iar cu ceai în contra durerilor de stomac.

21. *COADA ȘORICELULUI*. Bună la tusă grea, la alunele de pe obraz. Fiartă cu pătrunjei e bună la oprirea udului. (Combaterea retenției urinare.)

22. *COADA VACII*. La dureri de piept. (Vezi și LUMĂNĂRICĂ.)

23. *CUCUTA*. Frunzele de cucută fierte se pun pe răni și umflături. (Com. Popești, jud. Vâlcea.)

Foile pisate și amestecate cu untură, se pun pe gălci și scrofuri.

24. *CIUMĂFAIA*. Se face baie cu ciumăfaie, contra mătricilor.

25. *DOVLEAC*. Semințele fierte cu pelin alb sau cu lapte sunt pe alocurea, ca de pildă în com. Zanoc, jud. Sălaj, date contra viermilor intestinali, dar îndeosebi contra limbricilor (ascarizilor).

26. *FĂINA (de porumb)*. Vezi *Guturai*.

II.

b) Cum caută să-și tămăduiască țăranul nostru suferințele trupești și sufletești?

8. Descântec de *BUBE DULCI*:

„Buba bubelor, sora căinilor,
Bubă vânătă, bubă albastră,
Bubă țigănească, bubă *ovreiască*,
Eu te mut, tu să te muți,
Eu te mut pe piele,
Tu să te muți sub piele.
Cu toate vinile tale,
Nu umfla, nu *gâmfa*,
Nu 'ncinge, nu aprinde,
Nu *cuțita*, nu sângera,
Du-te în fundu' mărilor,
In coarnele cerbilor,

Unde popa nu citește, secure nu pocnește,
Fată mare cosită nu 'mpletește.
Acolo să te duci, acolo să umfli, acolo să *gânfezi*,
Acolo să 'ncingi, acolo s'aprinzi, acolo să *cuțitezi*,
Acolo să săgetezi, aci să te 'ncuibezi.”

Dela *Ioana Constantinescu*,
comuna Cosminele, jud. Prahova.

9. Descântec de-A *BUBĂ*: „Bubă albă, bubă neagră, bubă căinească, bubă *tătărească*, bubă *nemțească*, bubă de 99 de feluri, bubă cu *isbitări*, bubă cu *fulgerătări*, bubă de somn, de sculare, nu umfla, nu *durea*, nu *junghia*, nu face carne rea în inima lui, că eu te trag, te mut, că nu știu ce-ai vrut, de ai putut la el să te strângi, să-l faci să *plângi*”. (Din satul Pante-limon, jud. Constanța.)

10. De *BUBA cea REA*: (Descântec din com. Jorăști, jud. Covurlui.) „A plecat omul de arin, cu plugul de arin, cu boii de

arin, cu răstele de arin, cu tânjala de arin, cu roțile de arin, cu osia de arin, cu grindeiul de arin, cu plasa și *bârfa* de arin, cu coarnele și cu carâmbii de arin. A arat și-a sămănat arin, Buba cea rea a secat și a rămas curat și luminat, cum Dumnezeu l-a lăsat și maică-sa l-a făcut”.

Se descântă de trei ori cu petică de călți aprinsă. Când termină odată descântecul zice: „Să fii sănătos!” și pune puțin călți pe bubă. Dacă nu trece după un descântec, descântă altă femeie și-așa mai departe, până trece bubă.

11. De *DĂLAC* (Bubă rea). (Descântec din com. Brabova, jud. Dolj. Auzit de femeia Maria Nițoiu, de 78 de ani.)

„Bubă albă, bubă verde, bubă *turcească*, bubă *porcească*, bubă *ovreiască*, bubă românească, bubă de cuțit, bubă de *isdat*, bubă de *intâmpinat*, bubă de *dălac*, bubă de 99 de feluri, eși dela din *mațe*, din inimă, din ficiți, din rărunchi, și risipește-te, și topește-te, ca spuma de mare, ca roua de soare, să rămâie (cutare) curat luminat, ca steaua pe cer, ca roua pe câmp, ca ziua bună ce-a născut”.

Se descântă cu'n cuțit cufundat într'un pahar cu apă neînceptută. Din această apă bolnavul ia de 3 ori pe zi câte o linguriță: dimineața, la prânz și seara.

12. De *LIPITURĂ* (Somn agitat): Descântec din satul Arăbăgi, jud. Constanța.

„A plecat (cutare) pe cale, pe cărare, a ajuns sub o râpă de pârâu și l-a 'ntâlnit mare rău. Lipitură de mă-sa, lipitură de ta-său, lipitură de boi, lipitură de oi, lipitură de apă, lipitură de foc, lipitură de vecin, lipitură de străini, lipitură de nouă zeci și nouă de feluri. *Pricolici* te-ai făcut, pe sub piele i-ai intrat, carne i-ai mâncat, sângele l-ai băut, ca un buștean a rămas. Eu te-am descântat și curat ai rămas. Cu mătura te-am măturat, cu cuțitu te-am tăiat și băiatul s'a curățit”.

13. De *JĂLUDE* (umflătură la gât):

„*Jălundită*
Bolundită
Cară-te pe *cute*
Și te du la munte
Și te pune la soare
Și creapă ca o cicoare”.

Se zice de 3 ori și te ungi cu scuipat pe gât dimineața și când de trei ori: „*Fugi cășunătură, că te freacă mână nespălată* (mâna trebuie să fie nespălată) și te *scopește*, (scuipă) gură *leşinată* (leşiată).

Descântecul acesta ni l-a comunicat învățătorul Turcu, care mi-a mărturisit că l-a cules dela Vasilică Câmpian, a Răgului, din Hida, jud. Cojocna.

(Va urma.)

Din culegerea drului OD. APOSTOL.

Mișcarea culturală.

Oameni, idei și fapte.

Serbătorirea memoriei fostului președinte al „Astrei“, Iosif Șterca Șuluțiu. Duminecă, în 14 Octombrie, s'a ținut un *parastas*, în biserica gr.-cat. din Sibiiu, întru amintirea fostului președinte al „Astrei“, Alexandru Șterca Șuluțiu. Au luat parte mulți intelectuali din Sibiiu, pe lângă reprezentantul bis. gr.-cat., Dr. Nic. Bălan, care a servit la serviciul bisericesc și a și rostit o cuvântare din prilejul existenței de 150 de ani a bisericii. Din membrii comitetului central au luat parte dñii: vicepreș. Dr. Gh. Preda, pâr. protopop N. Togan, Dr. Ilie Beu, Dr. I. Bunea, gen. Dr. I. Moga, I. Vătășan, secretarii Romul Simu și Dr. Horia Petra-Petrescu.

După parastas a ținut dl vicepreș. al „Astrei“, Dr. Gh. Preda, următorul discurs: „*Onorată adunare*, în calitate de vicepreședinte al Asoc. culturale „Astra“ să-mi fie permis ca la acest parastas să exprim, în numele întregii societăți culturale, odată cu respectuoase condoleanțe familiei marelui dispărut Iosif Șterca Șuluțiu și cele mai bine-meritate omagii bunului cugetător și patriot, care, în calitate de președinte, a condus destinele societății noastre timp de 7 ani.

Recunoaștem, onorată adunare, cu toții faptul, că trăim într'o natură modificată sau transformată, prea puțin prin munca și prezența contemporanilor. foarte mult însă prin eforturile și străduințele înaintașilor noștri, a străbunilor noștri. Tot ceea ce avem, tot ceea ce contribuie să înlesnească satisfacerea atâtor trebuințe și plăceri ale noastre, nu ar exista fără acești înaintași sau străbuni de seamă ai noștri.

Mai știm, că sufletul unei națiuni este format din o rețea de tradiții, obiceiuri, credințe, chiar prejudecăți, cari ne sunt fixate prin hereditate. Acest suflet constituie forța, care orientează inconștient gândirea noastră, care dirijează conduita noastră. Grație lui un popor activează sau lucrează la unison, în împrejurări, cari privesc în special existența sa.

La un astfel de suflet cultural și național, pe lângă alți mari înaintași ai noștri, a adus contribuția și Iosif Șterca Șuluțiu, a cărui memorie o onorăm astăzi, la o sută ani dela nașterea sa.

Născut în Cămpeni (1827 Sept. 10) cu studiile făcute la școlile din Cluj, Odorheiu și Budapesta, fostul vicecomite al Cetății de Baltă (1861), fostul deputat în dieta Sibiului (1863—64), fostul consilier de Tribunal (1869—1881), fostul membru al comitetului național (1884) fostul prezident al băncei „Albina”, fostul membru devotat al Asociației, timp de 35 ani, Iosif Șterca Șuluțiu a impus și întărit prin actele și faptele sale toată dragostea, respectul și admirația contemporanilor săi. Și datoriile noastre de conștiință, pomenindu-i personalitatea, sunt cu atât mai mari astăzi, pe cât de mare apare activitatea sa la ridicarea culturii națiunii noastre și pe cât de intensă i-a fost munca la Asociația noastră culturală „Astra”, pe care a condus-o 4 ani, ca vicepreședinte (1901—1904) (președintele A. Mocioni, locuind în afară de Sibiu) și 7 ani ca președinte (1904—1911), adică până la moartea sa. (31 Martie 1911) *Onorată adunare*. Suntem mândri când vedem că se recunoaște „Astrei” noastre, meritul de a fi contribuit să dea poporului ardelenesc anumite funcțiuni superioare sufletești, meritul de a-l fi întreținut în practica vieții sale cu anumite deprinderi intelectuale și morale bune, meritul de a vedea contopindu-se istoria culturii și sufletului ardelenesc cu istoricul său.

Fostul nostru președinte Iosif Șterca Șuluțiu a fost unul din acei ce a reorganizat-o, contribuind odată mai mult prin înființarea școlii civile de fete, prin ridicarea muzeului, reorganizarea secțiilor, scoaterea bibliotecii populare, extinderea ei în cuprinsul întregului Ardeal, să facă din această Asociație centrul de gravitate al cugetărilor, al convingerilor și speranțelor românești, un adevărat leagăn al năzuințelor acestui neam.

Ocrotind dezvoltarea culturii, apărând cu demnitate onoarea și drepturile poporului ardelenesc, Iosif Șterca Șuluțiu a contribuit la întărirea forțelor morale ale națiunii ardelenice și la transmiterea de acte și fapte demne de el, demne de contemporanii lui, demne de strămoșii noștri.

Conștient de forța sa, conștient de menirea sa, el a pășit înainte, aducând jertfe, făcând sacrificii, pătruns veșnic de același ideal, încălzit mereu de aceeași flacără a naționalismului sănătos.

Onorată adunare. Dacă fiecare din noi constituie prin ființa sa, legătura între trecut și viitor, dacă reprezentăm firul de telegraf dintre stâlpi înaintași și acei urmași ai noștri, datori suntem, ca, privind îndărăt, la drumul străbătut de atâția înaintași vrednici, printre cari numărăm și pe Șuluțiu, privind la greutățile biruinței lor; să ne încordăm puterile, pentru cuceriri cât mai multe și mai bune în viitor.

Cum însă viața sufletească la neamul nostru întreg, nu poate exista de cât cu condiția unității tuturor fenomenelor sufletești, cum această viață nu poate exista fără *dragoste sinceră, fără unire și solidaritate*, datori mai suntem, ca, în fața mormântului aceluia, ce ne-a lăsat un așa frumos testament, prin activitatea sa la „Astra” și prin scrierile sale numeroase, să ne cercetăm sufletul și conștiința noastră. Datori suntem să medităm mai adânc asupra angajamentului moral, ca această moștenire scumpă ce ne-a lăsat-o, să o împodobim cât se poate mai bine, transmitându-o posterității cu aceeași demnitate, cu care ne-a transmis-o el.

Să fim atenți! căci din fundul mormântului său, ca și din al multor înaintași vrednici ai noștri, ies lumini grăitoare, cari vor să ne clarifice mintea,

ies indemnuri pentru unire, pentru sacrificiu, pentru o muncă cât mai intensă, cât mai productivă. Trebuie să ținem seama de aceste indemnuri, căci numai așa acei ce sunt așezați în aceste morminte, vor odihni în pace, văzându-ne că noi răspundem cum trebuie, nu numai chemării noastre culturale și naționale, dar tuturor obligațiilor noastre de buni români.

Dr. GH. PREDA.

Dobrogea românească.

Cincizeci de ani de stăpânire românească în Dobrogea ne-au îndreptățit să prăznuim evenimentul ca pe una din marile biruințe ale românismului în ultima sută de ani. Ceeace am creiat în acest restimp în vechiul pământ de colonizare romană, în stăpânirea de odinioară a lui Mircea cel Bătrân, în țara care a văzut sabia în-sângerată a lui Mihai, rămâne un titlu de mândrie și o dovadă a puterii de organizare a poporului românesc.

Urmele vechei, înaintatei civilizații greco-romane, orașele înfloritoare de pe coasta Mării negre, dispăruseră de veacuri sub potopul năvălirilor barbare, pentru ca țara să rămână aproape un deșert sub îndelungata stăpânire turcească. În învălmășala neamurilor populația băștinașe s'a topit, călăreții stepei, tatarii, și-au așezat corturile și pe urmă hordeele de lut, colonii de turci, avangarde a puterii Sublimei Porți, au înaintat până la Dunăre, și o viață primitivă și selbatică s'a așezat peste civilizația înfloritoare de odată. Rămășițele de slavi, de bulgari, indeosebi, n'au mai avut nici un rol, sute de ani, în pašalâcurile turcești de aici, au trăit în robie și în întunec de veacuri de-arândul.

Cei dintâi, cari am încercat să reinviem trecutul de civilizație al acestei provincii, am fost noi, Români. N'am putut realiza, desigur, ceeace ar fi înfăptuit Englezii, Francezii sau Nemții, în acești cincizeci de ani de stăpânire românească. Dar să nu uităm că Statul Român căruia revenea această operă eșise de sub suveranitatea turcească odată cu reincorporarea Dobrogei la pământul strămoșesc; că poporul românesc era, înainte cu cincizeci de ani, el însuș abia la începuturile civilizației; că ne lipseau și oamenii destoinici și capitalul pentru o grabnică refacere a unui teritoriu rămas veacuri în desăvârșită părăsire, fără nici o îngrijire a stăpânirii turcești.

Dela drumuri până la așezările omenești trebuia reclădit aproape totul din temelii. În noua colonizare românească a Dobrogei au avut o parte însemnată și Români ardeleni, dela granița estică și sudică. Munca și stăruința lor a venit în ajutorul operei de reconstrucție începută de tânărul Stat român în noua lui provincie. Până azi puternice sate, stâni bine organizate, me-seriași și industriași ce împânează orașele și târgușoarele dobrogene, rămân dovadă.

În cincizeci de ani de stăpânire românească a răsărit în locul vechiului Tomis, — un târguşor săracăcios sub turci, portul nostru Constanţa. Dunărea, peste care, dela Traian, nime nu mai durase pod statornic, a văzut marea construcţie de piatră şi fier dela Cernavoda. Drumurile au început să şerpuiască albe pe întinsul provinciei; oraşe şi sate să împânzească tot mai des zările printre măgurile scitice; pământul mănos să fie desfundat din nou de plugul românesc.

Pe vastele întinderi unde creşteau pădurile de scăieţi, azi se leagănă grele lanuri de grâu şi fâşie porumbul înalt. În satele şi cătunele ai căror locuitori creşteau în completă noapte, azi luminează din păreţi albi clădirile şcolare româneşti, ca şi bulgăreşti ori turceşti. Pustiul e mai departe alungat şi pământul e muncit în multe regiuni cu instrumente agricole moderne.

Sunt încă resurse mari de bogăţie, de creştere a bunei stări, cari n'au putut fi exploatare până acum. Dar dovada că le apreciem şi le ştim folosi spre binele public am dat. Subt stăpânirea Regelui Carol s'a lucrat intens şi cu dragoste în Dobrogea. Teritoriul ei a fost sporit în 1913, în urma războiului balcanic. După o clipă de înstrăinare, în vremea războiului mondial, pământul vechiu a revenit la obârşie. Noui roieri de colonii româneşti, şi din Macedonia acuma, vor implini în câteva decenii destinul. Conştiinţa românească a Dobrogei creşte din an în an. Pretenţiunile megalomane ale Bulgarilor se înneacă în tot mai mult ridicol. Stăpânia românească, nici aici, ca şi în celelalte provincii ale Ţării, nu sileşte minorităţile să-şi părăsească limba şi legea. Spiritul de largă toleranţă ce ne caracterizează, — dovadă a conştiinţei de proprie vitalitate, — va face, din an în an, tot mai fără efect propaganda antiromânească ce se susţine din sud, de peste graniţă. Fără nici o constrângere limba românească a ajuns mijlocul de înţelegere între minorităţile etnice din Dobrogea. Elementul macedo-român, ajutat să se stabilească şi la oraşe, ar contribui la o grabnică şi mai deplină naţionalizare a lor, ca şi la o înflorire a comerţului şi industriei din Dobrogea.

Odată cu consolidarea vieţii economice opera de civilizaţie în Dobrogea va porni din nou, şi suntem siguri că în o nouă jumătate de veac, — dată fiind vecinătatea ei cu marea, în drumul scurgerii bogăţiilor ţării fiind, Dobrogea va ajunge una din cele mai înfloritoare provincii ale României.

S. V.

Un stat în propăşire.

— Zece ani dela înfiinţarea Republicei Cehoslovace. —

Cătră sfârşitul unei trecute, la 27-28 Octomvrie, Republica vecină şi aliată, — Cehoslovacia — şi-a serbat zece ani dela înfiinţare. Serbările nu s'au mărginit la simplă paradă civilă şi militară: un număr însemnat de instituţii de

cultură și de artă, industriale și agricole, de asistență socială vor intra cu acest prilej în clădirile proprii, la cari se lucrează de ani. Cuvintele de comemorare vor încălzi pe o clipă inimile cetățenilor, dar instituțiile cu activitatea lor vor rămâne. Inscricțiunile de pe clădirile în cari se vor adăposti de-acum, vor arăta generațiilor viitoare o parte din rezultatele ajunse de Republica Cehoslovacă în cei dintâi zece ani dela înființare, ca o dovadă concretă de hărnicia spornică, de spiritul de organizare, de nizuințele spre cultură și civilizație a popoului cehoslovac.

Țelul acesta de a comemora o dată importantă din istorie, prin monumente, care să rămână, caracterizează o națiune. E mai întâiu, o dovadă de adâncă seriozitate cu care un popor își înțelege libertatea și independența, ca și locul pe care vrea să-l ocupe între popoarele civilizate. E, în al doilea rând, manifestarea unei concepții de viață în care munca, producția solidă, e așezată pe întâiul plan. E, în urmă, suprimarea credinței nesdruncinate în viitorul țării.

Pentru țările și popoarele vecine, Cehoslovacia, cu cei zece ani ai ei de consolidare, de muncă ordonată și intensivă, de solidaritate națională, rămâne o pildă de urmat. Iar cu activitatea sa peste granițe, în politica externă, s'a impus și popoarelor mari. Propaganda sa peste granițe, care a contribuit înainte și în vremea războiului, în mare măsură la nașterea Republicei, nu a fost părăsită nici o clipă în cei zece ani de existență. Propagandă defensivă și ofensivă, propagandă rodnică și neobosită prin toate mijloacele posibile.

Conștie de puterea ei de consolidare, sigură de propășirea sa, Cehoslovacia ar fi putut să se îngrijească mai puțin de buna ei faimă în străinătate. Însăși dovezile materiale ale hărniciei, disciplinei și vitalității create acasă puteau face această propagandă peste granițe.

Dar conducătorii Cehoslovaciei au înțeles din bună vreme ce factor important pentru viitorul ei rămâne mereu opinia publică mondială, a oficialității dela conducerea statelor ca și a popoarelor.

Pentru noi, în special, cari ne îngrijim așa de puțin de propaganda românească peste granițe, pilda Republicei vecine și aliate e mult grăitoare.

Va fi just să recunoaștem că poporul cehoslovac, în specie, poporul ceh, n'a făcut, după proclamarea independenței sale în mare parte decât să continue o muncă creiatoare în care a trăit de veacuri. Bohemia, Moravia și Silezia, au fost țări de cultură și civilizație, țări de mare industrie, de nemijlocit contact cu Apusul și înainte de 1918. Cu temeiurile vieții naționale bine așezate încă din îndepărtatele veacuri ale vechei independențe politice și naționale, cu o puternică clasă burgheză, cu nobile bine situată și în bună parte negermanizată, continuu în ritmul vieții economice, industriale și culturale din Apus, Boemia era și înainte de războiul mondial o perlă a monarhiei Habsburgice. Marea industrie înflorea aici când în Ungaria, de-o pildă, abea se făceau primele începuturi. Reforma lui Hus le dăduse de veacuri o biserică națională. Legăturile cari au mai rămas cu catolicismul, le aduceau și pe mai departe importante foloase culturale. Arta și literatura cehă, cultura lor națională în centrul căreia lumina Universitatea din Praga, erau înfloritoare de sute de ani.

Nu un popor eșit din întunec și robie seculară creiază în Cehoslovacia dela independență încoace, ci un popor dintre cele mai înaintate din centrul Europei.

Numai frații lor de sânge din sudul Carpaților eșiau la 1918 din robie și intunecare grea, slovacii. Aceștia au avut mare noroc că au putut fi încadrați, dela început într'o așezare națională în care elementele de conducere aveau și inimă și pricepere, și stăruință, pentru buna direcționare a vieții publice, elemente culte și civilizate și cu o întreagă tradiție de muncă intensivă și ordonată.

Cehii au fost și înainte de războiul protectorii Slovacilor din nordul Ungariei de odinioară. Când s'a început politica de maghiarizare cea dintâi jertfa ar fi căzut poporul slovac și rutean, neamuri sărace și lipsite de cultură. Jertfa acestei politici a Budapestei, au și căzut mulți dintre ei, în special intelectualii ademeniți de slujbele publice de stat, județene și comunale, ba chiar și cei mai independenți: preoții și învățătorii.

Dar fără ajutorul Cehilor, Slovacia s'ar fi clătinat și mai tare în rezistența lor națională. Fără ajutorul lor, și fără pilda noastră a Românilor din Ardeal și Banat, treziți mai de vreme la conștiință națională. La sfatul și cu ajutorul Cehilor și-au întemeiat și Slovacia asociațiile lor culturale, instituțiile economice-bancare, presa începătoare. Indrumarea elementului ceh va fi și pe viitor de cel mai mare folos Slovacilor, cari au intrat în cadrele statului național.

Legăturile noastre de prietenie încep dela trezirea Slovacilor la conștiință națională, decând împreună am dus lupta de rezistență împotriva politicii de maghiarizare. Conturile unei înțelegeri viitoare, realizate azi în Mica Antantă, se desemna de pe atunci. Blocul parlamentar româno-sârbo-slovac din Budapesta era sâmburele Micei Antante de azi. Interesele din viitor, în special cele privitoare la menținerea tratatelor de pace, sunt comune.

De Cehoslovacia nu ne despart decât diferendul pentru granița imposibilă din Maramureș. Avem însă atâtea interese mari comune, — politice și economice, încât aplanarea justă a diferendului va trebui să reușească fără greutate.

Noi insistăm îndeosebi asupra legăturilor culturale pe cari le voim tot mai strânse cu Cehoslovacia. Propaganda de cunoaștere reciprocă a țării și poporului e nevoie să fie intensificată. Și pe acest teren se lucrează mei mult din partea Cehilor decât facem noi. — Vizita din acest an a abatelui Zavoral, ca și alte vizite ale reuniunilor corale cehe, au dovedit că este la noi un substrat puternic pentru cea mai strânsă alianță cu Cehoslovacia. — Marile serbări ale sokolilor, ale voluntarilor cehi, au umplut de admirație pe Românii cari au participat.

Din o tot mai bună cunoaștere a statului și poporului vecin și aliat, noi nu avem decât de câștigat. Vom vedea că, hărnicia, munca ordonată, perseverența în biruirea obstacolelor, sobrietatea vieții, solidaritatea națională în problemele mari, sunt elemente indispensabile pentru propășirea unei țări și fericirea unui popor.

I. T

Sprrijinul cărții literare.

— *Cu prilejul memoriului Societății scriitorilor români.* —

Societatea scriitorilor români a dat publicității un memoriu adresat ministerului cultelor și artelor, în care se zugrăvește în culori negre, — din nenorocire reale, — soarta cărții literare ro-

mânești și a scriitorului român. Un astfel de memoriu ar putea redacta și oamenii noștri de știință, pentru că scrierile din acest vast domeniu, sunt încă și mai cu greu editate, și mai puțin citite decât cărțile de literatură.

Sbuciumul purtătorilor de condeiu e pricinuit de o stare generală sufletească a societății noastre de după războiu, pe care am putea-o numi: anti-intelectualism. Citesc foarte puțini cărți de literatură sau cărți de știință, pentru că altele sunt preocupările celei mai mari părți ale societății noastre, decât cele de ordin artistic, științific, literar. Problemele de gândire sunt exilate din viața societății contemporane; întreaga lume e agitată de problemele acțiunii imediate, și mai ales de ale acțiunii lucrative.

Ridicarea peste nevoile brute ale materiei, ale existenței zilnice, a rămas într'adevăr o atitudine de... lux a câtorva spirite de elită. Numai ele se mai frământă de idei și sentimente, de întrebări și probleme în legătură cu cele mai alese și mai valoroase produse ale spiritului omenesc. Numai o mână de oameni — câteva mii din multe milioane, — mai țin aprinsă flacăra credinții în superioritatea activității pur spirituale, singurul izvor de regenerare a vieții omenești.

Azi pentru cei mulți cartea de literatură și de știință a ajuns un factor de cultură inexistent, un obiect de disconsiderare, dacă nu de dispreț desăvârșit.

Singurele cărți cari se desfac ușor, după războiu, au ajuns la noi cărțile de școală, ceea ce desigur nu e nici un merit al societății, ci urmarea obligamentului impus de cercetarea școlii. Și e foarte problematică concluzia că cei siliți azi să devoreze cărțile științifice de curs secundar, vor ajunge, în viață, cititori asidui ai aceluiași materii, tratate vast în opere mari. Și ceice fug azi de carte au fost odată îndopați de ea.

Nu obișnuința ci *starea de spirit*, atitudinea sufletească în fața vieții, hotărăște de dragostea pentru ideie și sentiment a omului matur, de alergarea lui după creațiile spiritului omenesc sau după rezultatele cercetărilor sale.

La laboratorul intern al societății de azi ard și se topesc, dând un material greu și uniform, de-o soliditate ce turtește prin greutate — numai instinctele primordiale, mai aproape de natură: acele ale existenței materiale.

Marea sdruncinare etică produsă de războiul mondial: epuizarea forțelor superioare ale sufletului în aceeași supremă încordare; greutatea sporite ale traiului zilnic; lipsa singuranței în ziua de mâine în urma valurilor încă nealinate, rămase după prăpăd; lipsa unui nou ideal în pragul epocii ce se deschide; pierderea credinței în puterea ideologiei și a nizuințelor spre o mai bună umanitate, — și încă atâtea alte motive vor fi contribuit la acea spaimă de carte pe care o observăm la societatea de după răs-

boiu. Spaima de carte, pentrucă, pentru marele public, ea simbolizează gândul superior, ideea, sentimentul, idealismul, visul și... toate prostiile omenеști.

Da, prostiile omenеști, sau, cu un termen mai puțin brutal: *zădărniciile* omenеști.

Pentru starea de spirit actuală aceasta este cumpăna cu care se cântărește ori-ce chestiune, ori-care problemă: cât rentează? Și sunt date cu ușurință la o parte, cu un binevoitor surăs de compătimire, toate problemele, care, neaducând un serviciu pipăibil, sunt declarate zădărnicii.

Iar această stare de spirit trebuie să aibă o mulțime de izvoare, dintre cari noi am înșirat mai sus câteva. Ar fi foarte folositor ca cineva să cerceteze amănunțit și aprofundat problema dușmăniei, instrăinării societății de azi de viața intelectuală cu toate ramificările ei.

Pentrucă instrăinarea aceasta este desigur o boală, și ar fi folositor pentru societate, pentru noi toți, să cunoaștem temeinic cauzele banale, pentru a ști de unde să începem însănătoșarea atât de necesară.

Fuga de cartea literară științifică e una din manifestările stării de spirit actuale a societății noastre. Ea s'a accentuat din an în an, până când am ajuns, la un deceniu după unire, la memoriul Societății scriitorilor români, în care se cere concursul statului și anume venirea în ajutor, cu credite de lungă durată, pentru editorii cărților de literatură.

Scriitorii, „aleșii poporului”, sunt un neam mândru de oameni. Când recunosc ei că nu sunt citați, că nu află editori, că stau cu anii cu manuscrisele în sertare, putem fi încredințați că nu mințesc, că nu exagerează. Numai în împrejurări desnădăjduite recunoaște un scriitor că nu-i căutat de publicul cititor. De obicei și în general, ei se laudă și cu ce nu-i. Vând două mii de exemplare dintr'o carte și tipăresc pe copertă a „cincisprezecea mie”.

Și e un defect cari li se iartă ușor, pentrucă ei trebuie să fie încredințați de propria lor valoare și să realizeze cel puțin în imaginație ceea ce nu pot în realitate.

Dar când o societate întreagă de purtători de condeiu recunoaște că nu-i merge bine literatului român, trebuie să știm că-i mai rău decât se spune, că a ajuns cuțitul la os.

Plângerea lor este pe deplin justificată. Nu este intelectual în România care să fi putut bănuși, la înfăptuirea unirii, că îndată după așezarea societății, răscolită de marile schimbări, nu vom avea, la cincisprezece milioane de români, treizeci—patruzeci de mii de cititori, pentru un volum de literatură frumoasă. Cei mai mulți dintre scriitori se gândeau să-și scoată volumele barem în zece mii de exemplare o ediție.

În primii doi ani după unire lipsa de hârtie, sau hârtia de de cea mai proastă calitate pe care o aveam în țară; scumpirea mânei de lucru și un soi de bolșevizare a culegătorilor; deteriorarea și lipsa materialului de imprimat, — vămuit cu necruțare de ocupația germană; marea mișcare în sânul societății pentru o nouă așezare a ei; desorganizarea librăriei, preocupările de ordin politic și economic; în fine lipsa condițiilor materiale și sufletești pentru a putea începe îndată munca scriitorilor, au fost tot atâtea motive pentru cari pe piața liberă abea au apărut câteva volume.

Acum, după potolirea și așezarea valurilor mai mari rămase pe urma războiului, s'au apucat de lucru și scriitorii și câteva edituri.

Puternicul institut de editură *Minerva* dinainte de războiu, care ne-a dat în ultimul deceniu dinaintea unirii, cărți literare artistic executate, a trecut în posesiunea societății „*Cartea românească*“, mai temeinic organizată, cu mai multe mijloace materiale, cu un Consiliu de administrație în care au intrat și câțiva literați fruntași. Vechea editură Alcalay trecuse la o nouă societate de editură „*Vieța românească*“. În curând se întemeiază cu mare capital și cu material grafic și de imprimat cu totul modern „*Cultura națională*“. Erau zorii unei vaste și bogate activități culturale și literare. Autorii grăbiră cu manuscrisele. Se iscăleau contracte cu 20 și 25% din prețul de vânzare onorar (autorilor). Se ofereau și sume globale, câte 3000—9000 Lei — pentru o ediție în cinci mii de exemplare.

Nu era prevăzută mare răsplată materială pentru scriitori, dar ei erau totuși bucuroși: se vor desface cărțile la repezeală în România mare, se va ajunge la ediția a doua, a treia. Așa nădăjduiau și editorii.

În temeiul acestei speranțe îndreptățite editurile pomenite au dat în primii ani o serie bogată de volume. În special „*Cultura națională*“ s'a consacrat exclusiv editurii literare și științifice, editând opere originale românești și traduceri din autorii streini, începând cu cei vechi clasici până la cei moderni. Editura proiecta, după un plan bine întocmit, cu largi principii de orientare culturală, mai multe biblioteci. Cărțile apăreau într'o execuție tehnică superioară, — putând sta alături de editurile din streinătate. Vitrinele librăriilor s'au umplut în grabă cu zecile de volume atrăgătoare prin înfățișare, ca și prin numele autorilor, ale „*Culturii naționale*“. — „*Cartea românească*“ a dat din an în an volume tot mai frumoase ca execuție tehnică.

Se părea că a început și la noi o puternică viață intelectuală.

Dar semnele externe nu corespundeau cu realitatea. Preocuparea de ordin cultural trăia în sufletele câtorva, cari scriau și cari au pus la cale editurile literare. Publicul nu se apropia de cărți. Din an în an copertele lor, în vitrine, erau tot mai decolorate.

Și, mai întâi, s'a desființat societatea de editură „Viața românească”, cu sediul la București; apoi, după câțiva ani, și-a încetat activitatea „Cultura națională”, ne-mai-putând tipări cărți noi. „Cartea românească” a editat, din an în an, tot mai puține volume de literatură. Totuși ea a rămas mai tare până azi, datorită marelui edituri de cărți școlare. Alte câteva edituri, „Universala-Alcalay”, „Aurora”, „Cultura românească” (Steinberg) au făcut deasemenea încercări răslețe cu cartea literară.

Azi, la zece ani după unire, situația e mai rea decât acum șapte-șase ani: editorii nu mai cutează să tipărească decât rar și numai autori mai cunoscuți. Scriitorii rămân cu manuscrisele în sertar, cu anii. Curajul de-a mai produce scade mereu, în completa nepăsare a publicului.

Revistele de literatură sunt în doaga morții. Abea apar — 3—4, cu mari întâzieri. Scriitorii nu mai pot avea cel puțin mulțumirea de a-și vedea lucrările publicate în reviste: cum sunt prea puține și apar treilunar, bilunar și cum pot — nu mai le vine rândul. Două-trei bucăți dacă pot plasa la an, în cutare revistă. Ceva mai favorizați sunt scriitorii grupați în jurul celor 2-3 gazete literare săptămânale. Dar aici, de obicei, nu ajung să scrie decât cei din grupare. Abea trei patru scriitori pot câștiga o parte a existenței lor din scrisul literar. Favorizați de împrejurări sunt numai autorii dramatici. Ei câștigă binișor, și adese-ori invers proporțional cu valoarea literară a lucrării.

Societatea de azi, câți mai citesc, vreau literatură ușoară, amuzantă, cu pasagii picante. Cei mai mulți aleargă la spectacol, la cinema, la teatru, la revistele grădinilor publice.

Literatura serioasă, ca și cartea de știință, au proscris-o cei mai mulți. Nu frământarea intelectului și a spiritului sunt căutate, ci amuzamentul ușor, sau gluma cu două înțelesuri.

Scriitorii cari sunt socotiți la ocazii festive, sau în aprecierile de stil mare, ca aleșii națiunii, se risipesc în gazetărie, — și încă e bine, când află o redacție, — alții tânjesc în cutare slujbe minore...

Nu-i așa că este cu totul îndreptățit memoriul Societății scriitorilor români? Și că cei în drept, cei cari trebuie să știe cântări valoarea creației artistice în viața unui popor, sunt obligați să se gândească la măsuri de îndreptare?

*
*
*

Numai cât, după credința noastră, aceste măsuri nu vor aduce rezultate apreciable. Măsura radicală e una sigură: *alt suflet în societate*, alte preocupări decât cele de azi.

Cititul are o singură poruncitoare: nevoia sufletească a omului. Câtă vreme această nevoie nu e simțită, zadarnic ar inunda cărțile...

Când vom ajunge să se discute în societatea noastră literatură, știința, — ideia peste tot, — cât se discută azi *politica*, vom avea cititori cu zecile de mii. Până atunci încercările de a ajuta cartea și pe scriitori, nu vor putea da decât rezultate puțin multumitoare.

Dar *când* va bate acest ceas, — mare pentru scriitori ca și pentru cultura națională?

E greu de răspuns! Credeam, după întâiele semne de anti-intelectualism, că va trebui să se scurgă un deceniu. Terminul a trecut și situația în loc să se îmbunătățească, e tot mai rea.

Se pare că frământările care ne vor da noua societate sunt mai mari și mai adânci decât bănuiam, că sbuciumul din care se va naște noul suflet în epoca nouă ce se deschide, va fi mai îndelungat.

După desiluziile suferite, nu se mai poate nimic preciza. Ceeace va fi, depășește pătrunderea noastră. Se poate ca preocupările de ordin intelectual să revină foarte târziu, după ce cele de ordin material de azi își vor fi serbat toate ospețele, ajungând să se disguste de ele înșile. Se poate iarăși ca ridicarea unui spirit deosebit, a unei mari forțe creatoare, să sune mai curând în trimbița nouă a întoarcerii spre cele eterne ale omului și să trezească, să lumineze părți umbrite din sufletul societății, accelerând cultul vieții interioare.

Nu mai ne putem avânta în prorocii. Forțele elementare care se ciocnesc, se amplifică sau se distrug la început de epocă nouă, nu pot fi pătrunse decât după ce se cristalizează în atitudini bine definite. Caracterizarea unei epoci nu o poți face înainte de a se cristaliza cel puțin în directivele principale.

Oricât de parțiale ar fi rezultatele sprijinului cărții și a scriitorilor, oricât implică acest sprijin artificialitatea, el totuși trebuie salutat, ori de unde ar veni. Și pentru ziua de azi, necesitatea lui e recunoscută de toți. Și nu numai la noi, ci și în țări de veche cultură, cu sute de mii de cititori.

Umbra grea a războiului se poartă nu numai deasupra țării noastre. Nu e o jertfă prea mare pentru Stat nici o umilință pentru scriitori de-a apela la mijloace prin care se mai pot ținea luminări aprinse...

I. TURCU.

Probleme de muzeu la Arad.

Este încontestabil, că Aradul are cel mai bine instalat local de muzeu din România. Palatul cultural, în care se găsesc minunatele săli de muzeu, nu avea atunci, când s'a edificat în 1912, decât un muzeu de relicvii din 1848 și promisiunea de a primi o colecție de tablouri ale pictorilor mari unguri din sec. XIX—XX. Când Muzeul de belearte din Budapesta a predat operele acestor

măestri Palatului cultural, muzeul cu excepția relicviilor ungare din 1848 și a operelor lui Munkácsy (care întâmplător a trăit câțva timp la Arad) nu avea nici o legătură cu arta și istoria culturală a orașului și județului Arad, lipsea înfățișarea caracterului local. Când conducătorii din Budapesta și Arad și-au dat seamă de această necesitate, când sa principiu de mult se hotărâse în Ungaria înființarea de muzee județene, de istoria culturală și naturală, cari să completeze icoana ce o oferă muzeele naționale centrale, s'au înființat și alte secțiuni în afară de pinacotecă și muzeul de relicvii, așezate lâng'olaltă fără vre-o legătură organică. În localurile de muzeu ale Palatului cultural s'a pus baza unui muzeu al istoriei orașului, unui muzeu preistoric al județului și unei galerii care să înfățișeze operele artiștilor arădani; s'au mai colecționat apoi obiecte etnografice (mal ales ungurești) și câteva din domeniul istoriei naturale. Muzeul mai câștigă și o colecție numismatică și în 1918 un muzeu al războiului mondial referindu-se la regimentele arădane.

Muzeul Palatului cultural devenise ca principiu un muzeu, de istoria culturală a județului, în realitate însă se prezinta cu mari lacune și disproporții: față de pinacotecă și relicvii din 1848 toate celelalte secții erau disparente. Muzeul de fapt încă nu reprezinta oglinda județului: domenii întregi ale culturii și ale ocupațiilor popoarelor conlocuitoare lipseau. Poporul român era neexistent încă în acest muzeu județean, deși el forma majoritatea absolută a populației județului; cele câteva obiecte românești erau resfirate între relicviile din 1848 și în depozitul neexpus, de obiecte etnografice. Era această stare de lucruri o mare nedreptate pentru poporul nostru.

Conducerea românească: Inspectoratul Muzeelor din Transilvania (desființat de un fost ministru de tristă memorie) a decis lărgirea cadrelor muzeului județean și umplerea golurilor prin intrarea elementului românesc în colecțiile muzeului: prin augmen-tarea secției etnografice și a pinacotecei cu obiecte românești din județ și oraș. Era o dreptate elementară ce trebuia să se facă românismului și obiectivității. Direcțiunea a urmat această directivă, a colecționat în timp relativ scurt o colecție apreciabilă de etnografie și artă țărănească română, în pinacotecă au intrat operele unor artiști români, mai ales ale celor locali. În acelaș timp Inspectoratul a îngrijit, ca muzeul să primească ajutor material nu numai dela oraș, dar și dela stat. Astfel realizarea planurilor proiectate avea cele mai bune auspicii. Colecțiile de artă și etnografie română se îmbogățiseră și urmau ca să fie deschise publicului. Lipsa de continuitate și economiile rău concepute ce caracterizează toată administrația noastră, au curmat activitatea Inspectoratului Muzeelor din Transilvania și mai târziu și aceea a Inspectoratului central al muzeelor române. Muzeele noastre au rămas fără o conducere și armonizare organică centrală a activității re-

ciproce, ele au rămas fără control, directivă și sprijin din partea statului. Urmările neîmbucurătoare nu lipsesc. La Arad situația e mai favorabilă, decât în alte părți, deoarece muzeul are subvenția sa anuală în bugetul orașului și deoarece conducerea stă în mâni românești. Dar direcțiunei îi lipsește din partea unui organ de specialitate superior de stat orice directivă, încurajare, control și acoperire. Primăria neavând specialiști nu poate îndeplini ori înlocui măcar temporar acest rol și astfel conducerea, direcțiunea muzeului — orice inițiativă, orice activitate ar întreprinde, — are caracterul de acțiune personală a directorului ori funcționarului, ea dă ocazie la aprecieri și critici personale, cari nu întotdeauna ajută instituției. Pe când dacă consilii de specialiști din Cluj ori București ori un singur specialist, s'ar ocupa serios de directivă și control situația directorului, dar și a dezvoltării muzeului ar fi mai ușoară, Chestiile personale atunci nu ar avea aceleași porțiuni la Arad și în alte părți.

Cât de necesar ar fi sprijinul și intervenția continuă a unui organ superior al muzeelor dovedește și cazul secției bisericești a muzeului Palatului cultural din Arad. Cu ocazia studierii bisericilor de lemn din jud. Arad am compus un inventar al obiectelor de muzeu din diferitele biserici. O mare parte a obiectelor respective nici nu era în uz, ci se găsea în podul bisericilor, în părăsire. Valoarea istorico-artistică a obiectelor în uz nu era cunoscută în bisericile respective; ele se găsesc în comune atât de greu accesibile, încât cel cu interes pentru asemenea obiecte ar fi fericit să le vadă la un loc într'un muzeu diecezan, care le salvează de ruină. Inlocuirea acestor obiecte de cult în uz nu ar reclama cheltuieli mari.

Am înaintat acest inventar P. S. S. episcopului Grigore al Aradului spre a dispune aducerea lor la Arad cu scopul de a forma un muzeu diecezan. Ideia a fost în general bine primită, fiindcă nu reclama altceva, decât un ordin circular către protopopi și parohii. Prima greutate a fost, că Dieceza nu dispunea de un local pentru viitorul muzeu, iar a le dona Palatului cultural, nu a intenționat. Piedeca aceasta a fost înlăturată prin aceea, că orașul s'a angajat a pune la dispoziție localul necesar muzeului în Palatul cultural, recunoscând dreptul de proprietate al Diecezei asupra obiectelor. Circulara și urgentarea pentru trimiterea la Arad a obiectelor vizate s'a făcut de câțiva ani și totuși abia câteva parohii au executat cele cuprinse în circulară. Astfel chestiunea stagnează în momentul de față. Nu avem un serviciu superior de stat, care să poarte un interes deosebit pentru o asemenea chestiune și care până atunci să nu înceteze cu insistențele, persuasiunile, până ce nu vede secția bisericească a muzeului, ori să zicem Muzeul Diecezan în stadiul de înființare. Și ce importantă ar fi o asemenea secție în muzeu! Ea ar contribui la cunoașterea culturii noastre vechi, care este aproape

excluziv religioasă, ea ne-ar oferi ocazia de a admira arta noastră bisericească, iar la Palatul cultural s'ar acoperi un gol al muzeului: secția bisericească, împreună cu cea etnografică ar însemna muzeul poporului român din acest județ. Avem convingerea, că P. S. S. Dl episcop Grigore va îmbrățișa cu căldura și energia necesară, ce-l caracterizează, această chestiune adormită.

În legătură cu secția bisericească, care este și ea o secție culturală, s'ar putea forma și una alta, istorică-culturală. Mă gândesc la o colecție de portrete și relicvii ale conducătorilor poporului din trecut, în oraș și județ, conducătorii politici, culturali, la înfățișarea momentelor principale din istoria noastră în județ, la expunerea produselor principale ale științei și literaturii române din județ, cărți, broșuri, documente, scrisori etc. Aici ar intra și colecția privitoare la eliberarea poporului nostru în 1918, așa cum au făcut-o aceștia francezii la Colmar, totuși fără jignirile ce se aduc acolo minorității. Să nu uităm, că poporul român din județ, ca popor ce a trăit o viață culturală, încă nu este reprezentat în muzeu.

O secție specială merită podgoria. Cultura vinului în podgoria Aradului are o reputație bine stabilită. Și în alte regiuni cu vinuri renumite se găsesc astfel de muzee. În vara ultimă am vizitat muzeul vinului (Weinmuseum) din Speyer și Freiburg i. Br. Să nu se creadă, că un astfel de muzeu cuprinde o colecție de vinuri. Am rămas uimit de cele văzute și am regretat lipsa unui astfel de muzeu la noi. Muzeul vinului cuprinde parte obiecte etnografice, parte produse ale meseriașilor dela oraș: Butoaie (cu inscripții, cu blazoane și scene sculptate), prese de tot soiul, (dela cele mai primitive de lemn, cari nu mai sunt în uz până la cele noi) unelte primitive pentru lucrul viilor, tablouri, stampe, fotografii, statistici etc. Ar duce prea departe a înșira tot ce poate intra într'un asemenea muzeu. O idee ne poate da catalogul muzeului vinului din Speyer. În orice caz o asemenea secție este indispensabilă la Arad și înființarea ei nu poate întâmpina greutăți. O singură obiecțiune am auzit dela un funcționar superior al Primăriei: că un astfel de muzeu nu ar avea locul potrivit în Palatul cultural. Noi, care cunoaștem istoricul acestui palat și principiile unui muzeu județean, nu putem lua serios o asemenea obiecțiune.

Secția preistorică s'a îmbogățit prin obiectele rezultate din săpături. Iată o chestiune, care în lipsa de mijloace, cu care luptă muzeul și având în vedere urgența colecționării obiectelor românești amenințate cu dispariția — mai poate aștepta. Obiectele preistorice se găsesc în loc sigur în pământ și pot aștepta liniștit trecerea crizei financiare în care ne sbatem. Săpăturile sunt costisitoare. Muzeul Palatului cultural și autoritățile locale să salveze din mijloacele lor prima oară urmele artei vechi țărănești și bisericești-culturale, urmele etnografice ale poporului nostru,

pentru că aceste sunt pe cale a dispărea, a se înstrăina, aceste reclamă urgent mijloace și interes deosebit. Un alt motiv ar fi, că secția preistorică este disproporționat de bogată față de celelalte secțiuni ale muzeului județean. Multe s'ar mai putea spune despre subordonarea și coordonarea problemelor de muzeu. Deocamdată atât.

CORIOLAN PETRAN,
profesor universitar.

Un cult necesar.

S'a publicat, de curând, prin ziare, un nou apel pentru o statuie a lui Eminescu la Iași. În apel se precizează că comitetul de inițiativă a adunat, cu muncă de câțiva ani, suma de două milioane, și că ar mai fi nevoie numai de câteva sute de mii, pentru ca marele poet să reînvie în bronz în orașul atât de iubit odinioară.

Ne aducem aminte de încă două apeluri asemănătoare, unul publicat înainte cu câțiva ani în „Cuvântul”, lansat de un comitet de inițiativă în frunte cu fostul ministru Moșoiu și altul al societății studentești „România jună” din Viena. Inițiativa „Cuvântului”, care deschise și o colectă publică, voia să ridice o statuie lui Eminescu la București, „România jună”, aceluiași poet, la Cluj.

Încercările, până azi, nu au reușit.

Acum, fără rezultate apreciabile, stă deschisă o altă colectă, la Cluj, pentru statuia lui Avram Iancu. Pentru aceasta din urmă s'a și însemnat locul, cu paradă regală și sfințire arhierască, în fața Teatrului național. De patru ani, ni se pare, străjuește aici un stâlpușor de piatră pe care scrie: „Loc rezervat pentru statuia lui Avram Iancu”.

E, ni se pare, tot ce poate fi mai caracteristic pentru ușurința cu care se lucrează la noi. Vorbe mari, paradă, însuflețire momentană, și pe urmă tembelism și uitare, curat vorba aceea: „Românului îi e greu până se apucă de lucru, că de lăsat se lasă ușor”.

Am vrea să avem cultul oamenilor mari, dar până acum nu-l au decât puțini dintre noi. Am vrea să ne mândrim cu dovezile materiale ale culturii, dar nu jertfim bucușor pentru creierea lor. E o necesitate de suprafață, de paradă, dar nu una adânc sufletească.

Dacă ar trăi în noi cultul oamenilor mari, am afla desigur destui cetățeni cari să-și dea obolul pentru a le cinsti după vrednicie, amintirea. Nu ne-am da de atâtea-ori în spectacol cu inițiativa din care nu răsare nimic. Nu am aștepta cu anii cu o colectă deschisă, nici cu stâlpușor care să arate locul unde se va înălța statuia omului mare.

Nu avem o tradiție a cultului oamenilor mari, afară de cea populară care a slăvit pe voievozi, pe eroi și pe haiduci, cântându-i în balade. Nația a ridicat astfel monumente oamenilor mari, pe cari i-a cunoscut, cari și-au amestecat viața și soarta cu a poporului.

Pătura noastră cultă însă nu are încă un cult al oamenilor mari cari s'au ridicat din sânul națiunii, dar în creațiile lor au depășit puterea de pricepere momentană a maselor, chiar când au lucrat în interesul lor, — rămânând de-ocamdată numai la puterea de apreciere a celor cultivați. În artă rămânând totdeauna la toate popoarele, creatori cari nu pot ajunge populari, prin însăși superioritatea creației. Ei practică sufletul național prin intermedierea păturii culte. Nu în înțelesul că omul cult va explica și va populariza marea creație, ci sufletul acestuia fiind îmbogățit de opera de artă, se va resimți de această îmbogățire în activitatea lui în mijlocul poporului din care face parte.

Clasa cultivată are menirea și îndatorirea să bea din izvorul țیشانit la marile înălțimi ale creației, și să se dărue poporului așa cum sunt după împărțășanie: crescuți sufletește.

Ideile omului mare, directivele date de el, pătrund în mase prin intermediul celor cultivați.

Noi nu avem cultul omului mare, nici câtă vreme trăește între noi. Ba nici atât ca după moartea lui.

Țărănimea noastră până azi simte nevoia cultului omului mare, și apără adeseori pe un tâlhar de drumul mare închipuindu-și că are în față un haiduc de pe vremuri, care să dea iureș în ciocoi și în bogătașii cari îl despoiau. Pe Tudor Vladimirescu, pe Iancu Jianu, pe Avram Iancu, țărani îi cântă până azi, după ce, cât au trăit, i-au adorat.

Pentru pătura noastră cultă, omul mare, câtă vreme trăește, nu prezintă nici un interes. Nu se cunoaște nici un perorinaj la locuința lui Alexandrescu, Alecsandri, Grigorescu, Eminescu, Hajdeu, câtă vreme au trăit, cum se întâmplă la alte popoare cu scriitorii și artiștii lor de frunte.

Ba, personalitatea culturală cea mai distinsă a ultimelor trei decenii, dl N. Iorga, a fost nevoit odată să apostrofaze pe ceice se părea că au cultul personalității sale, „secături entuziaste“.

Nu cult, ci vrăsmășie, întimpină la noi omul mare. Și, pe cât cu puțință, complectă izolare. Numai în jurul omului politic se încearcă la noi un cult. Dar rezultatul nu este o închinare sinceră, o apreciere statornică, ci o ploconeală stupidă, lipsită de orice convingere. Astfel că omul politic, care a avut parte de prea multe peregrinaje la locuința sa, sau la club, îndată ce moare e complect uitat de întreaga masă a adoratorilor interesați. Cultul lui — o beșică de săpun ce se sparge odată cu ultima mână de țărână ce i se aruncă pe mormânt. Și, ce urmează după moarte e numai o întreținere artificială a pomenirii lui.

N'avem cultul oamenilor mari, și subt alt raport. Generația care-l urmează nu încearcă să-l înțeleagă, să-i cearnă aurul veșnic al creației din ceea ce-i trecător în opera lui, — ci să-l distrugă. În fiecare generație erau „copii teribili” cari aruncă cu copita în omul mare al generației trecute, și declară că lumea se creiază de către ei.

De curând a pățit așa chiar Eminescu, poetul căruia i se pregătesc, de-odată, nu mai puține decât trei statui. Cine-i Eminescu? Ce-i Eminescu? *Eu* sunt totul! Sau dacă nu eu, cutare amic. Nu spunea, în viață fiind amândoi, tot așa Macedonsky?

Și, dacă aceasta e realitatea sufletească a conduitei noastre față de oamenii mari câtă vreme sunt în viață, cum vom avea cultul lor după moarte? De unde să nască? Pe ce să se întemeieze?

Pe simpla imitare a popoarelor, a societății culte, care își cinstesc cu venerație pe marii artiști și le ridică statui? Pe nevoia de-a parada cu numele lor pentru creșterea valorii proprii în ochii celor proști?

Dar așa se poate ajunge, ca la noi, nu la un cult adevărat al omului mare, ci la o parodie. Pentru a-l cinsti cum se cuvine e nevoie de o mișcare a sufletului. Și ea nu se produce decât după ce-ai fost împărțășit cu creația omului mare, ai trăit din ea, prin ea, sau cel puțin ești conștiu că opera lui ți-a îmbogățit, ți-a lărgit propriul suflet.

La noi iau adeseori inițiative și trag clopotul cel mare pentru cultul pomenit, oameni cari sunt mai înrudiți cu talpa cizmei decât cu producția artistică. Și să nu-i pui să-ți spună titlul unei poezii arhicunoscute, că se 'ncurcă în numele autorilor, de nime nu-i mai descurcă. Iar foarte mulți dintre cetățenii către cari face apelul, nu-s mai brezi.

Cultul oamenilor mari e un cult necesar. Dar el e o dovadă de intimă împărțășanie cu opera omului mare. De aceasta e nevoie mai întâi și la noi, pentru a putea ridica statui, fără să cădem în ridicol. Și nu împărțășania câtorva aleși, cari se vor afla totdeauna, ci a întregii pături care se mândrește cu ridicarea ei, prin cultură, peste straturile de jos.

S. V.

Pe marginea unui manifest.

— *Chemarea „Crinului Alb”, procesul generațiilor de înaintași și tinerimea de azi.* —

În moleșiala intelectuală, care ne-a cuprins, ca într'o apă moartă, materialitatea hidoasă a vremii, câteva minți chinuite de căutarea unei eliberări spre orizonturi mai largi și mai pure, au izbucnit cu tot elanul unei tinereți, care nu se poate lăsa încă-

tușată, capitulând mălăieț înainte de a-și fi probat vigorile. Cei trei semnatari ai „Manifestului Crinului Alb”, pe care îl publică, însușindu-și-l, ultimul număr al „Gândirei”, răspund unui imbold propriu, mai mult decât unei cerințe, gata să cadă coaptă de pe buzele tuturor. Din atmosfera intelectuală a Berlinului, care le dă acolo iluzia unui prezent al lor, așa de diferit de cel de-acasă, ei scrutează, teribili, trecutul intelectualității românești și îl condamnă fără apel.

„Printr’o dezolantă lipsă de simț filozofic, înaintașii noștri imprumutaseră două gânduri disparate și au trăit din seva lor, din ce în ce mai strâmtorați și mai cotidiani, fără să încerce să le transfigureze și să le armonizeze într’o unitate superioară.

„Sfârșitul secolului trecut le pusese la dispoziție concepția materialistă a istoriei, iar psihologismul filozofiei le oferise seducătoarea cosmogonie monisto-darwiniană a științelor naturale.

„In acelaș timp, printr’o nemai auzită lipsă de spirit filozofic, au adoptat, din atmosfera îmbăcsită a vremii, convingerile iluminismului filozofic francez. Alătura cu psihologismul filozofiei, care neagă nu numai raționalismul, dar chiar transcendentalismul filozofic, au pus fără sială credința într’o Rațiune omenească, singura sursă și criteriu de cunoaștere teoretică și singură dătătoare de norme și orientări morale, fără să-și deie seama, că materialismul istoric neagă tocmai spiritul și gândul, declarându-le de prisos, neglijând să mai afle că evoluționismul monist și darwinian poartă germenii și duce la cel mai clar relativism. Ce este rațiunea în concepția darwiniană sau spenceriană? Poate să admită ceva absolut și definitiv? Și atunci cum e posibil să se creadă simultan cu ele în Rațiunea absolută? Fără să se incurce cu asemenea întrebări, au crezut ferm în ideia umanitară, în drepturile eterne ale omului, așa cum le-a prescris iluminismul Revoluției dela 1789, dar cum nu li-ar fi putut prescrie empirismul și relativismul din concepția evoluționistă. Ceeace îi interesa nu era nicidecum contradicția celor două adopțiuni, ci consecințele lor asemănătoare: *agnosticism, ateism, acosmism*. Cu Dumnezeu, cu misterul, cu infinitul, cu soarta omului și a cosmosului au isprăvit-o dintr’odată.

„Nu merită să-și bată zădarnic capul cu ele, fără să observe că rupând relația cu aceste realități și cu întrebări referitoare la ele, se stinge în secetă însuș sufletul și entuziasmul uman. Le-a fost deajuns să se debaraseze de ele și au rămas satisfăcuți că în lumina celor două filozofii li-se explica — și ce „explicații!” — misterul pe pământ. Știau cosmogonie darwiniană, știau filozofia istoriei materialiste și pe deasupra aveau și încredere în Rațiunea absolută. Ceeace mai interesa erau consecințele pentru viața lor și viața națională: să ne concurăm în tehnică, șosele, closete, civilizație și lupta împotriva analfabetismului cu toate

țărișoarele balcanice și dacă se poate cu Belgia sau Danemarca. (Uneori erau mai modești: România, Belgia Orientului, Bulgaria, fiindcă are vaci, Danemarca Orientului; în timpul războiului balcanic vecinii mongoli erau prusienii, iar noi putorii și lașii răsăritului, astfel tratați de presa mondială, spre spaima Europeiștilor noștri.) Cheia fericirii tuturor era în orice caz o tehnică bancară energică sau (când vorbea Rațiunea!) renumita „dreptate socială“, un fel de elastic, pe care îl poți întinde cum vrei. Acest practicim cu nuanță anglo-saxonă (vestita anglomanie a constituționaliștilor ce suspinau după instituții din A. V. Dicey) era cunoscut ca un ecou al protestantismului și spiritului deslănțuit de Reforma lutherană. La noi ca și în Sud-Estul european existau alte circumstanțe și altă configurație religioasă. Nu-i încurca prea mult, fiindcă vechea și anosta generație se caracteriza tocmai prin lipsa de unitate a compartimentelor cerebrale. Ideile cele mai contradictorii sălășluiesc cu egală și surăzătoare insolentă într'un cap perfect haotic. Necesitatea unificării și a corespondențelor psihice le este necunoscută, asemeni primitivilor. Această rudimentară conformație enervează și plictisește, iar când e ridicată la rangul de reprezentanță a cugetului românesc, miră și indignează“.

Am răprodus întreaga motivare a sentinței ce se rostește în acest greu proces. Nemiloasă și crudă, trebuie să recunoaștem că critica celor trei purtători de cuvânt ai generației prezente în fond este perfect întemeiată. O sută de ani cultura românească s'au scurs fără chinul întrebărilor turburătoare, fără muzică răscolitoare de adâncuri, fără de o literatură luminând căile veșniciei, fără o plastică fixând punți spre misterele nemărginirii. Accidentul filozofic al lui Vasile Conta a rămas fără ecou într'o intelectualitate, care nu-i putea da suficiente elemente de continuitate și desăvârșire, iar poezia așa de plină a lui Eminescu a fost prea târziu recunoscută și prea repede trecută în galeria autorilor, cari se citează, dar nu se mai consultă. Privită astfel, în totalitatea ei și fără a ține seama de împrejurările, cari i-au determinat caracterul, opera înaintașilor adusă cu trudă și lipsuri până la noi, greu rezistă unui proces de severă analiză. Dar, oricât s'ar condamna concepția materialistă, a istoriei, ea este și rămâne un bun câștigat pe seama omenirii și în judecarea celor o sută de ani de evoluție a culturai noastre moderne precumpănesc împrejurările, cari n'au putut îngădui mai mult decât s'a realizat. E o vină oare a înaintașilor, că până în preajma secolului trecut am stagnat la asbuchea nevoilor de toate zilele, ciugulind pe apucate puțină lumină din terfeloagele mânăstirești, când nu ne năvăliau hoarde pustiitoare și nu ne hârțuiau vecini nesătui? E oare așa de mare vina acelorași huliți înaintași, că după cea dintâi apropiere mai durabilă de civilizațiile și culturile altor neamuri, ei nu s'au pus ticniți să deslege cheile nepătrunselor

probleme ale vecinicii, ci s'au grăbit să împrumute cu lăcomie și fără prea mult control tot ceea ce ne lipsia după atâta vreme de nestatornicie? E oare vina lor că au preferat să rămână dascăli sărguincioși ai unui popor întârziat, decât să planeze fals într'o spiritualitate fără conducte în miezul viu al cugetării naționale?

Desigur, nu. Știm că revolta care se manifestă de către tineretul contemporan n'are vreme să se macine în căutarea adevărilor istorice. Înțelegem, că în dibuirea unor noi orizonturi, impetuoșitatea avântului sare mult peste măruntele circumstanțe, de teamă să nu se poticnească. Dincolo de realitatea, care justifică lipsurile și mlădie judecățile, este chemarea ispititoare a noutății și a mai binelui, cătră care sunt așintite cu fanatism ochi plini de nouă și avidă lăcomie. E o scuză pentru credința, care se formează într'un alt viitor. Lampadofori viguroși, primesc cu dispreț făclia ce li-se întinde de alergători istoviți și pornesc încrezători în cursă, fără să țină seama că la capătul forțelor, care îi mână vijelios înainte, îi așteaptă aceeași primire neprietenoasă și nedreaptă.

Manifestul „Crinului Alb” chiamă generația zilelor noastre la o altă viață intelectuală, călcând brutal peste înaintași. Cine va putea să reziste ispititoareii iluzii? „Suntem fiii Soarelui și vrem să trăim viață fără lacăt la gură și la inimă, fără mutilările și fără siluirile oamenilor, cu ființa noastră puternică, cu toată aspirațiunea spre divin și uman din noi”. Dincolo de brutalitatea unei aprecieri necruțătoare, aruncată asupra generației trecute, trebuie să recunoască oricine prezența vie a unui ideal scump tuturor. „Bătrânii”, amintindu-și timpuri nu prea mult îndepărtate, vor trece cu îngăduință peste cuvintele aspre ce se rostesc și vor privi interesați involburarea tinerească. Ei au vreme să judece și să interpreteze; ceștialți, dacă vor să-și câștige merite la nesocotința celor ce vor urma după ei, n'au vreme de pierdut. Poporul românesc, eșit din faza didactică a începuturilor lui culturale, naște o nouă intelectualitate cu preocupări mai vii, pompatе din seva lui proprie, reinviată la o altă viață, mai deplină. Că aceasta se va numi, cum i se zice în manifest, *complectudinism*, sau altcum, lucrul se va vedea mai târziu, când ideea va lua contact cu realitatea. În orice caz, făcând abstracție de atitudinea manifestului, pe care înșiși autorii lui o califică de o „candidă obrăznicie infantilă”, trebuie să se țină seama că la oficiul stării noastre culturale s'a înscris fătul unei generații noi, dornică a corespunde nouilor orizonturi deschise românismului.

Dar dacă cu „bătrânii” conflictul va fi ușor de aplanat, găsimu-se după prima ciocnire destule puncte de conciliere, nu tot așa de lesne se va găsi corectivul potrivniciei, pe care entuziaștii crainici ai unei noi ere culturale se pare că nici n'o bă-

nuiesc în sinul propriei lor generații. „Bătrânii”, cari au imprumutat, ca Maiorescu, ca Gherea, ca Densușianu, pentru a ne pune în contact cu ceea ce realizase omenirea în alte împrejurări, aiurea; sau ceice, ca dnii Iorga și Octavian Goga, și-au subordonat avânturile creatoare ideii de românism integral, unii s'au dus și nu se mai pot opune provocării, iar ceilalți vor ierta, înțelegând valoarea excesului, dacă excesul de apreciere va fi să dea rezultate.

O generație însă, nu este o elită de câțiva iluminați ai unei idei. O generație e totalitatea unui moment istoric și oricâtă pasiune ar pune cei câțiva aleși, cari caută „alianța vremelniceilor cu eternitatea”, dacă truda lor nu va afla destul ecou în totalitatea înconjurătoare, suportul moral va slăbi și aripile primului avânt vor cădea pleoștite de aburul indiferenței. Pericolul nu e acolo, în lipsurile fatale ale generațiilor premergătoare, cari nu mai pot incurca; pericolul e în mijlocul nostru și mai greu de înlăturat, în tineretul, care se ridică alături de noi, fără idealuri și fără dorințe, coborât în preocupări, ce nu trec de orizontul genunchilor. Obstacole cu mult mai serioase decât slabele anateme, fără culoare, pe cari le aruncă bătrâni din pruncie, ca dl Lovinescu, stau în calea celor ce chiamă românismul la spiritualitate creatoare de valori eterne. Chemarea răsună sec în urechile unei tinerimi „intelectualizată” cu literatura de șofeur de casă mare a lui Dekobra, pasionată de foot-ball, animalizată de schimmy și anchilozată în mecanismul debordant al vremii. Ce va putea realiza o elită de intelectuali, fanatizați de mirajele unei idei încă turbure, într'o atmosferă ca cea în care trăim, fără „bătrânii” dați brutal deoparte și cu un tineret bolnav de impotență cerebrală? „Crinul alb” al manifestului din „Gândirea” aduce aroma tare a unor nobile avânturi într'un mediu îmbâcsit și rău mirositor. Ferestrele date brutal de pereții de din dos nu pot înlesni o primenire, ci trebuie să se deschidă largi canale de aerisire în zidurile pline ale fațadei. Ofensiva decisivă aici va trebui să se dea, pentru ca ideea să poată rodi cândva.

D. I. CUCU.

Cărți.

N. Iorga : *Din originile politicianismului român*. O acțiune de opoziție pe vremea fanarioșilor formează subiectul acestei comunicări a dlui N. Iorga la Academia Română. Manuscrisul studiat acum de dsa, cuprinde „o întreagă istorie de lupte politice interne, de cel mai caracteristic politicianism, în scop

și metode, asemenea cu ceea ce vedem, după aproape două veacuri, petrecându-se astăzi sub ochii noștri”.

E lupta pentru putere, a boerilor între ei, a lor împotriva domnitorilor și pentru schimbarea acestora, a uneltirilor la Poartă, la Hanul tătăresc — și o apărare, uneori un atac, al Domnilor

impotriva acestor uneltiri, cari sfârșesc aproape totdeauna prin surparea unei domnii.

Sunt dedesupturi cari explică deasă schimbare a Domniilor în Moldova și Țara Românească.

Iată cum caracterizează autorul manuscrisului boerimea de pe la 1760:

„Dela o vreme incoace inmulțindu-se partea boerească și din zi în zi fieștecare silindu-se, unii pentru câștigul lor, alții pentruca să se mai înalțe întru cinstea boeriei, intrat-au în mijlocul lor o mare și nemărginită zavistie, din care făcându-se cete, de apururea se zavistiau unii pe alții”; ei, „cându trăgè pe o parte a-i metahirisi întru ale Domniei trebi, ceialaltă parte se trăgè în laturi și, cu neîncetate zavistii purtându-se, aducea multe pricini de turburări unii asupra altora”, — „de-apururea vrând a se mânca unii pe alții”.

„Rădăcini vechi și vîguroase ale politicianismului... Se aruncă o lumină și asupra tăerii lui Ghica Vodă în 1777, și asupra celeiași intrigi ale politicianismului.

În legătură cu mișcările „politicianismului cetelor boerești organizate pentru putere, mișcări cari au dus la peirea lui Ghica Vodă și la sfârșirea rezistenței energicului Costachi Moruzi”, — evenimente din veacul al XVII-lea, dl N. Iorga, într'o nouă comunicare, arată că la aceste turburări au contribuit și pătrunderea ideilor revoluționare din apus, sub forma „farmasoniei”, a francmasoniei. Și aceasta e căutată din viața lui Iordache Darie Dărmănescu, „biv Vel Paharnic”, factor principal în cele două conspirații. Acesta pusese să se traducă pentru sine „Taina Francmasonilor, de către... un cleric, „ierei Gherasim”, arhidiaconul Mitropoliei Moldovei, mai târziu episcop la Roman. Ba clericul nostru ia chiar apărarea „farmasoniei”, traducând pentruca „toți ce vor ceti să cu-

noască greșita socoteală ce am de această tagmă”.

N. Iorga: *Rătăcirile în Apus ale unui pretendent român.* În memoriile secției istorice, dl Nicolae Iorga publică documente inedite asupra rătăcirilor în Apus pentru a mijloci câștigarea Domniei, a pretendentului român Ioan Bogdan. Documentele, în latinește, franțuzește și englezește, date și în facsimile, au apărut în ultimul volum din colecția „Calendar of State Papers”, Londra 1927, și privesc tribulațiile pretendentului român la scaunul Moldovei în veacul al XVI-lea, intervențiile făcute pe lângă curțile din Paris și Londra de-a fi sprijinit la Poartă, dovedirea îndreptăririi lui „Ioan Bogdanovicz” la Domnie. În scrisoarea lui către regele Franței se iscălește cu caligrafice litere latine: *Ioan Bogdan.*

Documentul englez nu se referă la acest pretendent, ci la *Petru Cercel*, cum dovedește dl Iorga. În el „avem știri foarte importante, pe care le întrece însă puțința de a vedea cum înțelege trecutul, drepturile și situația Țării, un „domnișor” care nu-și revăzuse încă Țara, la 1586”.

Dl N. Iorga resumă în comunicare aceste știri la următoarele:

„El (Petru Cercel) o concepea (Țara) ca odinioară liberă. Turcii se strecoară prin discordii interne și răscoală. Tributul e un abuz al lor derivat din simple daruri. Mircea, care-și zice: rege — și la 1552 „rege”-i zicea ambasadorul francez Cadignac lui Petrașcu — luptă cu ei acei treizeci și cinci de ani, invins în a șasea bătălie, el e prins și dus la Constantinopol — lucru afirmat și de izvoarele turcești, dacă nu e vorba de o confuzie cu Vlad Dracul. Cercel crede și e într'un tratat (cu Poarta) a cărui tradiție era astfel fixată înainte de Mihai Viteazul: printr'insul Turcii ar

fi luat modestul titlu de Voevod, plata tributului de 100.000 de galbeni venețieni de aur, ocuparea — care de fapt e din vremea lui Mircea — a celor patru cetăți dunărene, fiul de Domn ca ostatec...

„Dar lămuriri neașteptate vin cu privire la Cercel. Ni se spune că fiul de Domn a fost cerut ca ostatec la vârsta de zece ani, în 1558, în ajunul morții tatălui, și că prigonirea lui Rustem l-a dus la Alep, unde-l țin și interesele de exploatare ale lui Mohamed Soldi... Știau de mai înainte că frumosul și talentatul pretendent, capabil să-și găsească ori unde prieteni și ajutători, a sosit la Paris în suita lui Albert Laski, doar nu că a fost pe lângă regele Sigismund-August în Polonia. Și mai ales nu (știam) că întâiul lui adăpost, după fuga dela Damasc, a fost în Ardeal, unde ar fi avut și o înrudire cu cel de al doilea Zăpolya, prin femei”.

Di N. Iorga anunță că în cursul ce-l va face anul viitor la Sorbona va prezenta figura acestui prinț „puțin obișnuit”, precum și a altor pretendenți cari au trecut prin Franța în v. al XVI-lea.

Este folositor și pentru marele public românesc să cunoască sbuciumul acestor „domnișori”, pretendenți, sau domnitori scoși din domnie, prin cari în rătăcirile lor în Apus — s'a luat cunoștință de existența și suferințele țărișoarelor românești, a unei părți din „creștinătate”, care scăpase de robia completă a Turcilor. I. T.

Colonizarea orientală în Illyricum de G. Cantacuzino. Autorul cercetează într-o comunicare publicată în Analele Academiei (68 pp.) colonizarea orientală în provincia romană Illyricum, cu dovezi din inscripții, unele cunoscute de mai de mult, altele descoperite mai recent. Concluziile, la cari ajunge lucrarea, sunt următoarele:

Illyricul a avut o întreită colonizare orientală: civilă, militară și comercială, constătătoare din elemente aziatice eleinizate, deși cele mai multe de origine semită. „Scitia Mică și Moesia orientală au fost colonizate și civilizate de Apuseni, anume de veterani și țărani de origine romană.

Prin aceste colonizări în Illyric au pătruns religiile orientale, între ele și creștinismul. Această pătrundere a fost puternică și în Dacia. „Culte orientale”, spune autorul, mai cu seamă zeii semitici, au pătruns mai ales în armată și în administrație, în castele și stațiunile militare. Ele s'au răspândit mai puțin în populație”.

„În Illyric, ca și în alte provincii, religiile orientale răspândite au avut o origine indoită: iraniană, prin cultul lui Mithra, și siro-anatolică prin zeii semitici.

„Intinderea cultelor din Orient în Illyric s'a accentuat dela sfârșitul veacului I. p. c. — Religiile orientale au răspândit aici o concepție mai spirituală și mai înaltă de viață”.

Cercetarea se întemeiază pe o mulțime de dovezi epigrafice din colecțiile existente, dela cele mai vechi până la cele mai proaspete (Pârvan). Se stăruie cu deosebire asupra importanței religioase a colonizării orientale în Illyricum. (TR.)

Em. Panaitescu: Cultură și învățământ, Cluj, „Cartea Românească”, 1928, (pag. 46), fără de preț.

Di profesor universitar dela Universitatea din Cluj, Emanoil Panaitescu, își publică discursurile ținute în timpul din urmă (1928), în Adunarea deputaților și la inaugurarea Muzeului etnografic din Cluj.

Recapitulări interesante referitoare la „învățământul nostru, în special învățământul secundar”, care „pare că trece printr'o profundă criză”.

Criza este a se atribui mai întâi faptului, că spre școlile din România, unele

— in mod fatal — improvizate, s'a pornit puvoiu de elevi recrutați din satele românești, dornice de inaintare. „Numărul elevilor școlilor secundare a crescut in România până la 117.803 față de cei 17.000 școlari din România de inainte de războiu”, (Dl E. P. citează după dl Const. Kirițescu: „Criza învățământului secundar și reforma liceului“.)

Pentruca corpul profesoral să co-răspundă chemării sale pretinde — pe drept cuvânt — dl E. P. să aibă pregătirea științifică și pedagogică și iubirea, „adânca iubire evanghelică pentru copii și școală și credința creiatoare in marele viitor al României“.

Ca profesor de istorie, adânc cunoscător al culturii romane și eline — pledează in parlament pentru ca: „rostul și aspirația noastră pentru creiarea unui nou tip de cultură in istoria omenirii să se întemeieze tocmai pe autonomia dintre cele două forțe, cari au contribuit atât de puternic la alcătuirea sufletului nostru, pe autonomia dintre latinitatea noastră apuseană și creștinismul nostru răsăritean, care singură poate să dea și in viitor tipul de cultură al spiritului românesc, in cadrul civilizației universale. De aceea in reforma învățământului nostru tehnic să ținem seamă de acești doi factori determinanți“.

Dacă proiectul fostului ministru Petrovici cerea in învățământ ca obiect, care trebuie să armonizeze și să concentreze împrejurul său toate celelalte materii, *filozofia*, și un antevorbitor (dl Costăchescu) revendica acest obiect dela religie și științele naturale — dl E. P. pledează pentru o imbinare norocoasă a acestor elemente cu limbile clasice, in situația noastră specifică, in cadrul împrejurărilor istorice actuale din Europa.

Un pasagiu remarcabil și just merită să mai fie citat aici: „Și eu am trăit ca copil pe ogoare și imi aduc aminte de toate povestirile copilăriei, dar imi

mai aduc aminte, firește, de farmecul acela al nopților cu lună, imi aduc aminte de o putere supranaturală, magică, care stăpânea sufletul meu de copil, când, in noapte, luna scânteia, se auzia numai sunetul dela piedecile cailor, iar asupra tuturor, *puterea tainică a legăturii dintre om și divinitate* ne făcea să ne întrebăm: ce-o fi dincolo de lumina lunei, și ce-o fi dincolo de scânteierea trecătoare a stelelor? Cunoscând din cărți sau mai adânc din întâmplările vieții, puterea aceea mare, tainica putere, care trebuie să aibă și are încă asupra sufletului oamenilor stăpânirea nepătrunsă, incepem să înțelegem *puterea legăturii dintre om și divinitate*. Și de aceea salutăm intoarcerea in noua lege spre cunoașterea religiei, o salutăm cu o bucurie cu totul deosebită, pentrucă in viața noastră, uneori, am uitat că mai puternici decât noi toți oamenii, sunt zeii, așa precum au fost in toate timpurile!“

Frumoasă pagină și gânduri, cari ar trebui să dea de gândit mult pedagogilor zilelor noastre!

Ca să ajungem la punctul acesta de vedere, visat, deocamdată, pledează dl profesor ca profesorii să nu mai fie siliți la „robia“ de a da câte 30—40 ore pe săptămână; ca să li-se dea puțința de a călători in străinătate și a face studii acolo, cu toate că nu sunt definitivaiți (deoarece puterile tinere sunt mai capabile de a studia și a adapta ce este nou); ca să aibă profesorii și manuale de lecturi istorice, cu fragmente de texte și documente (cum a apărut acum acel al dlui dr. I. Lupaș); ca hărțile, tablourile, proiecțiunile, cinematografele — să convingă, să înalțe, să entuziasmeze pe elevi.

După cum vedem: cererile unui pedagog cu orizonturi largi și de inimă.

Fie ca un astfel de spirit să se transplante in școlile noastre, spre binele tuturor!

H. P.-P.

General R. Rosetti: *Notele unui ofițer norvegian.*

În memoriile Secțiunii istorice ale Academiei române a apărut o interesantă comunicare a dlui gen. R. Rosetti, asupra notelor unui ofițer norvegian, înainte și după războiul de neatârnamare, 1876—1878.

Ofițerul e *G. Gølfest Flood*, căpitan, iar notele privesc armata română din preajma și din vremea războiului independentei, și diferitele aspecte ale vieții românești de pe atunci: viața religioasă, socială, politică.

E un informator cinstit, obiectiv, care ne arată armata română așa cum era într'adevăr și se cunoaște din documentele vremii: o armată cu cadre tinere, dar lipsite încă de experiență, având unități permanente și bine instruite pentru paradă, pentru exercițiile pur militare, unitățile teritoriale, glotașii — cu totul fără pregătire.

În războiu a susținut totuși cu o strălucire proba de foc, aceasta datorându-se și faptului, că armata în lungă concentrare din 1877, spune dl Rosetti, și-a putut desăvârși și pregătirea militară.

Autorul, om de superioară cultură și cu mare fond etic, se interesează și de alte aspecte ale vieții din Țara românească. Încearcă să pătrună religiozitatea societății românești; asistă la serviciile religioase, la cununii, la înmormântări și notează sârguincios.

E surprins de numărul mare al serbătorilor, al bisericilor, pe cari le află însă puțin cercetate. Ofițerul norvegian trage o concluzie destul de binevoitoare pentru noi, spunând că e posibil să nu se găsească în București creștini atât de bine pregătiți, din punct de vedere religios, ca în Norvegia, cum pe de altă parte e posibil ca în Norvegia să nu fie credincioși atât de statornici ca în București.

Autorul asistă la ședințele parlamentului, la reprezentațiile Teatrului na-

țional' — unde publicul îi pare că e mai dornic să se arate și să converseze, decât să asculte. Animația stradei îl impresionează, hotelurile îi par bune. Notează despre amestecul de lume din București, despre șosele, spitale, comerțul din Galați, „cu o vădită încercare — spune dl Rosetti în comunicare — de a pricepe rostul celor ce vede și aude”.

În războiu e admis ca observator în zona de luptă. Ca martor ocular căpitanul norvegian a asistat la luarea Plevnei, și din descrierea lui — spune dl Rosetti, reese, că, dacă eșirea din Plevna a lui Osman Pașa, la 28 Nov. — 10 Dec. stil nou — nu a reușit, aceasta se datorește mai cu seamă Românilor cari, fiind în strâns contact cu Turcii, au prins de veste la timp despre evacuarea întăriturilor de către aceștia, și s'au ținut de ei ca un roi de viespi”.

Ceeace este impresionant e că fostul căpitan norvegian, e încă în viață și în 1927, la rugarea dlui Rosetti, a scris prefața însemnărilor sale, făcute înainte cu cinci zeci de ani!

Din prefață aflăm că la 1878, după întoarcerea sa în Norvegia, a ținut conferențe la cercul militar din Cristiania (Oslo), precum și în sala de serbări a Universității asupra României și asupra războiului de independență. „Aceste conferențe, scrie dl Flood — bazate pe notele jurnalului meu, au fost complectate prin informațiile ce erau trebuincioase pentru compatrioții mei să priceapă situația României”.

Iată deci un informator în Norvegia asupra României din vremea războiului independentei.

Anul acesta la Oslo s'a ținut congresul internațional de istorie universală. Dacă autorul mai este în viață, delegații României la congres vor fi luat desigur contact cu dsa.

R. T.

Th. Capidan: *Meglenoromânii.* — Dl Th. Capidan, profesor la Facultatea

de litere a Universității din Cluj, publică de curând în colecția „Studii și documente” a Academiei române, partea a doua a lucrării sale despre Meglenoromâni: „Literatura populară la Meglenoromâni”, Materialul de folklor cuprinde 17 cântece, 94 basme, 100 ghicitori, 1000 de proverbe și zicători în dialectul megleno-român. Este, deci, cea mai bogată colecție de texte din acest dialect care se mai păstrează abea în opt comune din Meglenia: Limunița, Cupa, Țărnarcea, Oșani, Luğunța, Birislav, Huma și Nănta. În studiile anterioare asupra Meglenoromânilor, ale lui Weigand, Pericle Păpahagi și I. A. Candrea, după cum arată dl Capidan, s'au publicat texte mai puține, în unele lucruri colecționate într'o singură comună, în altele textele au fost notate în altă parte decât în satele meglenoromâne.

Așa că lucrarea dlui Capidan, rodul unor laborioase cercetări la fața locului, încă de pe la 1910, — este remarcabilă prin bogăția textelor de literatură populară din cele 8 sate, unde mai trăiește acest dialect, deosebit de cel macedoromân.

În introducerea de 15 pp. mari, dl Capidan arată cum a ajuns să cerceteze pe românii din Meglen, stăruie asupra particularităților locale ale dialectului, arată felul cum a colecționat materialul, cuprinsul basmelor etc.

„La culegerea textelor”, scrie dl Capidan, „pe mine mă preocupă așa de mult *partea formală* a limbii, încât partea internă, conținutul textelor, venea pe planul al doilea. De aceea le-am redat cu toate nuanțele de pronunțare, așa cum le-am auzit: dela o comună la alta, lăsând frazele să se succedă într'o parataxă continuă. Tot din acest motiv n'am evitat să culeg și unele variante. Țineam cu orice preț să scot la iveală cât mai multe forme gramaticale, — pentru mai buna cunoaștere a întregului mehanism

dialectal, — și cât mai multe cuvinte, spre a putea pătrunde în toată bogăția lexicală a acestui dialect”.

Basmele din colecția prezentă „nu se deosebesc prea mult de fondul comun care stă la baza poveștilor dela toate popoarele balcanice . . . Ele au o mai mare asemănare cu basmele bulgărești din Macedonia și în special din ținutul Meglen”.

Dl Capidan mai stăruie în introducerea asupra începuturilor învățaturii românești la Meglenoromâni și asupra stării lor actuale.

Am fi tentați să reproducem câteva texte din lucrarea de față, dar cititorul neintrodus în semnele de transcriere nu le-ar putea citi. Totuș o mică ghicitoare despre *ac*:

Mic sam,	Mic sunt.
Mari sam,	Mare sunt.
Toată lumea u anves	Toată lumea o imbrac.

Macedoromânii, Meglenoromânii au atras atențiunea multor cercetători și filologi. S'a mai întâmplat ca mulți dintre macedonenii stabiliți în România să aibă predilecție pentru studiile de limbă.

Așa că dialectele românești din Peninsula balcanică au dat, ni-se pare, cele mai multe studii față de celelalte dialecte ale limbii noastre. R. T.

Cărțile bunului creștin. O bibliotecă folositoare. La Blaj, în redactarea prof. Iuliu Maior, redactor la buna gazetă populară „Unirea poporului”, a început să apară o bibliotecă creștinească, de cuprins religioș și moral, sub titlu „Cărțile bunului creștin”. Au apărut până acum următoarele numere: *Despre păcat, Fiți desăvârșiți, Bolșevicii și biserica, Darul lui Dumnezeu, Adevărata fericire, Taina spovedirii, Tâlcul Apostolilor* din Duminecile anului, aceasta din urmă în 3 volumeșe (Nr. 7).

Lipsa unei biblioteci poporale, cuprinzând tâlcul învățaturii și moralei cre-

știne, se simțea de mult în toate diecezele românești de dincoace de Carpați, — ca și în vechiul Regat. Mai bine de o sută de ani poporul nostru s'a hrănit numai cu literatură religioasă apocrifă, ca „Visul”, „Epistolia” etc. În ultimele patru decenii dinainte de unire s'au răspândit, cu efecte binefăcătoare, cărțile de rugăciuni în mijlocul poporului. Din ele știutorii noștri de carte puteau cunoaște textul autentic al rugăciunilor, al poruncilor dumnezeiești și bisericești, străine, rugăciuni la liturghie, rugăciuni pentru singuraticile zile ale săptămănei, rugăciuni la diferite prilejuri și necazuri, — și mai ales textele principalelor cântări bisericești. Mulți cumpărau cărțile de rugăciuni mai ales pentru cântări.

Dar unele din ele cuprindeau și lămuriri și îndrumări în legătură cu spoveditul, cuminecarea, și alte învățături creștinești, în mod fragmentar.

Un plan sistematic pentru întreaga tâlcuire a învățaturii creștinești și a moralei, n'am avut până acum. Încercări s'au făcut, pe lângă diferite Episcopii. De cele mai multe ori s'au oprit la primele zece-cincisprezece numere, — dacă s'a ajuns și la atât.

Este un adevăr cunoscut azi de toți: nici „epistoliile”, nici cărțile de rugăciuni nu mai acopăr necesitățile de ordin religios ale maselor mari. Ne-am trezit la realitate abea după ce sectele de import au pus în mâna țărănimii, pe prețuri mici, textul Scripturii vechi și noi, și a sugerat credința că fiecare o poate citi și, mai ales, o poate *tâlcui*. Atunci am văzut că preocupările religioase ale muzelor sunt mai complicate decât le credeam, mai multiple, și că sectele — întemeindu-se și pe această latură sufletească, seceră în rândurile bisericii.

În fața acestei propagande străine care rătăcește pe atâția, este o datorie elementară a celor două biserici românești să pună la îndemână poporului un

tâlc autentic al învățaturii și moralei creștine, în primul rând al Scripturii. Pentru aceasta e desigur nevoie de elaborarea unui întreg plan de redactare, de oameni pricepuți și autorizați, cari să știe scrie, în aceeași vreme, pe înțelesul poporului.

„Cărțile bunului creștin” sunt un început promițător în această redactare sistematică a scrierilor religioase pentru popor.

Dintre numerele apărute până acum sunt unele poruncite de actualitate, cum e „Bolșevicii și Biserica”, celelalte de cuprins general creștin, totdeauna de actualitate și valabil. Faptul că primele trei numere sunt epuizate, dovedește că cuprinsul lor acopăr lipsuri real simțite de popor.

Cărțile sunt întocmite după doctrina Bisericii, cu folosirea autorilor streini cari au tratat materia. Nu cuprind fraze, ci esența învățaturii, expusă într'o simplă și frumoasă limbă pe înțelesul tuturor.

Cărțica despre „Taina spovedirii” scrisă, ca toate, de Iuliu Maior, e un model de expunere limpede, concentrată și folositoare. Așteptăm să vedem toate cele șapte taine tratate la fel. Vor fi de un folos netăgăduit pentru popor, nu numai pentru cunoașterea mai profundă a creștinismului, ci și ca armă de luptă împotriva sectelor.

Bine venită este și „Tâlcuirea Apostolilor”, a pericolelor din Faptele și Scrisorile apostolilor, ce se citesc în Duminecile anului. Textul Evangheliilor de Duminecă a fost mereu explicat, începând dela întâile cărți bisericești până la foiletoanele unor ziare populare, cari au introdus în mod laudabil partea de învățatură creștinească în coloanele lor.

Dar textul Evangheliilor e neasemănat mai ușor de înțeles decât a celorlalte părți din Noul Testament. În deosebi epistolele sf. Pavel, despre care

încă sf. Petru scria că sunt grele de priceput.

S'ar putea spune că dela introducerea limbii naționale în biserică, am avut mereu, în fiecare sat creștini cari știau pe dinafară unele pericope din Evanghelie. Cetirea Apostolului însă a rămas aproape zadarnică. Nu numai textul mai greu din scrisorile sf. Pavel, — cari se citesc în biserici în partea cea mai mare a anului, dar traducerea e grea, intunecată, încălțită. Unde mai adaugi că el e citit de diac ori cutare cântăreț de strană care, prin nepricepere, îl face și mai de neînțeles, schimonosind cuvintele, accentuând greșit, mestecând propozițiile etc.

Și tocmai aici sunt textele cu cari lucrează sectele, — și țărănimea noastră nu se poate apăra, fiindcă din cititul în biserică a Apostolului, a înțeles totdeauna foarte puțin.

Pentru aceea dl *Iuliu Maior*, price-

putul redactor al foii populare din Blaj, a adus un real serviciu retipărind în trei cărțicele tâlcul Apostolului, publicat de dsa pe rând în ziarul ce redactează. E bine să le aibă cetitorul la îndemână, într'un singur loc, cece se risipește cu anii în gazetă.

Dsa dă și cunoștințe folositoare în legătură cu viața apostolului, autor al scrisorii, se indică vremea și locul, împrejurările cari au cerut scrisoarea. Nu e un tâlc simplu ci o inbinare de tâlc și învățătură, așa că textul poate sluji chiar de predică pentru cititorul țaran, și de material de propovedanie pentru preot.

Cărțicele sunt de câte 6 și 15 lei (120 pg.) cu frumoasă copertă în culori, cu literă mare și citeață.

Atragem atențiunea asupra lor, meritând să fie răspândită în straturi cât mai largi. A.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Cronica muzicală.

Inceperea stagiunii muzicale 1928/29 la opera română din Cluj. — Orfeu și Euridice de Gluck. — Lakmé de Delibes.

Favorizat de soartă prin existența unei Opere permanente, putem vorbi de viața muzicală a Clujului; căci de fapt întreaga mișcare muzicală a orașului nostru se concentrează în reprezentațiile regulate ale Operei, care are posibilitatea să urmărească, independent de concursul publicului, scopul cultural ce și l-a propus.

Generozitatea statului de a menține acest așezământ de artă se ridică la o valoare culturală incomensurabilă: ne ferește de odiul uricios al aspectului unui oraș mare care nu simte nevoia unei vieți muzicale mai intense, dând la iveală, prin această desinteresare, un „manque” eclatant de adevărată cultură. E trist, dar e așa, Clujul n'are concerte (cea mai pură manifestație muzicală), fiindcă nu le sprijinește. Toate eforturile cari s'au făcut în 10 ani dela unire în această direcție s'au prăbușit, izbindu-se de zidul indiferenței marelui public. E o penibilă lipsă de sensibilitate ce-o mărturisește, cu seninătatea inconstienței, acest oraș. Prin aceasta se așează în rândul obscurelor orașe de provincie cari ignorează

numele lui Beethoven, cunoscând în schimb la perfecție toate stelele ecranului. Să raportăm despre spectacolele operei române, care și-a reluat activitatea sub cele mai fericite auspicii.

Deschiderea stagiunii s'a făcut la 4 Octomvrie cu „Orfeu și Euridice”, de Gluck, marele reformator al operei din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea. O muzică veche, dacă vrem s'o numim așa, dar o muzică din timpul când arta cântăreților italieni era la culmea gloriei. Pe atunci a cânta însemna a fi stăpân absolut pe toate dificultățile acestei arte subtile; a învinge greutăți tehnice cari astăzi nici nu se mai întrebuintează ca „prea grele”; a urmări frumuseța unui ton de dragul sunetului numai; a cânta, nu pentru a sublinia valoarea cuvântului ci pentru a scoate în evidență calitatea frazei muzicale. Deci o foarte dificilă probă pentru gradul de cunoștință a cântăreților noștri.

Subiectul pretinde numai trei roluri: Orfeu, Euridice și Amor, cor și balet. Conform tradiției, Orfeu a fost interpretat de o femeie: dna Lia Pop. Vocea dsale caldă, vibrândă, se adaptează splendid accentelor de durere, cu cari Orfeu deplânge moartea soției iubite. Suntem convinși că acest rol va deveni rolul de predilecție al dnei Lia Pop, căci îi dă din belșug posibilitatea să cânte cu adevărat, un fapt pe care opera modernă îl negliă tot mai mult. Euridice și Amor au fost încredințate unor tinere cântărețe cari și-au dat toată osteneala să pătrundă în puritatea acestui stil, care impune atât de multă artă, — dnele Dobraskaia și Soloviera. Corul care deține un rol important în această operă a fost foarte bine, ca de obicei. Dl Klee, maestrul de cor al operei, ne-a răsfățat atât de mult în această privință încât aproape nici nu ne mai surprinde amploarea și disciplina admirabilă a acestui auxiliar de primul rang. Ținem însă de datoria noastră a releva mereu această necontestată „glorie” a operei noastre.

Decorurile, baletul, frumoase și îngrijite. La pupitru cu exactitatea-i cunoscută d. Dulravsky.

Al doilea spectacol a fost opera Lakmé de Delibes.

O seară de deosebit interes fiindcă a adus în fața rampei generația tânără a artiștilor noștri și ne-a dat satisfacția să vedem progresele mari ce au realizat acești „copii ai institutului nostru” cum am dori să-i numim.

Dșoara Ana Rozsa în rolul titular a fost delicioasă, glasul dsale e un adevărat clopoțel de argint; cristalin și duios, bazat pe cunoștințe tehnice serioase, acest glas e din acelea care nu te obosesc ascultându-le. Celebra arie a clopoțelilor a fost cu adevărat punctul culminant al serei.

Dl Chicideanu a susținut rolul lui Gerold. Urmărim cu simpatie crescândă progresele acestei frumoase voci de tenor, care își menajează cu mult gust mediul mai puțin sonor, ca să te sur-

prindă cu acute splendide ce amintesc, în anumite momente, timbrul voci neuitatului Grozăvescu.

În rolurile mai mici foarte bine dl Ujeicu (preotul indian) dnii Jarotzky și Nicolau: dnele Albisy, Ducu și Soloviera. Montarea fastuoasă foarte sugestivă e opera dlui Bretan. La pupitru tânărul corepetitor Anton Ronai, marea promisiune a tinerei generații.

În numărul viitor vom vorbi despre Aida, Werther și Bârbierul de Sevilla.

ANA VOILEANU-NICOARĂ.

Cronica dramatică.

„Vlaicu-Vodă“, piesă istorică în 5 acte de Al. Davila — „Zile de sărbătoare“, comedie în 3 acte de Carlo Bertolazzi.

Însărcinarea ingrată de cronicar dramatic are darul de a supăra de-opotrivă și pe autori și pe interpreți atunci când datoria de conștiință îți impune, — dacă, bine înțeles, ai curajul, — de a spune adevărul fără reticențe și fără menajamente. Deaceia ne simțim datori dela început a fixa câteva principii care vor încadra cronicile noastre.

Românul nu e numai funcționar și poet, dar mai este și grandilocvent, îi place să spue vorbe mari și sonore cu cari se îmbată, crezând că prin rostirea unei formule sau vorbe radicale a și soluționat o situație, a stigmatizat un individ sau a deslegat o problemă. Potrivit acestui defect capital, artiștii, — autori și actori de-opotrivă, — irascibili ca fetele bătrâne, sar în sus când li se spun defectele sau când, Doamne ferește, te atingi de sacrul depozit de talent pe care l-au monopolizat. Și toți la un loc au hotărât în ultima instanță că o asemenea critică se numește „critică negativă“ și că ea este dăunătoare instituției și tinerei literaturi dramatice dela noi. Ca și cum spectatorii dornici de artă adevărată ar trebui neapărat să leșine de admirație pentru toate „Anuțele“ autohtone și să-și câptușească palmele pentru a aplauda din răspuțeri orice strămbătură boierească și răcnet de școală veche, servite ca artă dramatică.

În coloanele acestei reviste nu vom permite eflorescența societății de admirație mutuală și reciprocă, nu vom induce în eroare publicul prezentându-i prostiile autohtone sau străine drept capodopere ale literaturii mondiale, și nu vom cultiva prietenii cu artiștii pentru a gătui adevărul de teama unei supărări personale.

Vom căuta însă, în cronicile ce vom face, să justificăm toate afirmațiile și relatările noastre, fie în bine, fie în rău, atât despre

piese cât și despre interpreți, fiind convinși că prin această atitudine nu facem „critică negativă” ci *constructivă*.

Teatrul Național din Cluj și-a deschis stagiunea cu „*Vlaicu-Vodă*”, lucrarea dlui Al. Davila, o superioară dramă istorică în versuri, care de mult și-a fixat locul în primul rând al pieselor noastre istorice.

Persoanele caracterizate definitiv, trăesc, sunt verosimile și în gura lor, tiradele patriotice, — atunci când vin, — nu sunt false și forțate, ci decurg natural din conflictul de sentimente și situații, pe care autorul știe să le exploateze cu virtuozitate și talent. „*Vlaicu-Vodă*” este o vigoasă dramă al cărei conflict, — admirabil desfășurat, — izbucnește între tăcutul și în aparență docilul Voevod, care ținea la credința, datina și independența poporului său, și Doamna Clara, mama sa vitregă, care sub influența catolicismului luptă cu îndârjire și cu o voință de fier, să convertească pe orice cale Țara muntenească și s'o îngenuche la picioarele tronului apostolic din Roma.

Toate mașinațiunile Doamnei Clara, în fața căreia voevodul Vlaicu pare a se supune, sunt paralizate din umbră, până când, scăpat de grijile cari îl chinuesc, Vlaicu apare în toată măreția lui de voevod cu nemărginită dragoste de neam, datini și credință strămoșească.

Versul sonor și corect, într'o limbă românească de-o puritate neobișnuită și cu arhaisme întrebuițate cu o desăvârșită măiestrie, — pentru a-i da atmosfera necesară, — fac din „*Vlaicu-Vodă*” adevărate pagini de antologie, cari trebuiesc citate ori când, ca pildă, celor ce vreau să cunoască frumusețile limbei românești.

Dl Zaharia Bârsan care spune versurile impecabil are, în „*Vlaicu-Vodă*”, o creațiune superioară. Studiat c'o neobișnuită meticulozitate și conștiință artistică, lucruri cari l-au așezat de mult între artiștii dela Cluj ca singurul actor bun pentru teatru clasic, — ne-a redat într'un joc adecvat personalitatea voevodului șovăelnic, supus doamnei Clara la început, care, stăpân la urmă, apare într'o atitudine grandioasă și sguđuitoare. Vocea dlui Bârsan cu surprinzătoare resurse, se poate modula, dând întreaga građațiune a lirismului și-a eroismului totodată. Mască admirabilă, gest sobru, fața sensibilă și priviri elocvente, toate au fost puse la contribuție cu deosebit meșteșug, pentru a ne da cea mai desăvârșită creație a dsale.

Dna Oľimpia Bârsan, în rolul Doamnei Clara, ne-a mai dat odată dovada masivului talent de care dispune și care îi permite să facă mari creații în rolurile ce i se potrivesc atât de desăvârșit cum e rolul Doamnei Clara. Măreată și voluntară, superbă în disprețul pentru datină, hotărâtă, la cele mai cumplite și neașteptate lovituri, cu vocea sonoră, spunând versul cu meșteșug și na-

turaletă, riguros limitată în școala teatrului clasic, fără exagerări și declamări inutile, Doamna Olimpia Bârsan a făcut o creație amplă din rolul ce i s'a incredințat.

Restul ansamblului, — a luat parte la reprezentatie aproape întregul personal artistic, — în nota cerută, deși în unele locuri declamarea prea pronunțată și sfortarea evidentă izbeau cam disonant. N'am înțeles pentruce dl Neamțu a făcut din Mitropolit o figură... pădureață, care cu vocea cavernoasă de bas profund și gesturi lipsite de cucernicia cuvenită, nu ne-a putut convinge de loc.

O apariție plină de promisiuni: dna Viorica Vasilescu. În rolul tinerei domnițe ne-a dat voieșie, exuberanță, duiosie și sinceră durere, cu inexorabilele șovăeli ale începutului pe care nu le relevăm, deoarece nădăduim că rutina le va șterge. O așteptăm și în alte roluri.

Decorul foarte îngrijit și punerea în scenă frumoasă.

Zile de Sărbătoare, comedie în 3 acte de Carlo Bertolazzi. Prima premieră, dacă ni-e permis să întrebuițăm acest pleonasm, a fost ușoara, chiar foarte ușoara comedie sentimentală a lui Bertolazzi. Dacă teatrul național trebuie să țină seama că gustul majorității spectatorilor nu s'a ridicat până la acel înalt nivel, care să-i permită a înțelege, fără dificultăți, operele dramatice subtile și acel teatru de idei, neaccessibil decât unei reduse minorități, atunci comedia lui Bertolazzi își are rațiunea de existență și repertoriu.

Și suntem convinși că acesta e adevăratul motiv care a hotărât direcția să o accepte. Că, din acest punct de vedere nu s'a greșit, avem dovada primirei ce i s'a făcut de către public, care s'a distrat, a râs, a lăcrimat uneori și a plecat cu satisfacția că „totul se termină bine”.

A vorbi însă despre valoarea dramatică sau despre ideile ce conține, ni se pare riscat și inoportun. O piesă cu factură veche, cu personajii factice, cu tratare stângace și cu desnodământ infantil. Dar ce să fac dacă așa-i place publicului?! Cel care scrie aceste rânduri își amintește că în stagiunile trecute a auzit profesori universitari entuziasmați de bufoneriile copilărești ale străvechiului Bisson. Și evident că având asemenea public, piesele grele cari cer să-ți pui la contribuție și judecata, se pot servi rar și învelite mult în comedii ușoare sau melodramele lacrimogene accesibile tuturor.

Subiectul comediei lui Bertolazzi ar părea banal, pentrucă e tratat banal. Dar, G. Bernard Schaw, din același subiect a scos o capodeoperă în „Profesiunea doamnei Warens”.

Doamna Amalia Verandi trăește ilegal și pe rând cu mai mulți bărbați pentru a-și întreține fata, Elda, într'un pension ales, dorind să-i dea o educație îngrijită. Fata nu cunoaște mijloacele

de existență ale mamei sale, care, sistematic se ferește de ea și n'o scoate din internat. Odată însă pleacă din pension și vine la mamă-sa, care trăia cu Vincenzo Bergonzoli, burghez bogat, naiv, simplu și brutal. Aici află, în sfârșit, cum trăește mama ei, și revoltată o constrânge să plece pentru a începe o viață nouă și cinstită. Dar Vincenzo găsește o mare asemănare între Elda și fiica lui moartă, o iubește și vrea s'o țină la el. Nu înțelege pentruce vreau să-l părăsească amândouă, până când Manlio, îndrăgostit de Elda, îl lămurește că fata nu rămâne din pricina ilegalității în care trăește mamă-sa. Vincenzo se hotărește să intre în legalitate și cortina cade la ultimul act cu proiectarea în viitor a celor două căsătorii.

Simplu, scurt și banal; nu pentrucă subiectul n'ar permite o analiză subtilă și frumoasă, dar pentrucă autorul tratează subiectul potrivit școalei vechi și mai ales pentrucă persoanele sunt numai estomate.

Piesa are 24 de persoane, toate moarte. Dintre ele 3—4 trăesc prin efectul și talentul interpreților. În primul loc dl Mișu Ștefănescu din Vincenzo Bergonzoli a făcut o foarte bună creație. Cu o mască excelentă, cu un joc natural și variat dsa a trecut întreaga gamă a sentimentelor ce-l frământă pe acest burghez simplu. Tristețe, beție, duioșie, bunătate, brutalitate și revoltă, gradate cu meșteșug și subliniate cu un gest, c'o atitudine, c'o nuanțare artistică, l-a făcut pe dl Ștefănescu să ne poarte dela răs la melancolie cu ușurința ce n'o au decât artiștii de rasă.

Dna Jana Popovici-Voina, — revenită după doi ani la teatrul din Cluj, primită cu entuziasm de public, — ne-a dat o tată volubilă și exuberantă cu același răs sănătos și tineresc, trecând cu ușurință dela glumă la duioșie.

Dl Iosif Vancin ne-a dat tipul unui nobil degenerat și pfostanac, dovedind încă odată talentul său necontestat pentru roluri de comedie bufă.

Restul interpreților șterși cu desăvârșire, nu din pricina lor, ci a neverosimilității persoanelor. Ținem totuși să spunem că pe dl Mateescu nu-l prind rolurile bufie oricât de mult s'ar împiedeca și oricât și-ar ascuți vocea; iar dnei Antonescu, care are calități scenice, siluetă și voce frumoasă trebuie să-i spunem că dnele din elită, — chiar acum 100 de ani, — nu-și bolovăniau ochii, nici nu stropseau gesturile și figura pentru a dovedi că fac parte din highe-life.

Decorurile îngrijite și cu gust artistic.

VLADIMIR NICOARĂ.

Teatrul de Vest.

De abia înjghebat, cu mari sacrificii, cu multă dragoste și multă energie, înjghebat cu entuziasm, fără planuri de câștig bănesc, pentru promovarea culturii în părțile, unde este mai de lipsă să avem suflete și inimi, cari să simtă românește și să fie pătrunse de sentimente naționale, încep „hienele“ să-i sape groapa. Am citit recenzii „pro“ și „contra“. Așa e și bine, să fie și laudat și încurajat, dar totodată să li se arate conducătorilor acestui început de manifestare artistică, și eventualele greșeli și eventualele „mancuri“, în organizarea acestei întreprinderi.

Aceste greșeli, mancuri și cusururi să li-se arate însă în mod binevoitor, cu gândul de-a contribui la îmbunătățire, iar nicidecum, cu gândul de a distruge dela început o înjghebare serioasă, căci persoanele, cari au inițiat acest teatru de Vest sunt o garanție, că s'a făcut tot ce a fost posibil pentru ca să fie un „început“ serios. Conducătorii acestui teatru, dnii Aurel P. Bănuț și Ștefan Mărcuș, sunt oameni cu pregătiri speciale, cunoscători buni ai publicului nostru, oameni cu experiență în materie de organizare a manifestațiilor artistice, doi artiști, cari își dau bine seama de greutatea unui astfel de început, în sfârșit două elemente, cari și-au pus tot sufletul, tot talentul și toate cunoștințele lor, în slujba acestei întreprinderi, conduși numai și numai de dragostea artei și de sentimentul de a ajuta la promovarea culturii neamului nostru prin teatru.

Bârfitorii să țină seama de un lucru! Nu avem în țara noastră artiști dramatici așa de mulți, încât să putem alege numai elemente bune. Care artist bun își lasă angajamentul bun și sigur la un Teatru Național de stat, cu fond de pensiuine, pentru un angajament nesigur și fără anumite fonduri? La astfel de întreprinderi se angajează — întotdeauna — numai elemente tinere, de multeori talente bune, dar necunoscute în alte teatre, și dornice de a-și întinde aripile spre a-și încerca norocul lor în astfel de începuturi teatrale. Câte exemple avem în istoria artei dramatice, că astfel de talente nerecunoscute au devenit, jucând pe cele mai neînsemnate scene din provincie — corifeii teatrelor din capitale, ba au ajuns să fie recunoscuți și sărbătoriți de lumea întreagă!

Publicul, pe seama căruia s'a creat acest teatru, este singurul factor, care are puțința și și datoria, de azi înainte, de-a înlătura eventualele lipsuri, semnalate de critici: să-l sprijinească cu toată sinceritatea! Sprijinind începutul modest, veți contribui la desăvârșirea complectă a acestui început, care poate să devie fala și străjerul cel mai treaz al limbii, al obiceiurilor și al sentimentelor naționale dela granița dinspre dușmanii acestora. Iar voi, conducători și avantgardă ai Teatrului de Vest din viitor, nu descurațați, ci mergeți înainte pe drumul pornit, având deviza: „tot începutul e greu“!

NICOLAE BĂILĂ.

Reviste.

Gândirea Nr. 8—9. Ultimul număr dublu, pe August-Septembrie, al revistei care ne-a obșnuit cu o frumoasă înfățișare artistică și cu o impecabilă execuție grafică, aduce material cultural și literar, precum și informație variată și bogată. Dl. N. Crainic într'un prim articol și trei tineri publiciști, într'un manifest al „Crinului alb”, militează pentru *spiritualitate* în concepția de viață, — problemă pe care o agită destul de des, câțiva publiciști, din noua generație. Pentru unii problema s'a pus de mult, — ca pentru dl. N. Crainic, de-o pildă, care a sesizat-o încă prin 1912, când scria: „Noi așteptăm un semn, o mișcare, o deșteptare, un început *de viață intelectuală religioasă*. Ne trebuie om pregătit și cutezător care, însușindu-și libertatea cugetării creștine, ridicat de-asupra banalităților omorâtoare, să tae drum nou, să ne smulgă pe toți din inerția rutinei seculare, și să producă astfel, nu inovații critice, nu știrbiri în fixitatea dogmelor noastre, dar un curent sănătos, intens și limpede de viață intelectuală religioasă”.

Dl. N. Crainic apără nizuințele intelectuale religioase ale unei bune părți din publiciștii grupați la „Gândirea” de invinuirea adusă de câțiva critici români, că întreg curentul e de import, de imitație, în deosebi sub influența lui Rainer Maria Rilke.

Asupra importanței nizuințelor spre o nouă concepție de viață a tinerei generații ne-am oprit în primul articol al numărului de față. Din articolul dlui Crainic reținem rectificarea definiției tinerei generații: „nu e o generație cronologică, ci o elită întemeiată pe afinități spirituale: o contemporanitate, nu de vârstă, ci de spirit, în sens splenglerian”.

E singura definiție justă, — cum am arătat și noi într'unul din numerele tre-

cute, — a oricărei „generații noi”. Totdeauna în aceste se vor afla precursori din generația premergătoare ca timp, după cum termenul de „nou” nu e nici odată caracteristica tuturor celor ce fac cronologicește parte dintr'o generație nouă. Între materialisții trecutului am avut reprezentanți ai spiritualității; între spiritualisții cari se anunță, — vom avea destui... materialisți.

Lucian Blaga publică trei poezii de-o subtilă meditație: „Biografie”, „Asfințit” și „Înceere la o carte”. O reproducem pe cea din urmă care cuprinde o întrebare care face cinstă gândirii și simțirii românești:

Frate, o boala invinsă ți se pare orice carte.
Dar ce-l ce ți-a vorbit e în pământ.
E în apă. E în vânt.
Sau mai departe.
Cu foaia aceea închid porțile și trag cheile,
Sunt undeva jos, sau undeva sus.
Tu stânge-ți luminarea și 'ntreabă-te:
Taina trăită unde s'a dus?

Ți-a mai rămas în urechi vre-un cuvânt?
Dela basmul sângelui spus
Întoarce-ți sufletul către părete
Și lacrima către apus.

De unde venim și unde mergem, sunt întrebări pe cari și le pun toți gânditorii. Dar întrebarea: ce se alege din *însăși viața trăită*, „taina trăită unde s'a dus?” e rară, neliniștește pe prea pușini în lume. Celui ce scrie aici i-a răsărit această întrebare contemplând rămășițele arhitectonice și sculpturale ale Romei vechi: dovezile culturii și civilizației antice, pulberea lor, e aici; dar unde e, ce s'a ales de însăși energia de viață care le-a creiat, care era atunci o realitate și încă dintre cele neperitoare?

Dl. *C. Petrescu* ne dă o nuelă de stranie inspirație, lucrată îndelung. Impresionantă descrierea lui *Adrian Maniu* din poezia „Măgura cea mare”. Un articol de O. W. Cisek asupra picturului

Luchian, cu reproduceri din opera căruia e ilustrat volumul.

Din „Cântecul de rob” a lui Ion Marin Sadoveanu am reținut prima strofă care nu e numai ușor înțeleasă, ci caldă, avântată, plină de adevăr:

Eu sunt tot cald — cald ești și tu, bătut de soare;
Eu am ochi vii — tu ai un ochiu în orice floare;
Eu am dor lung și intristări,
Tu ai pierdutele cărări.
Și berzele de tine țin
Deși vorbesc din gol senin...

Dar celelalte două strofe sunt voluptuoase.

În „Apologia virilității” Mircea Eliade o ia, adeseori, razna pe cărări pe cari de-ocamdată numai cutezanța dsale știe umbla. E mare dorința acestui tânăr de-a uimi, de-a se speria de sine însuși. „Sânge roșu și greu, pe care buzele l-ar sorbi ca pe vinul scurs între sâni de diavoliță”. „Slavă-sex în care s'a plămădit stâncă și ochiuri de cer (!) Slavă chipului viril, slavă sfintei urâtenii, slavă oaselor ce sfarmă obraji și strâng buzele”.

Ba nu zău, boeri dumneavoastră (tineri era să spunem) unde mergem? Mai bine privim cu V. Ciocăltău cum

Curge ploaia de trei zile în șiraguri
Vin și vîoae mari cotețele să-mi fure,
Buimăcită mahalaua șade 'n praguri
Face cruci și roagă cerul să se 'ndure.

Hărăbăele desprînse din șurupuri
Bat în zidurile străzii ca în maluri...

Un articol de apreciere a dlui Bucuța asupra „Școalei dela Văleni”, o dare de seamă asupra prozei lui Bucuța de E. Călinescu. Se stăruie și asupra... „Cântecelor de leagăn” relevate și de noi cu ani în urmă. Și azi versurile dlui Bucuța le aflăm superioare prozei sale, care e prea mult meșteșugită.

Mai notăm cronica mărunță, scrisă de Crainic și Bucuța.

Lamură Nr. 7—8. Aduce un articol de apreciere a maestrului G. Enescu, altul asupra lui Tudor Pamfilie, scris de

Ap. Culea; reproduce aprecierile presei în legătură cu inițiativa fundației Regele Mihai, prin directorul ei G. D. Mugur, „Ziua Cărții”, — zi în care la București cercetașii au vândut pe stradă cărți românești, — o încercare în rezolvirea fundamentalei probleme culturale a desfacerii cărții.

Viața românească Nr. 7—8 (Iulie-August). Număr apărut la mijlocul lui Octombrie, și dublu fiind, avea în dimensiunile unui număr obișnuit de mai de mult. Semn și acesta de greutatea cu care trebuie să se lupte azi chiar o revistă fruntașe ca „Viața românească”. Numărul se deschide cu un articol a lui M. Sadoveanu asupra „Vânătorii, acum o sută de ani, în Moldova”. Cercetarea asupra unui subiect seducător pentru autor, e făcută după memoriile principelui Nicolae Șuțu, apărute la Viena, în franțuzește, la 1859, cuprinzând date politice și sociale interesante. Dl Sadoveanu s'a oprit la paginile răslețe ale volumului în care e vorba de felul cum se făceau vânătorile pe aceea vreme în Moldova.

Dl Dan A. Bădărău publică un studiu „Viitor și Trecut” în care încearcă unele caracterizări ale omului în legătură cu aceste sacre noțiuni.

„Omul, în fondul fondului”, scrie dsa „nu are decât un țel: acela de a supraviețui și toate acțiunile sale, ori cari ar fi, descopăr acest țel. Bucuriile sale sunt tot atâtea triumfuri împotriva morții care amenință; durerile și neplăcerile sunt înfrângerile voinții sale de a se conserva. Toate se reduc la același numitor: voința de a trăi”.

Dar un lucru este țelul de a „supraviețui” și altul acela „de a trăi”. Dl Bădărău are dreptate când spune că, la om toate se reduc la viața de a trăi, dar nu la aceea de a supraviețui. A supraviețui înseamnă a trăi și după

moarte, prin valorile create de tine. Dar conștiința aceasta o au puțini. Însăși continuitatea vieții, prin procreare, este datorită unui instinct care n'are nimic de-aface cu conștiința continuării tale în urmași.

În „ce este cultura” dl I. D. Gachianu încearcă o definiție a culturii, despre care toți vorbim, dar care până azi nu are nici o definiție precisă, clară, universal admisă. După dsa „cultura este aceea activitate pe care o desfășurăm nu ca oameni puri și simpli, ci ca membri ai unui grup social”. Actul cultural presupune 1. un anumit actor, un om lucrând călăuzit în conduita sa de 2. anumite reguli de purtare, gândire și simțire prealabile elaborate de societatea în care trăește.

Mai însemnăm din sumar: *Leon Tolstoi ca tip psihologic* de N. Popovschi, „Misticism și spirit critic” de G. George, *Definiția omului* de M. Ralea, cronici etc.

Față de nizuințele câtorva tineri din noua generație, de care ne ocupăm într'alt loc al revistei, „V. Rom.” e și acum pentru spiritul critic și nu crede în originalitatea și sinceritatea misticismului tinerilor. Întreg articolul „Misticism și spirit critic” se ocupă de această problemă, iar la miscellanea se mai aruncă alte săgeți împotriva inovatorilor. Iată ce cetim în notița „Voltairianism”:

„O nouă definiție a intrat în vocabularul, și așa foarte copios, al injurăturilor. Când voești să țintuești pe cineva de stâlpul infamiei îl tratezi de voltairianism.

Aceasta, în limbajul tinerilor mistici, care voesc să repare criza morală a Țării prin inocularea forțată a misticismului, însemnă, pur și simplu, un om fără de lege și fără de onoare”.

Ramuri Nr. 8—9. Aduce un articol al dlui R. Dragnea „Schimbări”, în care se constată că azi scriitorii nu se mai formează, nici nu sunt lansați de dife-

ritele școli și cenacluri literare; ei sunt caracterizați de voia comună: refuzul aderenței la ideologie.

Radu Gyr publică poezia „Pasere măiastră”, dl Romul Demetrescu studiul „Filozofia istoriei lui Kant”, Cezar Petrescu un fragment din romanul său „Întunecare”.

Cronica, informația mai redusă decât în alți numeri. Revista apare în bune condiții tehnice. Numărul aduce pe copertă un portret al lui Iosif. Despre duosul poet are câteva amintiri dl C. S. Făgețet.

Ca organ al „Oficiului național de educație fizică” apare în al VI-lea an, lunar, revista „Educația fizică”.

În sumar întâlnim mai mult nume streine, articole traduse, lucru de înțeles, dat fiind că pe acest teren avem mult de învățat dela alte popoare, cari au apreciat din bună vreme importanța educației fizice.

Revista face un bun serviciu celor înregimentați în diferite reuniuni cari cultivă educația fizică, dându-le îndrumările necesare, ținându-i la curent cu ceea ce se lucrează în alte țări pe acest teren, ca și asupra începuturilor modeste din România. Dar cuprinsul ei deșteaptă interes și în cetitorul laic în educația fizică.

Îndrumările revistei pot fi în deosebi folositoare sportiștilor atât de numeroși azi, și cari n'au nici o educație, o instrucție deosebită, ci se avântă fiecare cum îl taie capul, adeseori primejduindu-și sănătatea pe care sportul are menirea să o întărească.

„Oficiul național de educație fizică” are importanta menire de a așeza pe temeiuri științifice, pe rezultate folositoare, verificate de mult la alții, educația fizică și principiile acestei educații e bine să fie cunoscute în cercuri cât mai largi.

— Adunate de H. P.-P. —

La tema: prăbușirea Austro-Ungariei. Dintr'o recenzie a colecției de *scrisori* (1914—1918), a *contelui Ștefan Tisza* (vol. I. în trad. germană, editat și introdus de Oskar Wertheimer). Recenzia a apărut în rev. „*Europäische Gespräche*“, pe Septembrie 1928, (Nr. 9 a. VI.)

„Editorul, un admirator al lui Tisza, observă singur în prefață, că scrisorile acestea nu dau nici o explicație asupra mult discutatei întrebări, cum de a fost cu puțință să-și schimbe părerea Tisza între 8 și 14 Iulie 1914 și să ajungă dintr'un contrar al politicei lui Berchtold împotriva Serbiei, într'unul, care e și el responsabil la pasul acesta. Wertheimer vede pe Tisza ca înșelat și împarte vina între Berchtold și Tschirschky: informațiile lor false, cel puțin exagerate, despre o pretensiune poruncitoare a guvernului german să-l fi făcut pe Tisza să își schimbe părerea; Berchtold ar fi mai vinovat în privința aceasta; datul critic să fi fost 12 Iulie. Într'aceea lipsesc, cum am spus, dovezi imediate, despre aceasta și astfel rămâne ca rezultat impresia, că Tisza s'a înșelat sau a lăsat să fie înșelat în problema aceasta hotărîtoare, și anume chiar în ceea ce privește politica Germaniei, care-l importa mai cu seamă, după părerea generală — poate mai mult decât politica Austriei. Nici în epoca războiului nu arată scrisorile pe Tisza ca pe stăpânul necondiționat al situației: făcea în totdeauna politică cu termin scurt (Politik auf kurze Sicht): El e acela care, în parte, cu Conrad împreună *voia să amâne cu orice preț, concesiile, mai întâi României, apoi ale Italiei, mai pe urmă iarăș ale României, deoarece o întoarcere favorabilă a situației războiului ar fi fost în stare să descarce dubla monarhie în scurtă vreme de orice concesie juridică. Jocul acesta hazardat a fost urmat, până ce a fost prea târziu. Toate acestea se întâmplă în mijlocul unor, în parte, foarte aspre reproșuri contra Germaniei (d. e. „atacul brutal, fără cruțare, asupra Franței și Rusiei“, pg. 48, în 10 August 1914, mai mult nu stă nici în articolul responsabilității, al tratatului din Versailles!), în întorsături de frază privitor la politica de prestigiu... și într'o continuă, tot mai înrăutățită nerecunoaștere a stării faptice, care vede pesimismul conducerii germane ca o slăbiciune sau ca o reavoință — împotriva „intrigilor“ lui Bülow era Tisza deosebit deaspru! — până ce vine mai apoi schimbarea și, deodată, peste noapte, trebuie se fie ținute deolaltă, cu orice preț, Italia și România“.*

*
*

Istoricul austriac-german *Dr. Richard de Kralik* (autorul unei „Istorie a Austriei“ și a unei „Istorie generale a epocii mai nouă“) analizează, în rev. „*Schönere Zukunft*“ (viitor mai bun)

din Viena (29 Iulie 1928 *), politica lui Bismark, arătând machia-velismul acestuia, insistând asupra falsificării, a truncherii telegramei dela Ems, și ajunge la rezultatul :

„Războiul mondial și sfârșitul său, zdrobirea Austriei, retragerea poporului german la jumătate influința primordială politică și culturală, ar trebui să arate, unde duce, la urma-urmelor, o *politică machiavelică*“.

Au vrut guvernele maghiare să maghiarizeze pe slovaci? Senatorul, șef-redactorul ziarului „Matin“ din Paris, reprezentantul Franței la Soc. Naț., dl *Henry (Enric) de Jovenel*, scrie în rev. „Les Annales“ (15-X-928), un elogios articol la adresa Cehoslovaciei, din prilejul deceniului prim de existență al noului stat. Iată trei pasagi caracteristice :

„Cei trei bărbați de Stat (Masaryk, Beneș, Ștefanik) și-au luat revanșa asupra Austriei, pentru lupta dela Muntele Alb, revanșa așteptată de Cehi încă din 1620, asupra maghiarilor revanșa *slovacilor, aserviți maghiarilor, din 1025*“.

... „E adevărat că a trebuit la opera aceasta (de eliberare) concursul *marei* (formidabilei) *nerozii* (gugumăni) *politice*, pe care au comis-o, într'o beție de prestigiu: împăratul (Fr. Iosif), guvernul, statul-major austriac“.

... „Cine vrea să măsoare tot ceea ce îndemânarea și stângăcia politică pot aduce, ca consecințe, trebuie să se gândească întotdeauna la două exemple, pe cari, spre edificarea noastră a tuturor, ni le-au adus Cehoslovacia renăscută din cenușa ei și Austro-Ungaria, prăbușită sub imperalismul ei“.

O scrie reprezentantul Franței la Soc. Naț., cel pe care e vorba să-l premieze de astădată cu premiul Nobel...

*

Ascultați **Apelul seritorilor** celor mai de seamă, *cehi*, cari au dat, în a. 1917, o memorabilă declarație, cunoscută în istoria revoluției cehoslovace sub numele de „declarația din Mai“, al scriitorilor *Iirásek*, *Stašek*, *Victor Dyck*, *Iaroslav Kvapil* și *I. S. Machar*. Apelul a fost publicat în *preajma serbătorilor Paștilor* (1928) :

„În a zecea primăvară a libertății cehe, care a fost răscumpărată cu sângele a mii și pe prețul iubirii a milioane de oameni, ne atrage atenția din nou Crucea Roșie, șa să cântărim sub simbolul crucii, sub care după credința dreptcredincioasă a invins iubirea față

de om, întrebările ce ni se pun : despre noi, despre ziua de astăzi și despre viitor. În ceasul amiezii zilei în care răsună de nou clopotele ce amuțiseră, ca să introducă serbarea Invierii, să ne aplecăm, în tăcere, în fața amintirii acelora, cari au trebuit să plece pentru ca să rămână națiunea, și vrem să ne gândim dacă am fost vrednici de amin-tirea lor și dacă suntem și astăzi vrednici de ea. Vrem să ne unim într'o pace comună, *promițând* că *vrem* să fim vrednici de ea. Scriitorii cehi din rândurile acelora, cari au încercat pe timpul ororilor celor mai mari de războiu să scuture din amorțea, cu cuvintele lor,

*) Citez după escerptele publicate în rev. „Die Auslese“, Sept. 1928.

din descurajarea cehă și să trezească inimile inspăimântate, salută într'a zecea primăvară a independenței cehi Crucea Roșie și trimite întregii națiuni solia: „*Jubiți-vă întreolaltă!*” (După „Prager Presse”, 7 IV. 1928.)

Jubileul de 50 de ani al unei societăți engleze de folklor. — *Noi ce facem?* — În Septemvrie 1928 și-a serbat „*Folklor Society*” din Londra 50 de ani de existență. La congresul acesta au luat parte societățile savante și de folklor din cea mai mare parte a țărilor europene și a Statelor Unite ale Americii — scrie „*Le Temps*” (30 Sept.), de unde luăm notițele ce urmează.

Câtă vreme *Perrault* în Franța și frații *Grimm* în Germania sunt considerați drept precursori ai mișcării de folklor, în Anglia încă din secolul al XVI-lea erau învățații cu interes pentru tradițiile populare și unii „anticari” ai sec. XVIII-lea și al XIX-lea făceau anchete de folklor în Anglia, W.-I. Thoms a propus cuvântul de „folklor” pentru întâia oară, în rev. „*The Atheneum*”, din 22 Aug. 1846.

În 1878 s'a fondat „*Folklor Society*”; cea dintâi societate folkloristică pe lume (câtă vreme soc. „*El Folklore Andalus*” s'a înființat în 1883, soc. franceză „*Société des traditions populaires*” în 1885, „*l'American Folklore Society*” în 1883, soc. germană „*Verein für Volkskunde*” în 1890.)

Societatea britanică este prima societate, care s'a ocupat cu folklorul indigen și strein (cu specialiști de prima ordine, între cari și marele Gladstone) — are și în ziua de astăzi urmași vrednici, ca pe *Iames Frazer*, cunoscut pretutindeni, în lumea savanților.

La congresul recent au fost nenumărate comunicările privitoare la „urșul teren comun al folklorului și al istoriei religiilor”. (Franța a fost repre-

zentată printr'o delegație a soc. Ernest Renan”, o societate, care se ocupă cu istoria religiunilor.)

Când a fost vorba despre metodele de folklor a preconizat o *organizație internațională de cercetări folkloristice* un domn, drul Boehm.

Cu proiecțiuni luminoase a arătat o engleză o populație nomadă dela frontiera albaneză-grecă, „cea mai inapoiată (populație) a Europei, afară de „*Rusia*”. Conservatorul muzeului etnografic din Brno, dl Pospíšil, a arătat, invărtind cu mâna proprie manivela cinematografului, filme cu dansuri populare din regiunile slave și basce. Societatea de dansuri populare engleze a arătat dansuri caracteristice, pe cari vrea să le salveze.

Congresul. — jubileu — a reușit cât se poate de bine.

Scriind acestea ne gândim la recensia din numărul trecut al revistei noastre (relativ la apelul dlui bibliotecar dr I. Mușlea.)

Știm că în 1907 se proiecta o „*Societate a folkloriștilor români*” (v. rev. „*Șezătoarea*”, No. 5/6, a. X, 1907.) Președinți de onoare fuseseră aleși: Spiru C. Haret (†), Barbu Delavrancea (†), Iuliu Zanne. Președinte activ: dl *Artur Gorovei*. Secretar: dl Șt. St. Tușescu. Membri fondatori erau prevăzuți următorii: preot Teodor Bălășel, din Ștefănești (Vâlcea); Șt. T. Kirileanu, din Broșteni, (Suceava); Mihai Lupescu (†), din Zorleni (Tutova); N. Mateescu, din Diocheți (Putna); Tudor Pamfile (†); C. Rădulescu-Codin, din Priboeni (Muscel); I. Teodorescu, din Broșteni (Suceava); Șt. St. Tușescu, din Catane (Dolj); A. Vasiliu, din Tătăruși (Suceava.)

În „*Șezătoarea*” s'a publicat și un proiect de statute, în care se spunea că ținta societății e: „A strânge comorile populare: cântece, descântece, povești, basme, ghicitori, dicționarë-limbistice,

provinciale, ș. a. și a le da la lumină în rev. „Șezătoarea” sau în biblioteca ce va scoate, când mijloacele vor fi priincioase”.

Nu știm ce s'a ales de acest proiect, credem însă că mijloacele acum sunt priincioase și că s'ar putea înjgheba o astfel de societate, cu un comitet recrutat din toate provinciile României întregite.

Ce va să zică democrația? Definiția lui Clemenceau. Puneți întrebarea aceasta la 100 de inși. Câte păreri diametral opuse veți auzi!

Sociologul *Gustave Le Bon*, scrie în cronica sa: „Erorile de psihologie politică și consecințele lor”, rev. „*Les Annales*”, (15-X-1928): „Nu este prea ușor de a preciza cu exactitate cari idei trezesc în spiritul uman termenul *democrației*”. De aceea s'a adresat odinioară dlui Clemenceau, întrebându-l asupra „sensului adânc al acestui cuvânt”. Bărbatul de stat francez i-a dat definiția următoare, după ce și-a bătut mult capul: „*Creșterea partidelor inteligenții de sus, filtrate prin creșterea inteligenții de jos, pentru ca să se revină la punctul lor de plecare, în direcții generale, acceptabile și practicabile pentru ansamblul (întregul) națiunii*”.

Întrebat de nou, în 1928, dacă mai ține la formula aceasta, a răspuns cel retras din vârtejul politic, că ar scrie aceeași scrisoare, cu aceeași definiție și acum.

Dela congresul întâi de artă populară, ținut în Praga, în Octomvrie 1928, sub auspiciile Societății Națiunilor, avem informațiile cele mai satisfăcătoare.

Rev. „*L'Europe centrale*” (13-X-928) scrie — între altele — următoarele: „S'au întrunit din prilejul acesta 300 de specialiști în arta populară, în capitala cehoslovacă, atât de bogată în monumente din vremuri vechi și care oferea un cadru atât de potrivit la o manifestație destinată să adune imaginile cele mai plăcute și cele mai complete ale invenției populare a secolilor trecuți. Delegația japoneză sta cot la cot cu reprezentanții

Germaniei, artiștii soc. (engleze) English folk dance society lăsa să se succedea demonstrațiile ei pantomimelor sacre ale javanezilor, deoarece congresul a ținut să nu rămână numai teoretic ci să alătore învățământului savanților conferențieri demonstrația colorată și vioaie, pe care o constituie costumele, dansurile, proiecțiunile luminoase și executările muzicale.

„Rezultatul comunicărilor și confrontarea lucrărilor diferitelor secții ale congresului au permis să se descopere o unitate neprevăzută între producțiile spontane ale unor popoare din cele mai îndepărtate (unele de altele); se regălesc motive identice într'o broderie scandinavă și într'un șal sicilian, după cum este o inrudire între o melodie cântată de țărani români și în refrenul de folklor din Castilia. Fără ca autorii lor să se fi gândit, manifestația dela Praga a dat o înaltă și clară lecție de înțelegere și de fraternitate între popoare, și e permis să se tragă concluzii internaționale la aceste eforturi atât de autentice naționale.

„Dar cari sunt cele mai bune mijloace de a împiedeca ca să piară aceste frumuseți de artă populară, odinioară atât de vânjoase, astăzi amenințate cu moartea din partea invaziei produselor manufacturate? Cum să păstrezi sub forma actuală cecece mai există, fără a da prilej, cu toate acestea, la o supraviețuire artificială? Acestea sunt câteva din chestiunile, pe cari le-a discutat congresul din Praga. Ele sunt deosebit de interesant ca să fie tratate în Cehoslovacia, țară, în care artele populare, rămasă în viață și totdeauna în legături strânse — conștient sau nu — cu arta modernă, sunt de multă vreme obiectul unor studii aprofundate”.

Gustave Le Bon despre războiu și pace. Scriind despre „Erorile de psihologie politică și consecințele lor”, sociologul francez *Gustave Le Bon* (rev.

„Les Annales“ 15-X-928) trage următoarele învățăminte din ținuta social-democraților din Franța și Germania în decursul războiului:

„Veritabilul rezon psihologic al acestei conduite (abandonarea punctului de vedere, că nu vor lupta pentru patria lor în caz de războiu), atât de contrară (conduită) angajamentelor luate, a fost, că o credință politică, chiar foarte puternică, este un mobil de acțiune grozav (imens) de inferior față de irezistibila influință a sufletului ancestral. Această forță inconștientă, dar suverană, intervine întotdeauna în circumstanțele grave, când existența unei rase este amenințată.

„Tocmai acest suflet ancestral al este acela, care face întotdeauna himerice teoriile internaționaliste. În congresele internaționale se înțeleg câteodată cei în viață, dar escorta morților, cari îi înconjoară, creiază în curând desacordurile ce se observă.

„Internaționalismul, creat de rațiune, va fi întotdeauna neputincios ca să lupte împotriva naționalismului izvorit din sentimente ancestrale, asupra cărora rațiunea nu are influență.

„Revoluționarii socialiști își continuă campania, dar uită întotdeauna — tot ca și reprezentanții Soc. Națiunilor — că singurele argumente serioase de invocat în favoarea desarmării mentale — desarmarea materială fiind imposibilă — sunt următoarele: 1. *Războaiele moderne ruinează atât pe învingător, cât și pe învins;* 2. *În starea actuală de interdependență economică a lumii un oarecare războiu local ar ajunge — fatal — un războiu mondial“.*

Doșoara Elena Văcărescu despre Baudelaire. În revista „Conferența“ (20. IX. 1928) din Paris, unde se tipăresc în întregime minunate conferențe, ținute la „Universitatea Analelor“, din partea elitei intelectualilor din Franța, apare acum conferența ținută de dș. E. V. în 25 Noemvrie, a. tr. De astă dată a vorbit conferențiară română despre poetul *Carol Baudelaire*, care a avut un rol mare în lirica modernă, nu numai la francezi, și care a fost tradus, în parte, și la noi.

Dș. E. V. descrie viața dureroasă, desordonată a cântărețului „*Florilor răului*“, și atribuie în mare parte atavismului starea bolnavă a poetului. „Un

copil delicat, născut dintr'o mamă tânără și un tată în vârstă“, începe conferența, ca să accentueze mai apoi antiteza atât de reușită a lui Leconte de Lisle „cum îi merge menajului dtale?“, (când Baudelaire l-a întrebat pe acesta, ironic, odată: „cum îi merge *menageriei* dtale?“) cu gândul la animalele, pe cari le descria de Lisle. (B. trăia o viață imposibilă cu o mulată, Ileana Duval.)

Insomniile lui B., suferințele lui sunt descrise cu compătimitate de dș. E. V.

„Nu trebuia să plătească scump și înainte Baudelaire onoarea de a fi fost, la o răspântie a accentului și a gândirii poetice, legat de stâlpu care arată drumul de urmat în viitor și de a fi trebuit să sufere acolo flagelările trecătorilor?“

Amintim aici că doșoara E. V. și-a adunat într'un volum o serie de conferențe, ținute în franțuzește și că lectura lor este folositoare pentru aceia cari vreau să cunoască verva, eleganța și adâncimea gândirii dș. E. V., adevărată ambasadore culturală a României în Franța cea mult iubită. P.

Electoralia în America. Cum se... gratifică în America de Nord candidații electorali și cum își prezintă propașandistii pe potrivnicii lor? Va să zică: nu e numai la noi așa!

Cetim în ziarul românesc din Cleveland, Ohio: „America“ (28 Sept. 928), în preajma alegerii președintelui Statelor Unite Americane, următoarele mostre de discreditare a candidatului democraților, guvernorul Smith, actualul guvernor al statului New-York, mostre spicuite din ziarele engleze-americe:

„Guvernorul Smith este un bețiv cronic și adesea a fost văzut beat în public.

„El face sindrofii noaptea în edificiul capitalei (State House) și a ales femeii în funcțiile statului, așa ca ele să participe noaptea la aceste petreceri-orgii. „Secretara guvernorului este o negresă.

„Există o fotografie (instantaneu) în care guvernorul Smith se vede dansând cu o negresă.

„Dacă guv. Smith va fi ales, el are să aducă pe Papa în America pe bordul unui vas de războiu, instalându-l într'o fortăreață la Georgstown, în care se vor monta tunuri mari de artilerie, ca să predomine capitala țării, orașul Washington“.

„Asociațiunea pentru literatura română și cultura poporului român, Astra“.

Nr. 3063/1928.

Sibiiu, Octomvrie, 1928.

Circulară

către despărțămintele „Asociațiunii pentru literatura română
și cultura poporului român, Astra“.

Domnule președinte,

Se împlinesc în curând zece ani dela memorabila zi de 1 Decembrie, când cu toții, într'o frumoasă pornire spontană, la Alba-Iulia, am proclamat unirea Ardealului, Banatului, Crișanei și Maramureșului cu Patria-Mamă.

O astfel de zi măreață trebuie comemorată, iarăș și iarăș, pentruca sufletele să se ridice deasupra mizeriilor zilnice, ca să primim tăria de a persevera pe cărarea apucată, a colaborării spre binele țării. Cu mic cu mare, tinăr și bătrân, să ne gândim în ziua de 1 Decembrie, la sbuciumul veacurilor trecute și să depunem juruință că vrem o epocă luminată, lipsită de patimi mărunte, o țară cu cetățeni mulțumiți în hotarele ei, cu ochii ațintiți înainte, spre chemarea vremii celei nouă.

Un neam are trebuință de astfel de zile de reculegere și o societate cum este „Astra“ își simte, ca întotdeauna, chemarea de a da indemnuri în direcția aceasta. Deaceea Vă rugăm, dle președinte, să intrați în legătură cu forurile bisericești, școlare, administrative și militare și să le rugați să vă dea tot concursul lor la buna reușită a conferențelor, sezătorilor culturale-literare, a festivalurilor artistice, cari vor urma după serviciul divin, atât la centru, cât și în toate comunele despărțământului dvoastră.

Vă aducem la cunoștință și permisiunea obținută dela Ministerul Sănătății și Ocrotirilor Sociale (Nr. 14784 din 28 Martie 1926) de a întreprinde o *chetă* în ziua de 1 Decembrie pentru propaganda noastră culturală.

Suntem siguri că veți întreprinde și dvoastră cu tot elanul această chetă, rugând atât pe domnișoarele, elevii și elevele din diferitele localități, cât și pe cei mai vârstnici, să adune bani pentru scopul măreț al înaintării neamului.

Sumele incassate vor rămânea la dispoziția despărțământului — urmând ca dvoastră să ne raportați despre rezultatul chetei.

Vă trimitem alăturat o conferență-model despre ziua de 1 Decembrie 1918, scrisă de secretarul nostru administrativ, dl *Romul Simu*. Conferențiarii dvoastră vor găsi în această conferență materialul trebuincios. În lipsă de conferențiar pe sate, se va putea ceti prea bine conferența aceasta, în întregime.

Dacă despărțămintele noastre își vor da toată truda ca ziua de 1 Decembrie să reușească din toate punctele de vedere, vom constata în viitorul apropiat o ridicare a diapazonului în discuții, vom contribui ca atmosfera să se curețe și ca adevăratul patriotism să predomine. Vă rugăm să ne referați, la timpul său, despre decursul serbărilor, dela centru și din comunele despărțământului dvoastră.

Primiți asigurarea stimei și considerațiunii noastre.

În numele comitetului central:

Dr. Oct. Russu,

vice-președinte.

Romul Simu,

secretar.

„Astra“ sărbătorește a 10-a aniversare a zilei de 1 Decembrie.

În ziua de 30 Octombrie a finit comitetul central al „Astrei“ culturale, o ședință plenară, în Sibiiu, sub conducerea dlui președinte V. Goldiș.

În această ședință, comitetul central, în perfectă bună înțelegere, a decis ca „Asociațiunea pentru literatura română“ să serbeze, la 1 Decembrie 1928, cu fastul cuvenit, aniversarea a zecea a zilei de 1 Decembrie 1918, la sediul său istoric din Sibiiu, precum, în aceiaș zi, se va serba acea aniversare, ca și în trecut, de către toate despărțămintele și toate cercurile culturale ale „Asociațiunii“.

Programul acestei festivități se va stabili și se va aduce la cunoștința publică la timpul său.
